

Mezinárodní vztahy 4/2017

ročník 52

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

Vydává Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.

Redakční rada: Pavel Barša, Jozef Bátora, Oldřich Bureš, Ondřej Císař, Jan Drahokoupil, Petr Drulák, Tim Haughton, Ondřej Horký-Hlucháň, Jan Hřích, Vincenc Kopeček, Zuzana Lehmanová, Dan Marek, Markéta Pitrová, Jan Růžička, Šárka Waisová, Tomáš Weiss, Štěpánka Zemanová, Jiří Zemánek

Předseda: Jan Karlas

Šéfredaktor: Vít Beneš, benes@iir.cz

Zástupkyně šéfredaktora: Martina Varkočková, varkockova@iir.cz

Recenze: Tomáš Dopita, dopita@iir.cz

Redakce: Daniela Iwashita

Články uveřejněné v tomto časopise jsou abstrahovány či indexovány v následujících databázích: Scopus, ERIH PLUS, Central and Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.), Political Science Complete (EBSCO), CSA Worldwide Political Science Abstracts (ProQuest), International Bibliography of the Social Sciences (ProQuest), International Political Science Abstracts / Documentation Politique Internationale (SAGE), Česká národní bibliografie (Národní knihovna ČR) a World Affairs Online (Fachinformationsverbund Internationale Beziehungen und Länderkunde).

Toto dílo podléhá licenci *Creative Commons Uvedte původ – Nezpracovávejte* 4.0. Licenční podmínky jsou dostupné na adrese <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>.

Adresa redakce: Nerudova 3, 118 50 Praha 1. Telefon šéfredaktora: 251 108 140, telefon redakce: 251 108 141, fax: 251 108 222, internetová adresa: mv.iir.cz

Předplatné a objednávky vyřizuje redakce. Odbytové oddělení – telefon: 251 108 107, e-mailová adresa: eshop@iir.cz

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Dobříš.

Časopis vychází čtyřikrát ročně. Cena výtisku 95 Kč, roční předplatné 285 Kč, roční předplatné pro Slovenskou republiku 18,92 €.

Vydává Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., www.iir.cz

INDEX 46875

ISSN-0323-1844

ČÍSLO REGISTRACE MK ČR E 6076

STATI

Karel Černý

Diskurz egyptské Revoluce 25. ledna: Perspektiva facebookové generace 5

Vít Střítecký, Petr Špelda

Analýza aktivit elektronického džihádu v prostoru sociálních médií 33

KONZULTACE

Aleš Karmazin

Vytváření čínského snu: Proměna čínské politické modernity a zahraniční politiky 48

RECENZE

Miroslav Hroch: *Hledání souvislostí: Eseje z komparativních dějin Evropy.*1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2016, 339 stran,
ISBN 978-80-7419-232-6.*(Ondřej Svoboda)* 68Karine Tournier-Sol, Chris Gifford (eds.): *The UK Challenge to Europeanization:
The Persistence of British Euroscepticism.*1. vydání. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015, 259 stran,
ISBN 978-1-137-48815-2 (signatura knihovny ÚMV 61 424).*(Monika Brusenbauch Meislová)* 72Willem Molle: *Cohesion and Growth: The Theory and Practice of European Policy
Making.*1. vydání. New York, NY: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015, 321 stran,
ISBN 978-1-138-84663-0.*(Irena Vrňáková)* 76

KNIHOVNA Ústavu mezinárodních vztahů 81

RESUMÉ v českém jazyce 84

*Redakce by chtěla poděkovat všem kolegyním a kolegům,
kteří v tomto ročníku Mezinárodních vztahů
přispěli k dobré úrovni našeho časopisu
svými oponentskými posudky:*

Mats Braun
Vendula Divišová
Dušan Drbohlav
Jakub Eberle
Rudolf Fürst
Daniel Heler
Pavel Hlaváček
Robert Ištok
Ondřej Kaleta
Jan Karlas
Zuzana Kasáková
Denisa Kera
Kryštof Kruliš
Václav Kopecký
Michal Kořan
Jan Kovář

Petr Kubálek
Miroslava Kulková
Šárka Laboutková
Lubomír Lupták
Tibor Madleňák
Michael Murad
Stanislav Myšička
Lucia Najšlová
Michal Parížek
Tomáš Profant
Pavel Pšeja
Michael Romancov
Martin Solik
Petr Soukup
Emil Souleimanov

Robert Stojanov
Zuzana Stuchlíková
David Svoboda
Tomáš Šmíd
Jan Šír
Filip Tesař
Stanislav Tumis
Lucie Tunkrová
David Vačkář
Miroslav Veverka
Radomír Vlček
Petr Vymětal
Markéta Wittichová
Štěpánka Zemanová
Markéta Žídková

Diskurz egyptské Revoluce 25. ledna: Perspektiva facebookové generace

KAREL ČERNÝ

The Discourse of the Egyptian January 25th Revolution: The Facebook Generation's Perspective

Abstract: This qualitative empirical study deals with the Egyptian revolutionary discourse published on Twitter by the revolutionaries from the so-called Facebook generation during the January 25th revolution. Their Twitter accounts have been analysed using methods based on grounded theory. As a result, nine general categories that they work with have been identified (nationalism, pan-Arabism, historical mission, national unity, national polarization, moral superiority, civil society, Mubarak as a scapegoat, and uncertainty). We also identified the relations among them and the main general categories of the discourse: secular nationalism, dignity and empowerment. The framing of the revolutionary action in terms of secular nationalism and dignity (empowerment) has motivated the revolutionaries. These two narratives provided powerful meanings for their actions and repertoires of contention, which would be highly improbable without such a framing. At the same time such narratives represent a culture of resistance rather than a coherent ideology. The revolutionaries' culture of resistance is not building on notions of political Islam, but on the former regime's discourses of secular nationalism and citizenship (the civil state). However the revolutionaries used such concepts that were produced by the regime against the regime itself.

Keywords: Revolution; Egypt; grounded theory; Twitter; discourse; political cultures of opposition; dignity; secular nationalism.

Proč se 25. ledna 2011 rozbouřily dosud stojaté vody egyptské politiky a během osmácti dramatických dní byl svržen jeden z nejdéle sloužících prezidentů na světě? Ve jménu jakých idejí byli revolucionáři se značným osobním rizikem ochotni vystoupit proti represivnímu režimu a prolomit dosavadní bariéru strachu? Jakým způsobem revolucionáři rozuměli svému jednání, jaký mu dávali smysl, co je motivovalo a jak apelovali na ostatní Egyptany, aby spolu s nimi zformovali revoluční koalici? Odvolávali se na politický islám, nebo na sekulární koncepty? Jednalo se o radikálně nové ideje, nebo o ideje po desetiletí popularizované režimem, jež se však nakonec obrátily proti režimu samému?

Kvalitativní empirická studie snažící se přinést odpovědi na tyto otázky se zabývá analýzou egyptského revolučního diskurzu, který během Revoluce 25. ledna (2011) vyprodukoval a na Twitteru zveřejnil klíčový segment revolucionářů z takzvané facebookové generace, neformálně organizovaných kolem Hnutí 6. dubna, facebookové stránky „We Are All Khalid Said“ a dalších liberálně orientovaných aktivistických skupin.

Koncepcí Johna Forana (1997) představená v teoretické části studie nám umožňuje tento diskurz chápat jako jednu z vícero politických kultur odporu, které během revoluce coexistovaly vedle sebe a byly verbalizovány různými vrstvami či různými zájmovými skupinami s použitím různých komunikačních kanálů. V teoretické části dále upozorníme na

místo kultury obecně a diskurzu zvláště v obecných analýzách revoluce, a to s důrazem na možnosti a meze tohoto přístupu a s důrazem na analýzu egyptského revolučního diskurzu, který před námi provedl Jeffrey Alexander (2011). Právě k pojetí Alexandera a jeho rozboru egyptské revoluce se pak opět kriticky vztáhneme v závěru studie.

Vlastní studie je na obecné úrovni inspirována sociálním konstruktivismem a kritickou analýzou diskurzu, vodítkem pro konkrétní analytické kroky se stala takzvaná metoda zakotvené teorie. Ta pomůže rozkrýt hlavní prvky diskurzu a vztahy mezi těmito prvky navzájem, abychom nakonec s její pomocí navrhli nejobecnější zastřešující kategorii politické kultury odporu v podobě sekulárního nacionalismu a vyreklamování důstojnosti, respektive zplnomocnění (*empowerment*). Kvalitativní metodologie byla použita, protože nás zajímají odpovědi na otázku, jakým způsobem revolucionáři z takzvané facebookové generace revoluční dění chápali, čím byli motivováni, jaký smysl dávali svému jednání a co při něm prožívali. Rekonstrukcí možných odpovědí na tyto otázky se pak snažíme porozumět tomu, proč daný segment populace revoluci inicioval a proč se jí poté tak aktivně účastnil, a to i přes zřejmé osobní riziko.

TEORIE REVOLUCE A REVOLUČNÍ DISKURZ

Analýzy revoluce prodělaly svůj obrat ke kultuře v osmdesátých a devadesátých letech 20. století. Podle této kulturní analytické perspektivy revolucím nelze porozumět bez konceptu kultury, ideologie či diskurzu. Kulturní praktiky a orientace totiž ovlivňují revoluční dynamiku i výsledek. Systémy kulturně sdílených významů a perspektiv dávající smysl jednání aktérů se proto stávají námětem výzkumů revolucí. Tento obrat ke kultuře při teoretizování o revolucích byl částečně reakcí na paradigmatický obrat ve společenských vědách obecně (takzvaný obrat ke kultuře), částečně byl reakcí na překvapivý průběh iránské revoluce (1978–1979). Zdálo se, že jako jeden z faktorů je zapotřebí v tomto případě zohlednit politickou dimenzi šíitského islámu (Foran 1997; Martin 2013).

Právě v reakci na iránskou revoluci zavedla Theda Skocpolová (1985) analytické kategorie *kulturní idiom* a *ideologie*. *Kulturní idiomy* jsou dlouhodobé, anonymní a sociálně rozmanité součásti kultury. *Ideologie* jsou oproti tomu záměrné a vědomě utvářené systémy interpretací sociální reality, jež jsou v daném čase konstruovány selektivním výběrem z kulturních idiomů s cílem dosahovat politických cílů. Přitom jsou součástí konfliktu o kontrolu státu a jeho moci. Vždy proto reagují na strukturální podmínky, jsou s nimi v interakci (Skocpol 1985).

John Foran (1997) do kauzálního řetězce mezi kulturní idiomem a ideologií zavádí jako mezičlánek pluralitu *politických kultur odporu/opozice*. Před vypuknutím revoluce podle něj sdílejí různé sociální skupiny různé kultury opozice. Ty jsou generovány v kontradikci vůči státu a bývají ukotveny v přímé zkušenosti lidí dané sociální skupiny se státem a obecnější sociální realitou. Odrážejí přitom danou skupinou sdílenou víru, historickou zkušenost a kolektivní paměť odporu. Nejsou natolik formalizované jako ideologie, nicméně pomáhají spojit tím, že jim nabízejí kritické porozumění řádu, ve kterém žijí. Jde tedy o pluralitní soubor diskurzivních praktik, které mohou zformovat revoluční koalici.

Například Roger Chartier (1991) v analýze Velké francouzské revoluce pokládal za jednu z takových politických kultur opozice osvícenství. To nabádalo ke kritickému myšlení a vzniku veřejné sféry středostavovských čtenářů. A především povzbuzovalo odpor vůči stávajícím autoritám v podání církve a monarchie. Kulturní změny spjaté se sekularizací a osvícenstvím proto podemílaly legitimitu absolutního monarchy, který přicházel o božský status. Tato politická kultura opozice se však mohla masově prosadit jen za určitých strukturálních předpokladů, konkrétně díky expanzi vzdělanosti a gramotnosti, jež se ve století před revolucí (1680–1780) zdvojnásobila: mezi muži vzrostla z 29 % na 47 %, mezi ženami ze 14 % na 27 %.

Také Goldstone (1997) připomíná, že revoluční *ideologie* konkurující stávajícímu řádu osloví masy pouze za určitých strukturálních či situačních předpokladů. Ideologie jsou totiž přítomny vždy, a dokonce ve větším množství, aniž by však měly dopad. Z latentního stadia se podle něj zpravidla aktivizují až díky tomu, že stát slábne a není schopen plnit své funkce včetně legitimní redistribuce moci a bohatství, vymáhání zákonnosti a modelování konfliktů dílčích skupin. V této situaci elity zintenzivní svůj konflikt se slábnoucím státem a se sebou navzájem. Teprve tehdy jsou nespokojené masy ochotné riskovat změnu stávajícího řádu a ve jménu opoziční ideologie vstoupit do politického soupeření. Ideologie nabízející alternativní vizi sociálního řádu pak dávají smysl jejich opozičnímu postoji i jednání a ospravedlňují použití revolučního násilí (Tamtéž: 113–115).

Goodwin (1997) připomíná, že často právě samy státy formují a konstruují identity, ideje či emoce. Často přitom produkují a popularizují diskurzy, jež se nakonec obracejí proti nim. Íránský šáh či dnes prezident Putin se stylizovali do role všemocné, či dokonce božské bytosti. Když se pak v takové zemi šíří problémy, jsou za ně automaticky činěni zodpovědnými. Nepopulární diktátor Somoza zase nálepkoval všechny své odpůrce a kritiky jako komunisty tak dlouho, až vtiskl dosud marginálnímu hnutí a ideologii pozitivní význam (srovnej Foran 1997; Arutuyan 2012). Podobně nezamýšlené důsledky měla státní náboženská výchova v sekulárních blízkovýchodních republikách. Sice si kladla za cíl zkonstruovat a prosadit apolitickou a vůči režimu nekritickou verzi islámu, nicméně ve skutečnosti stvořila náboženské obrození a silný politicko-náboženský diskurz, ježž nebylo možné kontrolovat a stále více se začal obracet proti režimům (Starrett 1998).

Naše práce se hlásí k obratu ke kultuře při studiu revolucí; roli širších strukturálních faktorů nevyklučuje, ale nezabývá se jimi. Pouze s odkazy na masové frustrace či strukturální podmíněnosti a bez konceptů, jako je kultura či diskurz, podle našeho názoru nelze plně pochopit, proč došlo k egyptské revoluci, a zejména to, proč revolucionáři jednali tak, jak jednali. Domníváme se však, že spíše než o koherentní ideologii je v případě egyptského revolučního diskurzu vhodnější hovořit o relativně vágní a obecnější politické kultuře odporu, jakkoliv se i v jejím případě snažíme ukázat na elementy, z nichž se skládala, a na relativně strukturované vztahy mezi nimi. Kromě toho se také hlásíme k názoru, že kultura odporu egyptské revoluce nepřišla s radikálně novými idejemi, jež by ve veřejném oběhu nebyly již předtím přítomny. Spíše novým způsobem použila etablované ideje, které v předchozích desetiletích v egyptské společnosti popularizoval samotný autoritářský stát (koncept sekulárního nacionalismu a občanství).

Dosavadní výklady egyptské revoluce

Hlavní proud literatury o egyptské revoluci se k revolučnímu, či naopak prorežimnímu diskurzu buď nevyjadřuje vůbec, nebo jen implicitně a okrajově. Naše práce proto především chce tento akademický hlavní proud doplnit o problematiku revolučního diskurzu a jeho role při motivování revolucionářů a mobilizaci široké revoluční koalice. Obecnější tematizování kulturního faktoru je v převládající literatuře sice přítomno, omezuje se však dominantně na diskuse o možné relevanci politické dimenze islámu nebo na roli jednotlivých režimních či opozičních ideologií. Setkáváme se tak především s chronologickým a popisným vylíčením událostí (například Noueihed – Warren 2012), které bývají zasazovány do širšího kulturního, náboženského, historického a komparativního kontextu, čímž je čtenáři nabídnuto i jejich vysvětlení (například Mendel 2014). Další typ prací se naopak snaží pochopit egyptskou revoluci jako důsledek dění v posledních několika málo desetiletích, které v Egyptě vygenerovalo vícenásobnou krizi demografickou, ekonomickou, politickou a sociální (například Amin 2011). Silně zastoupeny jsou také práce, jež se soustředí na roli a specifické zájmy egyptské armády a její vztah k vládě (například Stacher 2012), případně na její konkurenční vztah k složkám ministerstva vnitra, režimem stále více protežovaným, který se mimo jiné projevil v soutěži o nedostatkové rozpočtové

zdroje (například Soliman 2011). Tento druhý typ prací nicméně s našim pojetím rezonuje v tom smyslu, že ani my se pro vysvětlení egyptské revoluce a podoby egyptského revolučního diskurzu nepotřebujeme vracet mnoho století zpět až k počátkům islámu, ale za klíčové pokládáme období posledních několika desetiletí formování moderní egyptské společnosti a státu.

Mimořádné oblíbenosti se zejména zpočátku těšily také studie zabývající se revoluční rolí takzvaných nových médií (například Howard – Hussain 2011, 2013; Eltantawy – Wiest 2011; Dewey et al. 2012; Křížek – Tarant 2014; srovnej Černý 2016). Tyto práce mívají největší pochopení pro tematiku revolučního diskurzu, na druhou stranu revoluční roli sociálních médií a jimi nesených diskurzů často nekriticky přeceňují.

Pro naši práci jsou proto nejvíce relevantní sociologicky laděné analýzy diskurzu egyptské revoluce. Dosavadní práce však pokládáme za metodologicky i meritorně nedostatečné (Alexander 2011) nebo za příliš úzce orientované na jedinou součást diskurzu (symbolika náměstí Tahrir v podání Zvi Bar'ela). Analýzu egyptského revolučního diskurzu jako první ve svém knižním eseji předvedl Jeffrey C. Alexander (2011), přičemž vychází z konceptu *kulturní moci*. Moc má podle něj ten, kdo určuje témata veřejné diskuse a poté také převažující způsoby, jakými jsou tato témata interpretována. Podle něj by bez aktivního *konstruování* symbolů, emocí či vyhoceného černobílého antagonismu, ale také bez konstruování solidarity, naděje, povzbuzování a heroizování revolucionářů žádná revoluce v historii neuspěla. *Objektivní* realita represí nebo materiálních problémů totiž sama o sobě k revoluci nikdy nevede, protože lidské jednání se odvíjí až od *významů*, které lidé této realitě a svému jednání (*inter*)*subjektivně* přisuzují (srovnej také Berger – Luckmann 1999). Ke smysluplnému jednání tak dochází až zprostředkováním reality jejími kulturními reprezentacemi, jež jsou nositeli významů. Revoluce je proto mimo jiné soubojem vyzvavatelů a režimu o to, která z konkurenčních interpretací reality – interpretace revoluční, nebo režimní – se v kolektivním vědomí prosadí. Nový způsob, jakým Egyptané dali význam objektivní realitě, ovlivnil i nový způsob, jakým poté jednali. Rychlý diskurzivní posun přitom překvapil režim i samy revolucionáře. Vztah mezi objektivní realitou (či sociální strukturou), diskurzem a jednáním Alexander vidí takto, když parafrázuje slavný Marxův postulát o vztahu aktéra a struktury: „*Významy vytvářejí revoluce. Ale aktéři, kteří vytvářejí a svým jednáním pak přehrávají tyto revoluční významy, tak nečiní v podmínkách, které by si vybrali*“ (Tamtéž: 66).

Jádrem Alexanderovy analýzy je právě odhalení struktury revolučního diskurzu, který rozebírá v kontrastu a v interakci s konkurenčním diskurzem režimním. Základem obou soupeřících diskurzů byl *binární kód*. Revolucionáře a režim kategorizoval pomocí vzájemně protichůdných *morálních kategorií* dobra a zla, čistoty a znečištění. V tomto pojetí proti sobě nestojí obyčejné sociální skupiny, ale sociální reprezentace či nositelé posvátného a profánního. Jelikož jsou tyto entity vzájemně neslučitelné, jejich kompromis není možný. Režim se přitom spoléhal na binární kód, v minulosti mnohokrát osvědčený, když se vydával za ochránce obyvatelstva před násilím. Za ochránce národní jednoty, pokroku a modernity. Revolucionáře naopak líčil jako provokatéry, cizince či agenty. Vyčítal jim, že nejsou patrioti a nereprezentují většinu. Stabilní, bezpečný, zákonný a racionální stát se tak měl potýkat s protiprávními, iracionálními, nezralými a nebezpečnými revolucionáři.

Nicméně rétorika protestu používala stejné mravní kategorie jako režim. Podstatné ale bylo, že tentýž binární kód revolucionáři aplikovali odlišně. Zrcadlově totiž otočili, kdo stojí na straně dobra a zla. Dlouhá desetiletí se přitom existence binárních kódů i jejich aplikace zdála neměnná. Během revoluce se však lidé vůči režimnímu diskurzu vzbouřili a obrátili ho proti němu. Binární kategorie tak znečistily ty, kdo se vydávali za posvátné. A naopak očistily ty, kdo byli dosud označováni za profánní. Alexander tento zvrat vysvětluje tím, že se roky před revolucí politická kultura posunula směrem k naraci o občanské společnosti a demokracii. Problémem inspirativní a esejisticky nadhozené analýzy je

především absence představení použité metodologie. Nejen že nevíme nic o způsobu analýzy dat, ale dokonce nevíme nic ani o datech a o způsobu jejich výběru. Z dat, jež autor cituje, když ilustruje identifikované kategorie revolučního diskurzu, je zřejmé, že jde o vysoce nesourodou a nahodile shromážděnou materii mediálních výstupů publikovaných v anglosaském světě pro západní publikum, doplněnou o výstupy panarabských satelitů v čele s Al-Džazírou určených pro publikum blízkovýchodního regionu a konečně také o výstupy tištěných, digitálních i audiovizuálních médií egyptských, produkováných režimem i revolucionáři. Kromě metodologických problémů se svou analýzou pokoušíme doplnit či překonat Alexanderovu analýzu i věcně, a to identifikací většího množství klíčových kategorií tvořících revoluční diskurz, které Alexander přehlíží, a především snahou nalézt mezi nimi vztahy a souvislosti.

Pozdější práce s tematikou revolučního diskurzu se často soustředily na symbolické reprezentace náměstí Tahrír. Tematika Tahríru v diskurzu revolucionářů podle Nairy Antounové (2012) a především studie Zvi Bar'ela (2017) vykazuje prvky kontinuity i diskontinuity s předrevoluční minulostí a především četné transformace symbolických významů přisuzovaných Tahríru revolucionáři. Proběhly zde protesty během revoluce z roku 1919, proti smlouvě s Velkou Británií a proti přítomnosti britských vojsk (1936, 1946), proti rezignaci prezidenta Násira (1967), během chlebových bouří (1977) i palestinské intifády (2000) a invaze do Iráku (2003). Jednalo se ale spíše o symbol režimu a jeho hegemonie (pověstný vládní komplex Mugamma symbolizující korupci a kufkovskou byrokratičnost, vysoká přítomnost uniformované i tajné policie). Ovládnutí tohoto prostoru na úkor vlády a redefinování způsobu jeho používání proto nejprve symbolizovalo hegemonii lidu a jeho schopnost režim svrhnout.

Ovládnutí fyzického prostoru se stalo předpokladem zformování silného revolučního hnutí, jakkoliv se již v dekadě před revolucí předformovalo na bázi sociálních sítí a na platformě dílčích protestních hnutí jako Kifája (2004) nebo Hnutí 6. dubna (2008). Sílicí hnutí ale zpětně ovlivňovalo fyzickou i symbolickou podobu tohoto prostoru (*space*), respektive místa (*place*). V geografických hranicích Tahríru se rozvinul revoluční narativ, vyprofilovali se revoluční vůdci a zformovaly se a poté dále reprodukovaly sociální vztahy. Revoluční události tak fyzické místo nadále proměňovaly v symbolický prostor syceňý četnými významy. Praktické požadavky (udržet kontrolu fyzického prostoru a sociální řád v jeho rámci) význam Tahríru transformovaly do symbolu kolektivní entity v podobě soudržné komunity (sousedská čtvrť se stany, kiosky, zájmovými kroužky či domobranou) s jasně vymezenými vnějšími nepřáteli (policie, provládní novináři či herci, politici snažící se svévat na vlně popularity demonstrací) a kultem obětí, které jsou kolektivně připomínány a oplakávány. Tahrír je tak inkluzivním místem sjednocování revolucionářů ze značně nesourodých společenských vrstev (například zbožní i sekulární, lidé z města i venkova), které se odvolávají na národní symboliku společnou všem a jednoduše srozumitelný společný požadavek (rezignace ministra vnitra, poté prezidenta Mubáraka).

Postupně však Tahrír nesymbolizuje jen komunitu revolucionářů či národ jako celek, stává se symbolem („vůdcem“) revoluce samé. Po pádu Mubáraka se ale jednota revoluční koalice rychle rozpadá, centrování na symboliku Tahríru u všech aktérů (revolucionáři, Muslimské bratrstvo, armáda) však zůstává. Revoluční frakce vedou boj o definici hodnot a principů revoluce. Rozdíl mezi novým a starým, principy revoluce a kontrarevoluce, jsou některými spatřovány v konceptu občanství, jinými v principu sociální spravedlnosti či míry distance od starého režimu. Hlavní roztržka se nicméně zrodí mezi islamistickou a neislamistickou složkou revoluční koalice, která touží po nábožensky neutrálním občanském státě a společnosti. Další klíčová roztržka se pak rýsuje mezi revolucionáři a armádou. Odvolávání se na Tahrír však pro všechny zůstává cestou k politické legitimě. Tahrír nově symbolizuje strážce revoluce stojícího proti všem, kdo by ji chtěli zradit. Armáda a přechodná vojenská vláda Nejvyšší rady ozbrojených sil (SCAF) se snaží získat legitimitu uznáním revolucionářů z Tahríru, legitimitu revolucionářů z Tahríru zase

zvyšuje uznání ze strany armády. I přes prohlubující se roztržku mezi sekulární a islamistickou složkou bývalé opozice míří prezident Mursí po svém zvolení (2012) nejprve na Tahrír, vzájemným aktem uznání dochází k dočasné vzájemné legitimizaci Mursího a Tahríru. Spory vedené na Tahríru o hodnoty a principy revoluce však skončí až v momentě, kdy si Muslimské bratrstvo osvojí jiná místa a prostory (náměstí Nahdá v Gize a Rabíja al-Adavíja v Nasr City). Aktivisté se definují pomocí revolučních, nenáboženských a demokratických hodnot a v protikladu proti politice prezidenta Mursího, Muslimského bratrstva a symbolickým prostorům jím nově osvojených (podle Antounové 2012; Bar'el 2017).

METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA: SOCIÁLNÍ KONSTRUKTIVISMUS, DISKURZ A ZAKOTVENÁ TEORIE

Cílem studie je přiblížit se formou teoretického modelu k tomu, jak egyptskou revoluci a svou roli v ní (inter)subjektivně vnímali revolucionáři z takzvané facebookové generace, a na základě toho *pochopit a vysvětlit* jejich chování. A to včetně dynamické změny této percepce revoluce a vlastního jednání v průběhu revoluce a během jejich zvrátů. Tímto přiblížením ke sdíleným motivacím a orientacím revolucionářů bychom poté chtěli přispět k lepšímu porozumění toho, *jak a proč* k revoluci vůbec došlo. Teoretické vysvětlení přitom bude odvozeno z kvalitativní analýzy 1400 twitterových zpráv zveřejněných na internetu čtyřiceti pěti přímými účastníky revoluce. Vstupní analýza pramenných dat bude provedena relativně rigorózní metodou takzvané zakotvené teorie. Zejména na úrovni interpretace se však paralelně uplatní také obecnější metodologická či metateoretická východiska v podobě kritické diskurzivní analýzy a sociálního konstruktivismu.

Studie tedy vychází z kvalitativní metodologie pracující s velkým množstvím dat o malém počtu jedinců a usilující nikoliv o zobecnění vzhledem k celkové revoluční populaci, ale o zobecnění vzhledem k budované teorii revoluční situace (srovnej Hendl 2005). Zakotvená teorie tedy může vycházet ze studia jen jednoho, či naopak vícero případů revolucionářů. Samotný počet případů vstupujících do analýzy není pro platnost budované teorie zásadní. Zásadní pro její platnost je spíše sled analytických kroků, během nichž dochází k opakovanému pročítání a vzájemnému porovnávání výroků revolucionářů na Twitteru a zároveň k jejich přiřazování k paralelně budovaným a stále abstraktnějším pojmovým kategoriím, které se poté stávají východiskem ke zformulování teorie egyptské revoluční situace (srovnej Braun 2008). Metoda zakotvené teorie je zároveň indukativním přístupem postaveným na snaze oprostit se od existujících explanačních schémat. Analýze by proto nemělo předcházet podrobné studium existující literatury ani přebírání existujících teorií a kategorií. To vesměs snižuje teoretickou citlivost výzkumníka k empirickým datům, vede k jejich deformovanému výkladu ve prospěch již existující teorie a k jejímu následnému potvrzení. Cílem je zde naopak tvořivost, originalita a nový pohled při budování pojmů, kategorií a teorií nových. Primární je tedy „nechat data promluvit sama za sebe“, respektive pokusit se, aby se z nich „vynořilo to podstatné“ (Strauss – Corbinová 1999).

Analýzovaný soubor twitterových zpráv byl zveřejňován během osmnácti revolučních dní (25. ledna 2011 až 11. února 2011) a bezprostředně po svržení diktatury byl publikován ve sborníku *Tweets from Tahrir* (2011) egyptskými aktivisty a revolucionáři, již se chopili jeho editace. Editoři se otevřeně hlásí k tomu, že revoluci podporovali od prvních dní a byli její součástí (Nadia Idleová přímo na náměstí Tahrír, Alex Nunns poskytoval revoluci všestrannou podporu z Londýna). Zároveň explicitně uznávají, že jde o pohled početně malého, ale mimořádně aktivního a organizačně schopného segmentu revolucionářů, kteří patří spíše ke střední či vyšší vrstvě egyptské společnosti a ideologicky tíhnou spíše k sekulárně či liberálně zaměřeným hnutím. Jakkoli jsou tedy shromážděné twitterové zprávy variabilní a často i protichůdné, jde o dobový, autentický, partikulární a do jisté míry i kodifikovaný pohled revolucionářů z takzvané facebookové generace. Jde tedy

zároveň o analýzu dokumentů, tedy dat vzniklých v minulosti a pořízených někým jiným než výzkumníkem pro nějaký jiný než výzkumný účel. Přitom se jedná o dokumenty primární, tedy produkované přímými svědky a účastníky události. A to nikoliv retrospektivně, ale současně s tím, jak událost probíhala a vyvíjela se (srovnej Hendl 2005).

Analýza souboru dat proběhla pomocí tří druhů jejich kódování. Cílem procesu kódování je nalézání stále abstraktnějších pojmů (směrem od jevů přes obecnější pojmy až po abstraktní kategorie), které odrážejí podstatu studovaného jevu a následně umožňují formulovat teorii opřenou o analyzovaná data. Otevřené kódování, k němuž docházelo na pozadí opakovaného pročitání celého souboru twitterových zpráv a pořizování poznámek týkajících se možných kódů, nejprve umožnilo základní tematické rozkrytí twitterových zpráv. Postupně vznikající a stále se rozšiřující a zjemňující se seznam témat twitterových zpráv poskytl první relativně ucelený a celistvý náhled na data. Přitom zároveň stimuloval hledání dalších témat, ale i jejich uspořádání podle vzájemné podobnosti či rozdílnosti. Hlavním cílem otevřeného kódování však byla postupná identifikace abstraktnějších pojmů a nakonec i nejobecnějších zastřešujících kategorií seskupujících vzájemně si blízké či související pojmy (například kategorie „jednota národa a revolucionářů“ sestává z dílčích témat, jako je apel na jednotu konfesijních, genderových, třídních či generačních skupin). Jinými slovy, cílem zde bylo dostat se od explicitních obsahů a velmi konkrétních výroků k obsahům implicitním a obecnějším, které však drží strukturu revolučního diskurzu pohromadě a organizují ho. Budování systému obecnějších pojmů a kategorií odvozených z dat při jejich opakovaném pročitání také umožnilo takzvané teoretické vzorkování. Tedy roztrídění jednotlivých twitterových zpráv a jejich přiřazení k příslušným pojmům a kategoriím (srovnej Strauss – Corbinová 1999: 42–52).

Druhým způsobem kódování dat bylo takzvané kódování axiální. Jeho cílem bylo nalézt „osy“ propojující méně obecné koncepty (pojmy) a abstraktnější kategorie, ale také osy propojující kategorie navzájem. Toto kódování tak primárně nehledalo jednotlivé prvky revolučního diskurzu, ale zaměřilo se na identifikaci typu vztahů mezi těmito prvky: na jejich logickou či kauzální souvztažnost, na jejich interakci a podmíněnost. Takovým příkladem může být například vztah mezi kategorií „obava z odcizení národa a revolucionářů“ a kategorií „jednota národa a revolucionářů“, kdy obava z odcizení přispívala k neustálému zdůrazňování jednoty revolucionářů a národa a zároveň ke zdůrazňování rostoucí izolace režimu. Typickým příkladem je také binární kód, ve kterém jsou revolucionáři symbolizující dobro a čistotu ličeni jako protiklad režimu symbolizujícího zlo a znečištění, což jsou motivy legitimizující revoluci a delegitimizující režim, přičemž dohromady tvoří obecnou kategorii „morální převaha revoluce“. Tyto vztahy identifikované během axiálního kódování vytvářejí systém souvisejících propozic, z nichž vychází teoretické zobecnění snažící se nalézt odpověď na otázku, jak a proč k revoluci došlo (srovnej Tamtéz: 70–85).

Závěrečná fáze analýzy vyšla z poznatků načerpaných během otevřeného a axiálního kódování a byla postavena na takzvaném kódování selektivním. To si kladlo za cíl vyhledávat hlavní témata a poté především hlavní kategorie, jež by se staly přímým východiskem pro zformulování teoretického výkladu egyptské revoluční situace. Toto kódování, hledající těžiště teorie identifikací hlavního integrujícího tématu, lze přiblížit jako snahu nalézt hlavní postavu či hlavního hybatele děje v povídce či románu. Jinými slovy, šlo o to, nalézt centrální kategorii, kolem které jsou ostatní kategorie zorganizovány a integrovány do celku revolučního diskurzu. Selektivní kódování však bylo použito také pro identifikaci typických ilustrací (twitterových zpráv) reprezentujících jednotlivé pojmy a kategorie, jež jsou hojně užívány v naší studii a bez kterých čtenář nemůže získat potřebný vhled do analyzované problematiky (Tamtéz: 86–105).

Kvůli zvýšení validity výsledků byla na závěr provedena takzvaná komunikativní validizace, kdy byly výsledky předloženy čtyřem egyptským revolucionářům (tři absolventi bohemistiky, jeden lékař) s žádostí, aby se k nálezům vyjádřili a poskytli kritickou zpětnou

vazbu (srovnej Hendl 2005). Další použitou technikou ke zvýšení validity byl delší a opakovaný pobyt v terénu mezi (spíše sekulárními) egyptskými revolucionáři přímo na náměstí Tahrír během protestů proti přechodné vojenské vládě Nejvyšší rady ozbrojených sil (SCAF), respektive proti krokům islamistického prezidenta Mursího (červenec–srpen 2011, srpen–září 2012). Ten slibuje zvýšit takzvanou teoretickou citlivost výzkumníka; schopnost hlubšího vhledu do analyzovaných dat ve smyslu schopnosti dát jim význam rozlišením souvisejícího od nesouvisejícího a důležitého od nedůležitého (srovnej Strauss – Corbinová 1999: 27–31). Snahou bylo také v zájmu zvýšení validity důsledně vyhledávat a uvádět takzvané negativní či sporné případy. Tedy výpovědi na Twitteru, které jsou v rozporu s našimi dílčími závěry či je zpochybňují (srovnej Hendl 2005: 147–148). Konečně, teorie bude částečně validizována také zpětným srovnáním s již existující literaturou zabývající se egyptským revolučním diskurzem (například Alexander 2011; Bar’el 2017; Lavie 2017; srovnej Braun 2008).¹

Jakkoliv má metoda zakotvené teorie blíže k vysvětlující epistemologii (hledající příčinné souvislosti mezi jevy), lze ji produktivně propojit také s epistemologií interpretativní, hledající způsoby, jakými aktéři připsují význam světu, ve kterém žijí a jednají (Charmaz 2008). Tato práce dává prostor i první možnosti uplatnění metody zakotvené teorie, nicméně má blíže k jejímu druhému využití, a je proto napojena na obecnější metateoretické konstruktivistické východisko, čerpající ze symbolického interakcionismu a interpretativní sociologie (Keller 1997; Berger – Luckmann 1999). V tomto pohledu revolucionáři nejednají na základě toho, jaký svět objektivně je, ale na základě významů, který světu, sami sobě a svému jednání (inter)subjektivně připsují. Tyto významy však nejsou přímočaře, jednoznačně a stabilně odvozeny od domněle objektivní reality, jsou neustále se měnícím výsledkem interakcí mezi revolucionáři, režimem a zbytkem Egyptů. Chápání egyptské společnosti – a vlastního jednání i pojetí sebe samého v jejím rámci – je tak výsledkem střetávání různých interpretací reality, přičemž se jedná o významy revolucionáři průběžně vyjednávané a kolektivně sdílené. Přitom společnost je v konstruktivistickém pojetí chápána jako neustále předělávaný a znovu vyjednávaný výtvor všech svých členů, nikoliv jako produkt úzké elity.

Třetím metateoretickým východiskem naší práce je pojem diskurz v pojetí kritické diskurzivní analýzy (CDA). Diskurz zde chápeme jako způsob zobrazování světa (v našem případě revolučního Egypta) sestávající z relativně uspořádaných, strukturovaných a vzájemně souvisejících výpovědí. Výpovědi se přitom řídí pravidly, která činí určitý typ výpovědi (co a jakým způsobem bude řečeno) pravděpodobnější než jiné, přičemž některé formy výpovědí zcela zavrhuje (srovnej Petrusek – Vodáková 1996: 213). Také CDA má blíže k interpretaci a k porozumění než ke kauzálnímu vysvětlování. Také ona sociální realitu chápe jako sociálně konstruovanou, přičemž způsob užívání jazyka a dalších významotvorných prostředků hraje v jejím podání při tomto konstruování reality stěžejní roli, když existuje dialektický vztah mezi diskurzivními a nediskurzivními složkami společnosti. Texty tedy mají vliv na konstruování reality, ale spíše nepřímý a zprostředkovaný, protože záleží na tom, jaké významy budou textům ze strany aktérů přisouzeny (významy obsažené v diskurzu mohou, ale nemusí být aktivovány). Diskurzy tak nejen popisují svět, ale také orientují jednání aktérů v něm (dávají světu a jednání smysl), a tedy ve svém důsledku svět konstruují a rekonstruují.

Oproti výše nastiněným východiskům sociálního konstruktivismu však CDA počítá s momentem konfliktu a mocenské asymetrie, což je klíčový aspekt pro naši analýzu revoluční situace. Někteří (revoluční vůdci, režim) totiž podobu dominantního diskurzu ovlivňují více než jiní (řadoví revolucionáři, opozice), mají tak oproti ostatním větší vliv na převažující způsob čtení světa a jednání v něm. Nejenže však v pojetí CDA vždy existují i diskurzy alternativní, které tomu dominantnímu vzdorují, ale dominantní diskurz může být využit i nečekaným způsobem a s nečekanými důsledky, když je použit v jiném než původním kontextu nebo proti svému původci (nacionalismus, občanství či politický

islám zprvu propagované režimem). Obecněji se tak sociální konflikty promítají do způsobů, jakými jsou jednotlivé soupeřící verze světa lidmi přijímány, nebo naopak zpochybňovány a odmítány. Diskurzy se ocitají v centru politických konfliktů (a společenskovední analýzy) právě proto, že přijetí určitého způsobu zobrazení světa na úkor jiných mívá nezanedbatelné politické důsledky. Proto se revolucionáři snaží, aby se jejich diskurz stal atraktivním a prosadil se tváří v tvář diskurzům konkurenčním.

Kritická diskurzivní analýza zároveň předpokládá vztah mezi podobou diskurzu a jeho širším nediskurzivním kontextem, jako je jednání aktérů, historická zkušenost nebo podoba sociální či mocenské struktury. Vnitřní struktura textu je tak vysvětlována s odkazem na historicky vzniklou strukturu společnosti (a naopak), ale i s odkazem na jiné texty a diskurzy, jež zpravidla také tvoří kontext každého diskurzu (například Fairclough 2003; van Dijk 2008, podle Beneš 2008). Jakkoliv bývá diskurz chápán jako relativně stabilní a stabilizovaná struktura výpovědi, analyzovaný egyptský revoluční diskurz je relativně dynamický právě proto, že je zachycen v historicky výjimečném kontextu narušené mocenské struktury egyptského státu, měnícího se jednání aktérů (armáda, prezident, novináři, odbory, profesní svazy, Spojené státy) a v kontextu nestabilních či rozkolísaných diskurzů konkurenčních. Jestliže tedy byla metoda zakotvené teorie použita k detailní analýze revolučních textů a vedla k identifikaci klíčových kategorií diskurzu a vztahů mezi nimi, východiska CDA inspirovala hledání vztahu mezi diskurzem a širším intertextuálním, historickým, sociálním a mocenským kontextem a také mezi diskurzem a revoluční praxí.

ANALÝZA EGYPTSKÉHO REVOLUČNÍHO DISKURZU: OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ

V následném textu bude představeno devět základních kategorií identifikovaných během první fáze naší analýzy (otevřeného kódování). Tyto kategorie jsou východiskem k pochopení toho, jaké významy revolucionáři připisovali světu kolem sebe a svému jednání v něm. Jsou tedy primárně interpretací toho, jak aktéři interpretují realitu, nikoliv interpretací skutečných událostí. V tomto smyslu by měl čtenář k následujícímu textu přistupovat.

Každá kategorie přitom bude ilustrována citacemi typických twitterových výroků, které jsou jí syceny, přičemž bude respektována chronologie jejich vzniku, aby bylo zároveň možné ukázat na dynamický vývoj revolučního diskurzu všude tam, kde k němu docházelo. Zejména v případě komplexnějších kategorií bude také rozklíčováno, z jakých dílčích témat či pojmů se daná kategorie skládá, případně způsob, jak se vyvíjel jejich podíl v čase.

Abychom prezentaci dílčích kategorií sevěřili a poskytli vodítko pro jejich čtení, jsou předběžně naznačovány vztahy a interakce mezi těmito kategoriemi navzájem (podrobněji viz axiální kódování). Především jsou ale kategorie představovány jako součást jednotného revolučního příběhu a bude vysvětlováno, jakým způsobem k němu přispívají. Takové jednotící narativy pro srozumitelnou prezentaci dílčích kategorií jsou přitom dva: nacionalistický a zplnomocňující (podrobněji viz selektivní kódování).

Všechny kategorie se vztahují k egyptskému národu, národ se nachází v centru revolučního diskurzu, když je národní identita během revoluce obnovována, posilována, konstruována a rekonstruována. Nebyla to tedy primárně třída, ale ani islámské náboženství, co revolucionáře mobilizovalo. Základním společným jmenovatelem se naopak stal národ v jeho sekulárním a značně inkluzivním vymezení (pro rozlišení sekulárního a náboženského nacionalismu viz Juergensmeyer 1994, 2008). Tato sekulární rovina revolučního diskurzu je přitom překvapivá. Nejpozději od sedmdesátých let 20. století totiž v Egyptě dochází k takzvanému náboženskému obrození (srovnej Kepel 1996) a k renesanci vlivu historicky etablovaného muslimského bratrstva, které však při svržení prezidenta Mubáraka nesehrálo významnější roli (srovnej Bureš – Čejka – Daniel 2017). Jednotlivé kategorie tak vysvětlují, jakým způsobem byl sekulární revoluční diskurz konstruován

a jakým způsobem se revolucionáři cítili být součástí národa, na jehož obrodě a vzestupu se domněle podíleli.

Druhý narativ je příběhem o zplnomocnění (*empowerment*) revolucionářů jako jednotlivců. Ukazuje, jak bezmocní lidé reklamují svou ztracenou důstojnost, získávají přitom pocit moci a nakonec i moc reálnou. Vysvětluje, jak a proč byli aktivisté ochotní vystoupit proti represivnímu režimu i za cenu značného osobního rizika. Vysvětluje, jak se nepravděpodobné a zdánlivě nesmyslné revoluční jednání stalo pravděpodobným, smysluplným a možným. Jestliže nacionalistický narativ konstruoval idealizovanou identitu egyptského národa, zplnomocňující narativ rekonstruoval kladné sebepojetí Egyptanů jako jednotlivců v tomto národním rámci.

Panarabismus

Úspěch tuniské revoluce nebyl podle egyptských demonstrantů příčinou rozpoutání protestů v Egyptě, ty byly totiž prostřednictvím sociálních sítí svolány v reakci na policejní brutalitu vedoucí k úmrtí aktivisty Cháleda Saída již v červnu 2010. Tunisko ale revolucionářům zpočátku dalo impuls, inspiraci a odvalu: „*Tunisané jsou hrdiny arabského světa. A my jsme další na řadě!*“ (Idle – Nunns 2011: 27).² Sociální média přitom umožnila detailní sledování tuniského dění: „*Tuniská revoluce je tweetována, lidé píší historii*“ (Tamtéž: 27). Zároveň je zřejmé, že revolucionáři vedli spor o význam tuniských událostí se skeptiky: „*Dnes jsem se pohádal s cynickým taxikářem. Prý z toho nic nebude. Prý jsme dávno ztraceni, protože Tunisko je jiné a vyspělejší*“ (Tamtéž: 48).

Revolucionáře podle jejich slov také inspirovaly tuniské repertoáry soupeřivé politiky: „*Slogan většiny protestů je ‚Odejdi! Stejně jako v Tunisku‘*“ (Tamtéž: 37). Provolávala se tak stejná hesla, ale došlo i k nápodobě protestního sebeupalování: „*Nějaký muž se zapálil před parlamentem a svolával přitom hesla proti státní bezpečnosti*“ (Tamtéž: 28). Jedním z výkladů této krajní formy protestu bylo, že autoritářské režimy občanům nedávají hlas a nenabízejí alternativní formy protestu dostupné v demokraciích: „*Je něco strašně smutného na tom, když se lidé zapalují v zoufalé snaze, aby jim někdo naslouchal*“ (Tamtéž: 28). Tuniský úspěch ale inspiroval a povzbuzoval také ve věci taktiky: „*Nezapomeňte, že v Tunisku byl zapotřebí měsíc protestů. Hlavně vytrvalost*“ (Tamtéž: 48).

Revolucionáři se tedy cítili být součástí širšího panarabského prostoru formovaného populárními pořady satelitních stanic: „*Přátelé, jestli sledujete show Arabové mají talent, musím vám říci, že existuje lepší show: Tunisané mají svobodu*“ (Tamtéž: 27). Přitom jejich uznání si získala především panarabská Al-Džazíra, jejíž zpravodajství obcházelo cenzurovanou státní televizi: „*Chtěl bych poděkovat Al-Džazíře za statečně vysílání o revoluci do zbytku světa. A vyfukovat Egyptskou televizi. Brzy budete souzeni*“ (Tamtéž: 217).

Důležitou panarabskou kauzou je palestinský odpor proti izraelské okupaci. Egyptští revolucionáři svůj odpor proti domácí diktatuře rámovali také do kontextu boje Palestinců za svobodu a sebeurčení. Revoluci chápali jako součást a pokračování téhož boje. Přitom zdůrazňovali kořeny revolučního hnutí ve starším hnutí solidarizujícím s Palestinou či odmítajícím invazi do Iráku: „*Nezapomeňte, že se egyptské prodemokratické hnutí zrodilo z propalestinského a protiválečného hnutí. Lokální a regionální je spojené*“ (Tamtéž: 183). Mnoho revolucionářů politicky zrálo díky palestinské kauze: „*Palestincům musím poděkovat. Mým uvedením do politiky byla palestinská kauza. Na Palestinu nikdy nezapomeneme*“ (Tamtéž: 221). Reference na Palestinu pak během revoluce diskreditovaly Mubárakův režim a represivní složky: „*Policie s lidmi zachází stejně jako Izraelci s Palestinci*“ (Tamtéž: 81). Naopak revolucionáři se ve snaze získat morální převahu a legitimitu označovali s pomocí reálií palestinského odporu: „*Most přes Nil jsme ovládli ve stylu Gaza. Jen s kamením proti zbraním*“ (Tamtéž: 114). Samotnou revoluci označovali pojmem „*intifáda*“, který nese kladné konotace: „*Arabští bratři a sestry, pokud chcete podpořit naši intifádu, svrhňte své vlastní diktátory. Potřebujeme celoregionální intifádu*“ (Tamtéž: 89).

V pozdější fázi stále sebevědomější revolucionáři zdůrazňují nejen svou inspiraci Tuniskem či Palestinou, ale svou revoluci dávají za vzor ostatním: „*Doufám, že se to rozšíří do dalších zemí. Už mě nudí čekat, až nám k demokracii pomůže Západ. Je načase, abychom si ji VZALI!*“ (Tamtéž: 57). Ve společném panarabském prostoru se tak solidarizují s ostatními národy a uvažují o efektu domina: „*Děkuji Tunisánům z celého srdce. Alžířané, Jemenci, Jordánci, Palestinci, Saúdové, Syřané a Libyjci, pokračujte v boji. Nic není nemožné*“ (Tamtéž: 220). Revolucionáři tedy sledují vývoj v arabských zemích. Zároveň ale sdílejí pocit, že jsou sami sledováni lidmi celého regionu: „*Naděje celého regionu se teď upíná k jedinému náměstí*“ (Tamtéž: 108). Aktivisté zdůrazňují pocit zodpovědnosti za historický vývoj nejen Egypta, ale celého Blízkého východu. Ve hře je tedy hodně, proto se také musí hodně obětovat. Být takto v epicentru celoregionálního zájmu nevede jen k pocitům závazku, ale také k pocitu vlastní důležitosti. K psychologickému zplnomocnění danému vědomím, že revolucionáři mají vliv na události doma i ve světě a elity s nimi musí počítat.

Egyptský národ

Panarabská identifikace přitom nebyla v rozporu s identitou národní, nacionalismus jen pronikal do rámce panarabismu. O egyptské revoluci se tak mohlo uvažovat jako o fotbale, v regionu mimořádně populárním, či jako o sportovním klání arabských národů: „*Nový rekord na svržení diktátora je 18 dní. Kdo bude další?*“ (Idle – Nunns 2011: 216). Hrdost Egyptanů tak mohla díky panarabské identitě posilovat: „*Asi se rozpláců. Demonstranti na Perlovém náměstí v Bahrajnu zpívají egyptskou hymnu*“ (Tamtéž: 232).

Po celou dobu protestů Twitter vyjadřoval a dále povzbuzoval egyptský patriotismus a národní vzájemnost. Revoluční diskurz vyzdvihoval dosud nepoznaný pocit vlivu občánů na směřování své vlasti a odvahu lidí vystoupit proti režimu: „*Bude to znít divně. Ale nikdy jsem neměla silnější pocit, že tohle je moje země*“ (Tamtéž: 36). Patriotismus tak sílil díky pouhé participaci na revoluci a pozorování hrdinství ostatních revolucionářů spoluobčanů: „*Vše, co chci říci: Jsem hrdá, že jsem Egyptanka*“ (Tamtéž: 67). Údiv nad potenciálem národa byl formulován například takto: „*Tento národ dosud dokázal mávat vlajkou jen při fotbale. A premiér o něm řekl, že ještě není zralý pro demokracii*“ (Tamtéž: 131). Závěrečný den protestů pak byl s důrazem na nacionalismus popisován třeba takto: „*Ulice Káhiry jsou plné patriotismu a štěstí. Vlajky na autech. Neznámí lidé si gratulují! Egypt!*“ (Tamtéž: 218).

Sílilo také sebevědomí, že Egyptané ztělesňují výjimečný a probouzející se národ, který dokáže nečekané věci, když se odporem proti domácí diktatuře staví i proti velmocím. Například zmůže více než americký prezident, jak vyjádřil typický revoluční humor: „*Obama nemohl. Ale my Egyptané ano – YES WE CAN!*“ (Tamtéž: 182). Revoluční Egyptané se tedy jako národ vymezovali nejen proti režimu, ale také proti jeho zahraničním spojencům: „*Na neozbrojené a mírumilovné egyptské demonstranty dnes přšel slzný plyn vyrobený v Americe jen proto, že požadují důstojnost, spravedlnost a svobodu. Pane Obamo, posloucháte?*“ (Tamtéž: 82). Revolucionáři takto konstruovali pozitivní národní sebeobraz v kontrastu s jinými národy či národními státy, které vyložili jako morálně méněcenné kvůli tomu, že podporují egyptskou diktaturu.

Motiv patriotismu přitom silně souvisí s motivem aktivního občanství, občanské společnosti a pocitu spoluzodpovědnosti za budoucnost národa: „*Na začátku revoluce jsem přísahal, že pokud se to povede, budu se ze všech sil snažit přebudovat tuto zemi do krásy, kterou si zaslouží. Dnes začínám*“ (Tamtéž: 217). Identifikaci s národem a pocit spoluzodpovědnosti za jeho vývoj způsobila revoluční svoboda a participace. Bez svobody totiž není zodpovědnost. Zodpovědnost také slábne, když chybí podíl na moci (srovnej Bauman 2000). Každodennost v diskreditovaném autoritářském režimu tak podle revolucionářů plodila spíše nezodpovědnost a netečnost. Naopak participace na revoluci podle aktivistů vedla k pocitu zodpovědnosti za vlastní zemi a k pozitivní identifikaci s ní.

Historická mise

Revoluce je přitom líčena jako výjimečný historický moment v dějinách národa: „*Na tohle lidé čekali třicet let, takže se teď nevdáme! Lid, nebo Mubárak!*“ (Idle – Nunns 2011: 89). Jde o vzácný okamžik, který si lidé budou celý život pamatovat: „*Pokud jste v Káhiře, přijďte se podívat na Tahrír, jak se dělá historie*“ (Tamtéž: 140). Sama historická výjimečnost je opět zavazující. Vyžaduje oběti a nasazení, protože se příležitost ovlivnit dějiny nemusí opakovat.

Revoluce je přitom v podání aktivistů něco, co se nepodařilo generaci rodičů. A zároveň něco, co nedělají pro sebe, ale pro své děti. Revoluce jako mezigenerační podnik tak znamená, že se jedná o něco velkého a historického. Jde o projev mezigenerační solidarity a altruismu. O něco, co přesahuje jednotlivce a omezené trvání jeho života, o něco transcendentního, a proto až posvátného: „*Přála bych si, aby se revoluce dožila matka a vše viděla*“ (Tamtéž: 83). Revolucionáři pak také popisují vděk některých starších lidí za jejich hrdinství: „*Táta mě objal. Řekl, že naše generace dokázala to, o čem jeho generace jen snila. Litoval, že se více nesnažili*“ (Tamtéž: 233).

Zasazení revoluce do transcendentního historického a mezigeneračního rámce – přesahujícího život jednotlivce – dává akterům pocit participace na něčem velkém, důležitém, výjimečném a neopakovatelném. Dává možnost být součástí historického zápasu na straně dobra (viz dále binární kód), hlubší smysl oběti a také pocit důstojnosti, zplnomocnění a závazku nejen vůči současníkům, ale i předkům a potomkům. Výsledkem je mimořádná motivace revolucionářů.

Revoluční občanská společnost

Svépomocná revoluční občanská společnost byla aktivisty vyložena jako atraktivní zárodek budoucí podoby soužití mezi příslušníky egyptského národa, která bude založena na principu rovného, demokratického, solidárního a aktivního občanství.

Podle aktivistů byl zrod revoluční občanské společnosti částečně způsoben nutností, tedy ochromením státních institucí a nutností sebeorganizace demonstrantů, ale také taktikou režimu, který se snažil vyvolat chaos a nostalgii po pořádku fungující diktatury. Revolucionáři byli přitom hrdí, že dokáou funkce absentujícího státu nahradit: „*Stát přestal existovat. Vládneme si sami*“ (Idle – Nunns 2011: 65). V Káhiře tak třeba zmizela dopravní policie, hrdost revolucionářů pak spočívala v tom, že díky nim nedošlo k dopravnímu kolapsu: „*Dobrovolníci řídí dopravu na křižovatkách*“ (Tamtéž: 70). Aktivisté se obávali především stažení policie z ulic, propuštění vězňů a paniky dané růstem kriminality: „*Lidé panikaří, ale snaží se ochránit jeden druhého*“ (Tamtéž: 74). Revolucionářům se ulevilo, když se lidé dokázali zorganizovat: „*Lidé zametají ulice a dohlížejí na řád v sousedství. Mubárakova strategie nefunguje!*“ (Tamtéž: 77).

Násilí policie a poté kriminálníků bylo vykládáno jako příčina vzniku specifické občanské angažovanosti – dárcovství krve: „*Zemřelo tolik lidí. Nemocnice nemají krev. Řekněte prosím všem, ať jdou darovat krev*“ (Tamtéž: 68). Podobně si revolucionáři pomáhali přivolat zdravotníky. Další specifickou aktivitou formující pocit komunity a solidarity bylo sdílení informací a instrukcí. Například rad, kde se k demonstracím připojit, jak se zorientovat v aktuální situaci nebo jak se na demonstraci připravit: „*Sprchu, pohodlné kalhoty, běžecké boty, nabít telefon, drobné, občanku a cigarety pro případ zatčení*“ (Tamtéž: 33).

Dílním motivem tak byl Tahrír líčený jako ideální svépomocná, solidární a sebeorganizovaná komunita, která navíc supluje nefunkční stát: „*Na Tahríru si můžete dát popcorn, kuskus, sendvič, čaj i drink. Egyptané umí revoltovat!*“ Typické bylo odkazování na historicky jedinou revoluci, která si po sobě uklízí odpadky. Tyto výroky nelze číst jen doslovně, symbolizují naději v „očištěnou“ budoucnost: „*Nový Egypt bude čistý*“ (Tamtéž: 227). Idealizovaný konstrukt revoluční komunity na Tahríru tedy sloužil jako lákavá miniatura budoucího demokratického Egypta a zároveň posiloval patriotismus. Vyzdvihována byla například solidarita při sdílení jídla: „*Teď se lidé dělí o snídaní. Rodiny bydlící*

kolem Tahríru dělají skvělou práci“ (Tamtéž: 136). Vyzdvihována byla také svobodná diskuse, často opět s momentem egyptské výjimečnosti: „Tahrír je největší brainstorming a think-tank na Blízkém východě i na světě“ (Tamtéž: 166). To vše přinášelo zadostiučnění a argumenty proti prorežimním intelektuálům pochybujícím o zralosti národa a jeho připravenosti na demokracii: „Takzvaní egyptští intelektuálové by se měli přijít podívat, jak obyčejní Egyptané politicky diskutují“ (Tamtéž: 131).

Revoluční občanský étos a zkušenost se přitom měly překlopit do porevolučního budování demokratického a funkčního státu: „*Je čas oslavovat předtím, než začne skutečně těžká práce. Sláva Egyptu!*“ (Tamtéž: 220). Typické výzvy dobře ilustruje Wael Ghonim: „*Drazí Egyptané, běžte zítra do práce a pracujte jako nikdy předtím, abychom Egypt přeměnili v rozvinutou zemi*“ (Tamtéž: 223). Pozitivní energie akumulovaná během revolučních dní měla zajistit úspěšnou porevoluční transformaci. A podobně příklad demokratické, solidární a soběstačné sebeorganizace na Tahríru měl poskytnout příslib, že tato transformace bude hladká a úspěšně replikovatelná i na celonárodní úrovni. To poskytovalo další motivaci revolucionářům a ujišťovalo je o tom, že jejich úsilí a oběť mají smysl, protože alternativní řád je realistický a realizovatelný.

To vše vedlo k sociálnímu zplnomocnění revolucionářů, kteří se však již necítili zavázáni jen vůči abstraktnímu panarabskému světu, národu či dějinám, ale také vůči konkrétnímu, neanonymnímu a solidárnímu společenství spolubojovníků. Ti sdílejí euforické nadšení i utrpení a vzájemně se povzbuzují a motivují k oběti a vyšším výkonům. Stávají se tak sobě navzájem takzvanými významnými druhými, jejichž souhlas a ocenění každý člověk vyhledává a potřebuje k tomu, aby si mohl vybudovat a udržovat pozitivní sebepojetí, a proto nechce zklamat jejich očekávání (ke konceptu viz Berger – Luckmann 1999).

V diskurzu se totiž spolu s motivem Tahríru jako demokratické občanské společnosti objevuje paralelní motiv komunity Tahríru jako primární skupiny ve smyslu rodiny či domova, který odpovídá potřebě sociální přináležitosti a začlenění. Tedy místa, kde se lze cítit dobře a bezpečně mezi svými, sdílet silné emoce i bolest a příležitostně i oslavovat. Revolucionáři s nadšením líčí téměř rodinnou atmosféru: „*Nikdo si nedokáže představit ty skvělé pocity při příchodu na Tahrír. Je to jako přijít domů, kde vás vítají blízcí*“ (Idle – Nunns 2011: 147). Jde však o rodinu inkluzivní, o otevřené společenství stojící o nové členy: „*Nové příchozí jsou vítáni potleskem. Ale cizincům patří hlasitý pozdrav*“ (Tamtéž: 138). Často se zde poukazuje na festivalovou atmosféru, kterou si revolucionáři snaží pozvednout morálku a dodat odvalu: „*Na Tahríru je zase skvělá atmosféra, radost je zpět. Zpívá se, tančí, nebudeme poraženi*“ (Tamtéž: 127). Revoluce tak bývá líčena až jako zábava: „*Vstoupit na Tahrír je jako přijít na rockový koncert či pouliční festival*“ (Tamtéž: 161). Jiným ale zábava vadí, protože narušuje étos revoluce.

Jednota národa a revolucionářů

Výrazem inkluzivity a otevřenosti revoluce všem vrstvám egyptského národa byl způsob formulování mobilizačních apelů. Ty se obracely na všechny, nikoho nediskriminovaly a nevylučovaly: „*Od facebookové skupiny Khaleda Saida: Masové demonstrace jsou plánovány po pátečních bohoslužbách po celém Egyptě. Prosím, všude to rozhlase*“ (Idle – Nunns 2011: 49). Lišily se jen mírou naléhavosti: „*Všichni hned přijďte na Tahrír, potřebujeme vás*“ (Tamtéž: 41). Revoluce tedy měla reprezentovat univerzální požadavky, se kterými se mohl ztotožnit každý nezávisle na víře, genderu, generaci, ideologii či třídě. Revolucionáři pak ve svém pojetí neprosazují partikulární zájmy či ideologii nějaké dílčí skupiny, nýbrž zájmy celého národa. Nereprezentují jen samy sebe, ale jednotný egyptský národ. Ten se stává dostatečně obecným společným jmenovatelem, který do sebe dokáže zahrnout dílčí identity a složky egyptské společnosti. Vystupováním ve jménu tohoto vyššího celku revolucionáři získávají pocit morálního oprávnění a legitimacy svých požadavků.

Protesty začali liberálové, kteří však od počátku vyjadřovali respekt k náboženskému citění ostatních: „*Ted' se lidé zastavili, muezzini volají k modlitbě*“ (Tamtéž: 37). Společná modlitba demonstrovala jednotu, sílu a morální převahu nad režimem: „*Milion lidí se spolu modlí. Silné okamžiky. Vypadá to jako v Mekce při pouti*“ (Tamtéž: 139). Ačkoliv se náboženská argumentace v analyzovaném diskurzu revolucionářů vyskytovala marginálně, o obětech režimu se automaticky hovoří jako o mučednících, kteří jdou rovnou do nebe. S tímto motivem v regionu běžně pracují i sekulární hnutí. Zdůrazňuje se tak, že padli za spravedlivou věc v boji proti útlaku a nespravedlivosti: „*Lidé jsou zničeni kvůli mučedníkům. Modlí se za ně a spílají Mubárakovi. Velice emotivní*“ (Tamtéž: 118). Náboženství také pomáhalo vyrovnat se se smrtí: „*Mnoho lidí ted' pláče, když se modlí za mrtvé*“ (Tamtéž: 139).

Specifickým tématem v souvislosti s náboženstvím bylo vymezení se revolucionářů vůči opozičnímu Muslimskému bratrstvu. Diskurz zdůrazňující jednotu a vydávající demonstranty za reprezentanty všech Egyptanů měl sklon k inkluzi: „*Můžete je milovat nebo nenávidět. Ale Bratři mají právo být zde, protože trpěli pronásledováním a mají legitimní požadavky*“ (Tamtéž: 145). Zároveň se však v boji o interpretaci revoluce od začátku zdůrazňovalo, že Bratrstvo za revoluci nestojí. Jeho členové jsou jen jedni z mnoha rovnoprávných a vítaných účastníků: „*Lidé musí vědět, že se vše děje nezávisle na Bratrstvu*“ (Tamtéž: 54). Tento důraz byl způsoben hrozbou, kterou po dekády vykresloval režim: přes všechny nedostatky je prý legitimní, protože jedinou alternativou by byla vláda fundamentalistů, před kterými režim Egyptany ochraňuje.

Důležitým momentem v diskurzu revolucionářů bylo zdůrazňování jednoty muslimů a křesťanů: „*Křesťané včera chránili muslimy před útoky, když byl čas modliteb*“ (Tamtéž: 124). A naopak muslimové chránili o nedělich křesťany: „*Křesťané se na Tahriru budou modlit zítra. Měli bychom je ochránit, stejně jako oni předtím ochránili při modlitbě nás*“ (Tamtéž: 154). Symbolem revoluce se tak stal obrázek kříže a půlměsíce, Egyptané překvapili sami sebe: „*V sektářském Egyptě od začátku povstání nikdo nezaútočil na jediný kostel. Revoluce lidi změnila!*“ (Tamtéž: 131). Revoluce prý opět ukazuje pozitivní potenciál Egyptanů, tedy mezikonfesijní toleranci, na níž se bude stavět při porevoluční transformaci. Takovýto diskurz opět zpochybňuje zavedenou strategii režimu legitimizovat moc s poukazem, že jedině autoritářství zajistí občanský smír v sektářské společnosti, kde bez vlády pevné ruky hrozí útoky na kostely či sůfijské hrobky.

Důraz na inkluzi se týkal také genderu, když se vyzdvihovalo, že revoluce není jen mužská záležitost: „*Ženy na Tahriru hrají neuvěřitelnou roli: roznášejí vodu, ošetřují zraněné, a dokonce rozbíjejí kameni*“ (Tamtéž: 114). Stejně tak se zdůrazňovalo, že se revoluce neodehrává jen v hlavním městě. Twitter přinášel informace o protestech a represích v dalších městech. A kromě toho vyzýval regiony, aby přijeli na Tahrír: „*Lidé z provincií jsou vyzýváni, aby zaplavili hlavní město*“ (Tamtéž: 96). Jiný tweet ukazoval invalidu na kolečkovém křesle s egyptskou vlajkou v ruce jako součást protestů: „*Tento muž nechce nic než žít důstojně jako člověk. Ale státní média ho označují za teroristu*“ (Tamtéž: 126). Velmi se cenila také mezigenerační solidarita. Revoluce prý nemohla uspět, pokud by se jí účastnila jen mládež a studenti: „*Dnes je velký den. Holky přemluvily své matky, aby se přidaly. Lidé přivádějí přátele. Jdou všichni*“ (Tamtéž: 96). Při mobilizaci demonstrantů tak nehrála roli jen nová média, ale také neformální komunikace v tradičně rozšířených rodinách a mezi přáteli.

Zásadním zlomem protestů se v pohledu revolucionářů stalo organizované vystoupení dělníků a profesních svazů. To údajně zvrátilo poměr sil. Již první den protestů záměrně nezačínal na Tahríru, ale zhruba dvacet menších demonstrací nejprve prošlo chudšími čtvrtěmi, aby se slily v mohutný proud až na náměstí. Za skandování tak mobilizovali jednotlivé dělníky a jejich rodiny bez přístupu k sociálním médiím: „*Lidé nám z oken házejí lahve s vodou*“ (Tamtéž: 40). Revolucionáři však k mobilizaci organizovaných dělníků vyzývali také na internetu: „*Potřebujeme stávku dělníků v Suez a leteckých dispečerů*“

(Tamtéž: 168). Zejména pokud revoluce ztrácela iniciativu. Poslední zoufalou taktikou režimu byl totiž v pojetí revolucionářů pokus navodit zdání normality a demonstranty ignorovat. Měli se vyčerpat a národ unavený protesty se od nich měl odvrátit. Nezamýšleným důsledkem byl však opak. Když se ve svých domovech vzájemně izolovaní dělníci a zaměstnanci opět sešli na pracovištích, domluvili se a organizovaně vystoupili proti režimu: „*Stávka, stávka. Stávkou k revoluci!*“ (Tamtéž: 187). Podobné výzvy k sabotování normalizace směřovaly i k studentům: „*Nevracejte se na univerzity, dokud nejsou splněny požadavky revoluce*“ (Tamtéž: 188).

Jak se režim v optice aktivistů bortil, na stranu revoluce se přidávaly nejen nerozhodnuté segmenty z nižších či středních vrstev, ale i loajální pilíře režimu z vyšší vrstvy: „*Ve všech státních novinách revoltují proti vládním editorům*“ (Tamtéž: 189). V závěru revoluce tak s revolucionáři údajně sympatizovala i oficiální média: „*Stovky zaměstnanců ve státních novinách a televizi se bouří. Mediální diskurz se mění*“ (Tamtéž: 194). V den sesazení prezidenta revoltovaly i vyšší privilegované vrstvy, které z diktatury profitovaly: „*Pokud se proti Mubárakovi bouří i lidé v Heliopoli, víte, že konec je blízko*“ (Tamtéž: 212). Jednota revolucionářů a národa byla potvrzována i po sesazení Mubáraka: „*Stovky z těch, co teď oslavují, se protestů neúčastnily. Ale to je v pořádku. Všichni jsme Egypťané*“ (Tamtéž: 220).

Obava z odcizení

Snaha revolucionářů zdůrazňovat, že reprezentují celou společnost, kontrastuje s obavou z rozštěpení společnosti na revolucionáře a zbytek národa. Zde se projevuje zdánlivá rozpornost diskurzu: obava z odcizení revoluce od národa zároveň generuje diskurz o jednotě národa a revolucionářů.

Tweety revolucionářů mluví o absenci společenského konsenzu ohledně prezidenta: „*Někteří říkají, že bychom ho měli nechat dokončit funkční období. Ale každý další den jeho neúspěšného prezidentství je již příliš*“ (Idle – Nunns 2011: 98). Perspektiva revolucionářů a umírněné většiny národa se míjí: „*Lidé tvrdí, že už toho bylo dost. Prý nemáme zapomínat, co pro nás Mubárak udělal. Ta ironie mě dostala*“ (Tamtéž: 103). Ačkoliv revoluční diskurz vyzdvihuje mezigenerační jednotu, zároveň hořce glosuje generační rozdělení rodin revolucionářů: „*Zdá se, že se národ rozpadá na kusy. Hádky v mojí rodině již začaly*“ (Tamtéž: 103).

Revolucionáři podobně těžce nesou, když jsou viděni ne jako oběti násilí, ale jako jeho viníci: „*Mimo Tahrír nás všichni obviňují za krveprolití! Lidé mi volají, ať se uklidníme*“ (Tamtéž: 114). Revolucionáři tak reflektují, že se jejich společenství na Tahríru liší od zbytku národa: „*Když poslouchám diskuse ostatních Egypťanů, bojím se, že by mohli ztratit naději a obrátit se proti nám*“ (Tamtéž: 150). Nebo podobně o den později: „*Egypt má dva tábory. Jeden věří, že Mubárak lže a měl by okamžitě odstoupit. Druhý věří v jeho upřímnost*“ (Tamtéž: 163). Revolucionáři se přitom obávali, že se režim snaží společnost dále rozdělit a izolovat její většinu od revolucionářů.

Prezident a jeho režim

Sjednotit stále nesourodější revoluční koalici a identifikovat ji s celým národem naopak mohl jasně definovaný a všem společný nepřítel.³ Prezident Mubárak přitom v pojetí revolucionářů představoval tvář režimu, ztělesňoval a personifikoval jeho zlo. Nenávist vůči režimu se tak koncentrovala do nenávisti vůči osobě prezidenta, který byl obviňován za vše špatné. Integrovat národ a revolucionáře tedy znamenalo někoho z národního společenství naopak vyloučit. Nejnížším společným jmenovatelem, se kterým se údajně mohli všichni ztotožnit, proto byl požadavek na odstoupení prezidenta: „*Lidé na Tahríru mávají svými botami a skandují: ODEJDI, ODEJDI!*“ (Idle – Nunns 2011: 193). Demonstranti se lišili jen v tom, zda požadovali i jeho odsouzení. Emoce proto vzbudil prezidentův druhý televizní projev, v němž proti očekávání revolucionářů neodstoupil: „*Protestující*

nebyli tak šokováni ani v úterý či ve středu, kdy umírali mučedníci. Tak moc byl Mubárakův projev smutný“ (Tamtéž: 205).

Zjednodušující personifikace režimu pomáhala revoluční mobilizaci, ztěžovala však porevoluční transformaci. Jen někteří si uvědomovali, že pádem Mubáraka revoluce nekončí, chce-li být úspěšná: „*Mubárak je velká část režimu, ale ne jediná. Režim musí padnout úplně!*“ (Tamtéž: 200). Teze jdoucí za rámec personifikace byla některými varovně zdůrazňována i za euforických oslav pádu Mubáraka: „*Zbavili jsme se Mubáraka. Ted' je načase zbavit se jeho režimu. Ať žije revoluce*“ (Tamtéž: 214).

Morální převaha

Tematizace prezidenta jako ztělesnění všeho zla korespondovala s širší a obecnější kategorií hovořící o morální převaze revoluce, která je nadřazená mravně vyprázdněnému režimu. Revolucionáři používali binární kód, který ospravedlňoval jejich kauzu, a naopak delegitimizoval postup režimu. Čistá a nenásilná revoluce v jejich vidění zápasila s nečistým a brutálním režimem. Morálně ctnostní revolucionáři sledovali všeobecné blaho a férově zápasili s mravně méněcenným režimem sledujícím jen své nízké materiální zájmy. Přitom sama osobní účast na pomyslné metafyzické bitvě dobra proti zlu poskytuje další dávku zplnomocnění, dává smysl revolučnímu jednání i případné oběti. Zároveň jde také o bitvu, ze které může vzejít morálně obrozený egyptský národ.

Základní a stále opakovanou figurou zde byl podrobný popis policejní brutality. První den revoluce je shrnut například takto: „*Policie na demonstranty hází kamení, oni ukazují prázdné ruce. My jsme neozbrojení, oni v plné polní. My jsme silní, oni slabí*“ (Idle – Nunns 2011: 31). Tyto obrazy režim v očích revolucionářů diskreditovaly: „*Nikdy si nezvyknu na pohled, kdy policie hází kamení na demonstranty. Může se to stát někde jinde než v Egyptě?*“ (Tamtéž: 40). Nadřazenost demonstrantů je přitom opakovaně líčena s typickým humorem: „*Chlápci od bezpečnosti už musejí být vyčerpaní. Tohle je daleko víc, než na co byli cvičeni!*“ (Tamtéž: 54). Zásadní je však důraz na eskalaci násilí ze strany režimu, což má režim usvědčit z brutality a dále ho diskreditovat: „*Státní bezpečnost je Mubárakovým gestapem*“ (Tamtéž: 48). Množí se zprávy o používání ostré munice: „*Včera na nás stříleli ostrými na ulici Muhammada Mahmúda. Viděl jsem minimálně jednoho mrtvého*“ (Tamtéž: 79). Odhalovány byly také další represivní kroky režimu, které ho měly demonizovat jako nehumánní a nelidský: „*Všichni zranění, kteří šli do nemocnice, byli předáni policii*“ (Tamtéž: 45).

Odsouzení režimu spočívalo v tom, že je pro udržení moci ochoten udělat cokoliv: „*Nemohu uvěřit, že je Mubárak ochoten nechat lidi navzájem se pozabíjet, jen aby se udržel jeho zkorumpovaný režim.*“ Mubárak je tak vykazován ze společnosti slušných lidí do společnosti diktátorů: „*Autoritářské režimy, sledujte Mubáraka a učte se od svého mistra*“ (Tamtéž: 107). Obrazy výsledné apokalypsy byly popisovány různě, ale vždy mimořádně emocionálně a expresivně: „*Východ slunce nad Káhirou. Krev rozlitá všude po Tahríru je teď ještě viditelnější*“ (Tamtéž: 117). Krveprolití ale dále stmelovalo komunitu revolucionářů a posilovalo pocit mravní převahy: „*Dnes jsou v ulicích tisíce hrdinů. Je mi ctí být jedním z nich*“ (Tamtéž: 121). Jiní ale pociťovali dilema: „*Násilí jsem se neúčastnil, což je pro mě nyní obrovské mravní dilema. Protože ti, kdo se ho účastnili, mi zachránili život*“ (Tamtéž: 116).

Diskurz revoluce tedy zdůrazňuje rostoucí násilnost režimu a zásadové nenásilí demonstrantů. A přitom *ignoruje rozpor* mezi nenásilným až pacifistickým sebepojetím a otevřeným líčením vlastních násilných kroků: „*Útočí na nás vodními děly. Odpovídáme kamením*“ (Tamtéž: 40). S tímto více či méně vědomým rozparem se diskurz revoluce pokouší vypořádat různými způsoby. Nejobecněji se zdůrazňuje nelegitimní, neoprávněné a nepřiměřené násilí režimu oproti legitimnímu, omezenému a sebeobraněmu násilí revoluce. Nenásilnou podstatu revoluce se navíc revolucionáři snaží doložit podpůrnými argumenty: „*Abych to zrekapitulovala. Přes milion lidí včera požadovalo změnu. Žádné*

násilí. Dnes vyšli příznivci Mubáraka a vypukla válka“ (Tamtéž: 109). Podobně se upozorňuje, že oblasti ovládané revolucionáři jsou bezpečné. A naopak oblasti ovládané režimem nebezpečné. Výrazem morální převahy a údajné nenásilnosti dále bylo, že revolucionáři i přes brutalitu režimu a oběti ve vlastních řadách dále deklarovali touhu po nenásilí: „*Lidé jsou úžasní. Skandují mírumilovně, mírumilovně. I přesto, že jsme minulou noc ztratili své nejdražší*“ (Tamtéž: 123). O nadřazenosti revoluce nad režimem má svědčit také humánní způsob vedení boje ze strany revolucionářů: „*Dva z Mubárakových gangsterů byli zraněni. Naši lidé je ošetřili, jen ruce jim svázali.*“ Naopak se poukazuje na absenci vyššího principu mravního v řadách prorežimních násilníků. To je vydáváno za příčinu jejich surovosti i slabosti, zatímco upnutí k ideálům je zdrojem síly a humanity revoluce: „*Gangsteři nemají zač bojovat. Dělají to pro peníze a mají strach. Psychologicky vítězíme*“ (Tamtéž: 113).

Přitom se neustále opakovala dichotomie čistoty revoluce a znečištění režimu: „*Prošel jsem kolem promubarakovské demonstrace. Množství odpadků od pouhých dvou set lidí kontrastuje s čistotou Tahríru*“ (Tamtéž: 145). Jedním z emočních vrcholů revoluce, demonstrujícím morální nadřazenost revolucionářů, pak bylo, když v televizi Dream TV vystoupil čerstvě propuštěný Wael Ghonim, který v cele neměl jedenáct dní přístup k informacím. Když mu moderátorka Mona el-Shazly ukázala fotografie zabitých demonstrantů, šokovaný manažer firmy Google, iniciátor protestů a administrátor facebookové stránky „We Are All Khalid Said“ propukl v pláč a zhroutil se. Opět se ukázal kontrast mezi citlivostí revolucionářů a bezcitností režimu: „*Když jsem sledoval zhroucení Ghonima ve studiu, nemohl jsem si pomoci. Uronil vůbec kdy Mubárak jedinou slzu za životy, které si vzal?*“ (Tamtéž: 174).

Součástí diskurzu o mravní čistotě revolucionářů bylo zdůrazňování jejich apolitičnosti. Tvrzení, že neusilují o moc a nepatří k žádné politické straně. Nejsou tak znečištěni partikulární ideologií či stranickým zájmem. S tím souvisí distancovanost vůči opozičním stranám: „*Poslední zprávy říkají, že Sulejmán byl pověřen, aby vyjednával s vůdci opozičních stran o požadavcích demonstrantů a o ústavních dodatcích. Ale opoziční vůdci s protesty nemají nic společného*“ (Tamtéž: 96). Stejně se revolucionáři distancují od Muslimského bratrstva či od osobnosti Muhammada Baradeje. Čistota a apolitičnost revoluce byla dokládána také spontánností a absencí hierarchického vedení: „*Protesty mají spontánní vedení. Nedovolíme nikomu, aby povstání unesl*“ (Tamtéž: 81). Morální nadřazenost se promítla i do reflexí, které zprostředkovávaly euforii v den pádu Mubáraka: „*Kdo tohle dokázal? My, lidé. Beze zbraní. Bez násilí. Díky principům a vytrvalosti*“ (Tamtéž: 214).

Revoluce tedy nebyla jen konfliktem v ulicích, ale také válkou mediální. Nejen bojem o kontrolu fyzického prostoru, ale také o kontrolu prostoru diskurzivního. Revolucionáři proto od začátku informovali o dění z vlastního pohledu a prosazovali vlastní definici situace. S využitím sociálních médií tak revolucionáři bojovali s médii a propagandou kontrolovanými vládou. Kroky své i režimu interpretovali tím, že je zasazovali do kontextu a rámovali jinak než režim. Výsledkem byla apologetika protestů, a naopak systematická diskreditace režimu nekončícím demaskováním jeho zla. Přitom zlovolný charakter režimu v pojetí revolucionářů zůstával neměnný. Ať režim udělal cokoli, vždy to jen zpětně potvrzovalo jeho nelegitimitu. Velkým tématem prvních dní tak byla například snaha režimu odříznout revolucionáře od signálu mobilních telefonů a internetu a zajistit si tak kontrolu nad tokem informací. Stejně kontraproduktivně na revolucionáře působila režimní propaganda snažící se využít nových médií po vzoru aktivistů: „*Ministerstvo vnitra nám teď rozesílá textovky: Od teď se budeme chovat čestně, upřímně a podle zákona*“ (Tamtéž: 191).

Nejistota

Důležitým motivem souvisejícím s násilím a taktikou režimu byla nejistota a strach. Budoucnost se zdála otevřená, revolta přinesla nadbytek možností vývoje. Revolucionáři

se s paralyzujícím strachem museli vyrovnat, museli prolomit psychologickou bariéru strachu: „*Ano, ze zítřka mám strach. A to je přesně důvod, proč půjdu demonstrovat – nemáme je nechat, aby nás zastrašili*“ (Idle – Nunns 2011: 29). Zároveň byli od prvního dne šokováni mírou dosud nepoznaného násilí a obávali se jeho další eskalace. I liberální vůdci jako Wael Ghonim se tak rétoricky uchýlovali k jediné jistotě, k víře: „*Modlete se za Egypt. Bojím se, že vláda plánuje válečný zločin proti lidu. Všichni jsme připraveni zemřít*“ (Tamtéž: 53). Dokonce ještě poslední den se demonstranti obávali nejhroššího masakru: „*Když irácké velvyslanectví evakuuje personál, víte, že se blíží problémy*“ (Tamtéž: 210). Nejistota ale byla relativní. Revolucionáři si uvědomovali, že dění mohou spoulnovlivňovat, pokud ovšem vytrvají: „*Je neuvěřitelné, jak silná a zároveň křehká ta revoluce je. Každý den je zkouška*“ (Tamtéž: 166).

Kromě násilí se nejistota týkala také kroků politických aktérů. Spekulace vyvolávaly kroky uznávaného Muhammada Baradeje: „*Baradej se prý v pátek přidá k demonstrantům. Příliš dobré na to, aby to byla pravda*“ (Tamtéž: 51). Ještě nepřehlednější bylo zákulisní vyjednávání režimu s oficiální opozicí: „*Premiér říká, že jedná s opozicí. Opozice ale tvrdí, že s nikým nejedná. S kým tedy vyjednává?*“ (Tamtéž: 123). Kromě kroků ambivalentně hodnocené armády se ale největší nejistota týkala prezidenta. Například celým národem očekávaný a neustále odkládaný televizní projev byl komentován s typickým humorem: „*Kandiduje na Oskara za nejlepší zrušený film*“ (Tamtéž: 201).

Stěžejním dílčím tématem spjatým s nejistotou byl právě pohled na armádu, který osciloval mezi radikálně odlišnými pozicemi: oslava a idealizace armády jako ztělesnění egyptského národa a jeho jednoty, či naopak odmítnutí armády jako nedílné součásti starého režimu a nástroje v rukou Mubáraka. Pohled na armádu se tak každým dnem měnil, přičemž nelze říci, že by v diskurzu revolucionářů kdy vykrystalizoval jasný konsenzus. Jelikož režim historicky vycházel z důstojnického puče (1952), revolucionáři se obávali, že podpoří bývalého důstojníka Mubáraka.

Armáda se v Káhiře rozmístila večer v Den hněvu (28. ledna 2011), aby zaplnila prostor po odvolané policii. Armáda však nevystoupila jasně na podporu Mubáraka a neobrátila zbraně proti revoluci, jak se aktivisté zprvu obávali. To revolucionářům přineslo úlevu: „*Neuvěřitelná scéna: tři tanky přijíždějí na Tahrír. Na každém z nich se veze dav a skanduje: Pryč s Mubárakem!*“ (Tamtéž: 71). Armáda viditelnou přítomností v ulicích dávala pocit bezpečí, obnovy pořádku a uklidňovala obavy z rabování: „*Všude tanky. Stabilita se vrací*“ (Tamtéž: 78). Zdůrazňovala se jednota revolucionářů a lidové armády v logice širšího diskurzu o jednotě revolucionářů a národa: „*Je slyšet slogan: Armáda a lid jsou jedna ruka*“ (Tamtéž: 79).

Avšak záhy revolucionáři refletovali údajně ambivalentní signály vysílané armádou: „*Včerejší střelba do demonstrantů se odehrávala, zatímco vojáci seděli se založenýma rukama a jen se dívali*“ (Tamtéž: 80). S kritikou se setkal také zákaz nočního vycházení. A naprosté zděšení vyvolaly nízké přelety nadzvukových stíhaček nad hlavami demonstrantů. Jako v dalších vypjatých momentech se revolucionáři brání humorem: „*Pokaždé, když nad Tahrírem přelétne letadlo, demonstranti na něj ukazují a ptají se: Hele, Mubárak konečně odlítá?*“ (Tamtéž: 83). Vojáci se také zdáli spřízněni se zdiskreditovanou policií: „*Armáda chrání dosud nevypálené policejní stanice. Dopraváci se také drží poblíž vojáků*“ (Tamtéž: 88). Napětí opětovně polevilo až díky zprávám, že armáda odmítla pokyn Mubáraka střílet do revolucionářů a vyhlásila, že její dislokace v ulicích je v zájmu bezpečí demonstrantů: „*Armáda oznamuje, že respektuje legitimní požadavky lidu a nebude útočit na občany. To je úleva*“ (Tamtéž: 92).

Armáda se však opět rychle diskreditovala, když se na Krvavou středu (2. února 2011) zpronevěřila slibu zajistit bezpečí demonstrantů napadených jezdci na velbloudech a z tanků přihlížela krveprolití: „*Lidé skandují: Kde je armáda?*“ (Tamtéž: 106). Napětí mezi revolucionáři a vojáky se v dalších dnech ještě prohlubuje: „*Demonstranti našťavaně skandují slogany proti armádě, armáda střílí do vzduchu*“ (Tamtéž: 162). Neroste jen distance

vůči konkrétním vojákům, ale opět k armádě jako instituci: „*Od prvního dne volám: nedůvěřujte armádě. Tohle není egyptská armáda. To je Mubárakova armáda*“ (Tamtéž: 152). Stupňovaná konfrontace tak zvyšuje pocit nejistoty: „*Armáda se snaží vypadat neutrálně. Ale my víme, že čeká na příležitost nás sejmout*“ (Tamtéž: 150). Rostly přitom obavy z vojenského převratu: „*Nebojovali jsme a neobětovali se jen proto, aby armáda, která nám vládne od roku 1952, zůstala u moci*“ (Tamtéž: 197). Revolucionáři se tak stále obávali, aby armáda revoluci „neunesla“.

Celkově revolucionáři nejistotu diskontinuity popisovali jako anomickou (ke konceptu srovnání Merton 2000); rychle se hroubí staré jistoty, jež nejsou nahrazovány jistotami novými: „*Nedokážu odhadnout, co se stane. Před revolucí šlo předpovědět, že zítřek bude podobný jako dnešek nebo včerejšek. Bouříme se, abychom získali právo na neznámé*“ (Idle – Nunns 2011: 206). Jestliže se vnější jistoty odvozené od dosavadního fungování společnosti a státu hroubí, jediné záchytné body jsou nalézány uvnitř. Revolucionáři si nejsou svůj mravní kompas v sobě: „*Víme pouze, co chceme a co uděláme*“ (Tamtéž: 206). Egypťané byli po desetiletí diktatury uvyklí, že se politická hra hraje podle nejasných pravidel, avšak se zcela předvídatelnými výsledky. Revoluce s touto stabilitou a jistotou skončila: hrála se podle nejasných a proměnlivých pravidel a se zcela nejasným výsledkem (k rozdílu autoritářství, demokracie a periody tranzice viz Dvořáková – Kunc 1994). Celkově intenzivně pocívaná nejistota generovala touhu po pevných záchytných bodech. Síla byla hledána především v přesvědčení o mravní převaze nad režimem a také ve snaze vidět jednotu národa sešikovaného proti menšině reprezentující režim. Volání po demokracii, ve kterém se hraje sice hra s nejasným výsledkem, zato podle jasných pravidel, pak bylo také voláním po jistotě.

AXIÁLNÍ A SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ: NACIONALISMUS, DŮSTOJNOST A CESTY KE ZPLNOMOCNĚNÍ

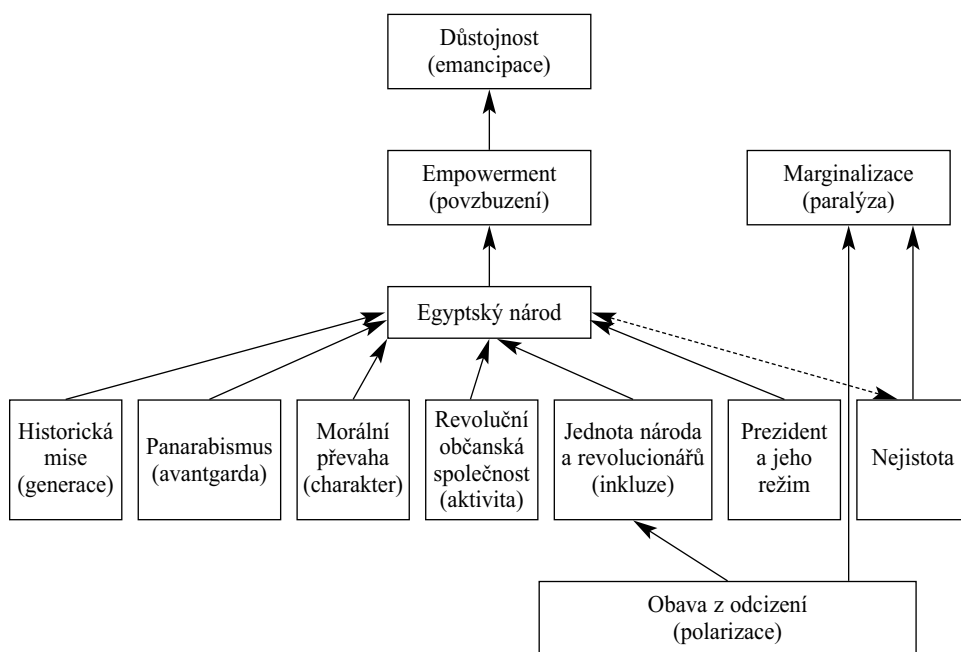
Axiální kódování se snaží najít vztahy mezi jednotlivými výše identifikovanými a představenými devíti kategoriemi. Vychází mimo jiné z předpokladu, že ne všechny kategorie stojí na stejné úrovni. Lze tedy odhalit hierarchické uspořádání a základní funkční vztahy mezi nimi, a to včetně případného vzájemného podmiňování.

Zároveň dojde i k selektivnímu kódování, které se na základě otevřeného i axiálního kódování pokusí odhalit nejobecnější zastřešující motivy revoluční participace, s jejichž pomocí by bylo možné formulovat teorii vysvětlující účast aktivistů z takzvané facebookové generace na revoluci a jejich ochotu přinést během revoluce také případnou oběť. Jedná se přitom o vyvrcholení celého analytického procesu snažícího se postupovat ke stále abstraktnějšímu náhledu na data. Výsledná teorie vysvětlující revoluční události v Egyptě pracuje se dvěma souvisejícími narativy: nacionalistickým a zplnomocňujícím.

Základní hierarchii kategorií a hlavní funkční vztahy mezi nimi zobrazuje v případě prvního narativu schéma č. 1. Revolucionáři se pokládali za součást egyptského národa, cítili se jako ti, kdo jej reprezentují a jednájí v jeho jménu. Vystupování ve jménu národa revolucionáře zplnomocňovalo a generovalo pocit legitimacy jejich požadavků, ale i ochotu revolucionářů se pro dobro národa obětovat. Pokud se egyptský národ zbaví diktatury, dojde k jeho osvobození. A pokud bude svobodný egyptský národ, budou se moci cítit jako svobodní i jeho jednotliví příslušníci. Ale již sama účast na revoluci, jakožto vzpoura proti stávajícímu režimu, je aktem emancipace. Přitom obnovená hrdost na sebe sama jakožto účastníka revoluce jde ruku v ruce s hrdostí na egyptský národ.

Revolucionáři se systematicky vztahovali k národu jakožto k univerzální a zastřešující identitě, nikoliv k partikulárním a vylučujícím identitám typu třídy, ideologická afilace či náboženství. Svému revolučnímu jednání tak dávali smysl s odkazy na inkluzivně a sekulárně pojatý národ, když z účasti na národní revoluci předem nikoho nevylučovali (inkluzivita náboženská, genderová, generační, třídní, profesní, regionální i ideologická). Národ se tak v diskurzu revolucionářů stal nejobecnějším společným jmenovatelem, s nímž

Schéma č. 1
Nacionalistický diskurz: hierarchická a funkční struktura
a hlavní vztahy mezi kategoriemi

Zdroj: Autor.

se může každý identifikovat a který do sebe dokáže zahrnout dílčí identity a složky egyptské společnosti.

Důraz na národní jednotu byl posilován obavami z odcizení národa od revolucionářů a obavami z rostoucí polarizace egyptské společnosti. V této souvislosti se revolucionáři také obávali kroků armády. Její role byla chápána nejednoznačně: byla jimi idealizována a oslavována právě jako ztělesnění egyptského národa a jeho jednoty v těžkých revolučních chvílích, ale jindy odmítána jako součást režimu. Sjednotit nesourodou revoluční koalici a identifikovat ji s celým národem pomáhalo označení prezidenta Mubárika jako personifikace režimu a ztělesnění všeho zla. Prezident byl vyloučen z národního společenství a označen za nepřítele národa. Ten se pak proti němu mohl vymezit a jednotně postavit.

Revoluční události navíc generovaly diskurz, který národní identitu posiloval a přitom ji konstruoval a rekonstruoval. Panarabské rámování revoluce Egyptanům umožnilo pochopit sebe jako staronové vůdce celého regionu. Porovnávání s ostatními arabskými národy posilovalo národní hrdost stejně jako vymezování se proti Izraeli a Západu. Nacionalistickou rovinnou posilovalo také historické rámování revoluce jakožto generačního podniku: na svržení diktatury více či méně aspirovala také generace rodičů a prarodičů, přičemž diktatura má být svržena pro dobro budoucích generací Egyptanů.

Revoluce byla zároveň vydávána za katalyzátor obrody egyptského národa na půdorysu principu občanství. Byla vykreslována jako událost, která upozaduje domnělé negativní národní charakteristiky (protikřesťanské sektářství, nepřipravenost na demokracii, tíhnutí k fundamentalismu), a naopak posiluje ty pozitivní. Revoluční diskurz tak konstruoval idealizovanou podobu národa a jeho občanů, kteří jsou aktivní, tolerantní vůči jinosti, demokratičtí, solidární a respektující vzájemnou rovnost. Symbolickým zárodkem

budoucnosti takto obrozeného národa mělo být náměstí Tahrír se svou spontánně fungující občanskou společností. Pozitivní charakter národa byl navíc konstruován v protikladu k negativnímu charakteru prezidenta a režimu. Revolucionáři tak egyptskému národu přisuzovali vlastnosti, jako je nenásilnost, humánnost a morální čistota. Režim byl oproti tomu vykreslován jako násilný, nehumánní a morálně méněcenný, a proto byl z národního společenství vylučován. Předpokladem hladké porevoluční transformace tak byla morální obroda egyptského národa, ke které dochází díky transformačnímu charakteru revoluce, jež se odvolává na principy občanství.

Režim tak v našem pojetí po desetiletí aktivně rozvíjel a propagoval diskurzy, které ho měly legitimizovat. Nakonec se však obrátily proti němu, delegitimizovaly ho a přispěly k jeho pádu. Existuje bohatá literatura (Starrett 1998; Starrett – Doumato 2007; Hefner a Zaman 2007) týkající se toho, jak se egyptský republikánský režim snažil od samého počátku (1952) zmocnit náboženského diskurzu a interpretace islámu tak, aby získal legitimitu v očích občanů. To měla zajistit objektivizace islámu; jeho shrnutí a systematizace do podoby jednoduchého systému pravidel a pouček, jež je možné vtěsnat do školního kurikula či propagandistických sdělení. S tím rovněž souvisela funkcionalizace či instrumentalizace islámu; vytvoření verze islámu, která měla odpovídat zadání politické moci a jazykem islámu ospravedlňovat jeho zájmy. Jako nezamýšlený důsledek této strategie se však namísto dobře kontrolovatelné a prorežimní interpretace kultury zrodila nekontrolovatelná a potenciálně protirežimní kultura interpretace. Tedy chápání islámu jako něčeho, co musí být správně pochopeno. Ale také jako něčeho, čím je nutné zdůvodňovat úplně vše, od života jedince po organizaci společnosti. Režim se tak stále častěji dostával do rozporu se standardy, které sám pomáhal šířit. A na této vlně náboženského oživení se pak měla svést i islamistická opozice.

Tato studie však ukazuje, že se politický islám nestal narativem, který by sjednocoval revoluční koalici. Opozice se nicméně podle našeho názoru i v tomto případě zmocnila diskurzu, který v desetiletích před revolucí nejprve toleroval, a poté dokonce aktivně propagoval egyptský režim. Ale reinterpretovala ho a použila proti režimu samému. Jedná se přitom (srovnej Lavie 2017) o koncept občanského státu, respektive občanství (*madáníja*). O konceptu občanství importovaném ze Západu začali přední egyptští intelektuálové diskutovat zhruba před sto lety, přičemž se ho svým spoluobčanům snažili srozumitelně představit jako součást islámské tradice (například Muhammad Abduh). Původně okrajová diskuse se od sedmdesátých let 20. století obnovila a přenesla ze společenské periferie do samého centra veřejné debaty o tom, jak má být založen egyptský stát, jakou má mít identitu a jakým způsobem v něm má být vymezena role islámského náboženství.

Egyptští liberálové (například Muhammad Said al-Ashmáwí) tehdy defenzivně reagovali na iránskou revoluci (1979) i na islámskou obrodu iniciovanou státem v samotném Egyptě v éře prezidenta Sádáta. Koncept občanství a občanského státu (*dawla madáníja*) vydávali za střední cestu mezi dvěma extrémami: státem sekulárním (náboženství vykázáno do soukromé sféry) a náboženským (náboženství a duchovní určují zákony i konkrétní politiku). Koncept uznává islám jako zdroj obecných hodnot či morálky a jako součást kulturního dědictví národa, které je třeba zachovat a chránit. Existuje tak prostor, jak může islám společnost i vládu nepřímou inspirovat a spoluformovat. Nicméně příznivci občanského státu požadovali oddělení náboženství od každodenní politiky i tvorby zákonů. Vládnout nemají duchovní, ale politici, kteří nevládnou ve jménu Boha, ale z vůle lidu, který je také může odvolat. Podobně legislativní proces nemá být veden snahou rekonstruovat islámské právo šaría pocházející od Boha, ale lidským rozumem, vůlí občanů a jejich pozemským blahem (například Farag Faudá).

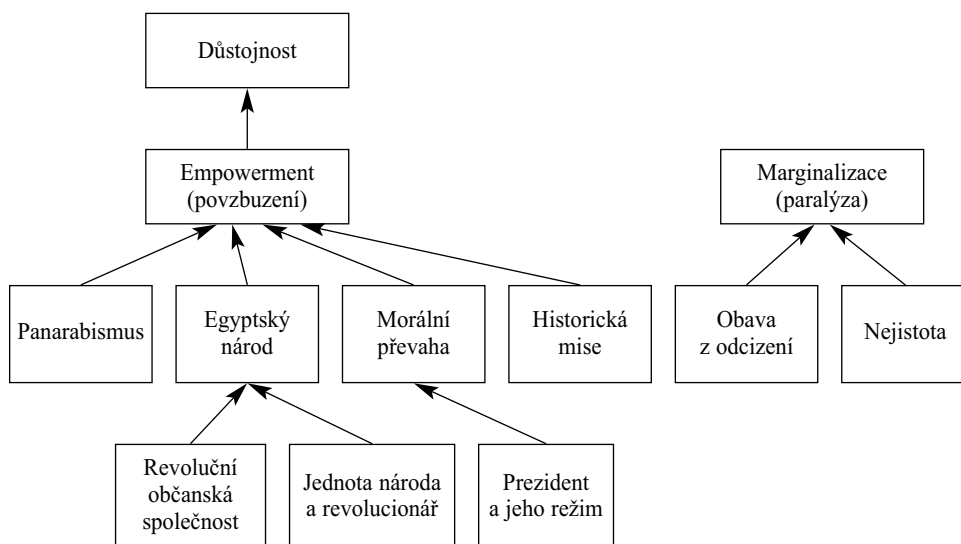
Začátkem devadesátých let se ke konceptu zdůrazňujícímu princip svobodných voleb přihlásily oba hlavní proudy protirežimní opozice, liberálové i Muslimské bratrstvo. Každý tábor mu však rozumí jinak. Jestliže v pojetí liberálů šlo o to, vykázat z politiky

náboženství a zamezit nástupu náboženského státu, islamisté prostřednictvím konceptu požadovali oddělení politiky od vlivu armády a skoncování s vojenským státem řízeným důstojníky, přičemž hovoří o takzvaném občanském státě s islámským zdrojem autority (Muhammad Imara). V tento moment do diskuse vstupuje Mubárakův režim, zmocňuje se konceptu a snaží se ho definovat po svém jako protiklad k náboženskému státu bránícímu pokroku a občanské rovnosti (genderové, konfesijní) i státu sekulárnímu, snažícímu se naopak náboženství z veřejné sféry zcela vykázat. Režim se pokusil ovládnout nový politický diskurz a uzpůsobit ho svým potřebám, přičemž ho dále popularizoval. Islámské náboženství přitom vydával za zdroj univerzálních občanských hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, tolerance jinakosti a rovnost všech občanů, a vymezil mu čestné místo všude tam, kde se nedostává do rozporu s principy rovného občanství.

Došlo tak k institucionalizaci diskurzu občanství, princip se objevil v revidované ústavě (2007), stal se ideologií režimní Národně demokratické strany, začal ho propagovat prezident, provládní média, intelektuálové, univerzita al-Azhar i koptští aktivisté (Lavie 2017). Univerzita al-Azhar, islámské autority (například Jusúf Karadáví) i koptové se tak v této souvislosti postupně odkláněli od konceptu chráněnců (*dhimmi*), jejichž práva a povinnosti nejsou rovná s muslimy a vyplývají z příslušnosti k náboženské komunitě (*millet*), jež je také reprezentuje směrem navenek, ke konceptu občanství. Sekulární občanství naopak přiznává všem Egypťanům stejná práva a povinnosti, jež vyplývají z příslušnosti k egyptskému státu. S režimem spjatá Univerzita al-Azhar se tak začala zasazovat za práva menšin a zdůrazňovat, že důležitější než příslušnost k náboženství je příslušnost k národu. Liberální principy jako demokracie či občanství se přitom snažila zasadit do rámce islámské tradice, přičemž organizovala populární projekty jako výměny kněží v domácnostech imámů (a opačně).

Část koptů v reakci na vzestup islamistů sice prošla náboženským obrozením, laičtí aktivisté se od církve naopak distancují, odmítají bojovat jen za zájmy koptské komunity a domnívají se, že práva by koptům nejlépe garantovala demokratická a pluralitní společnost založená na principu občanství (Pizzo 2015).

Schéma č. 2
Zplnomocňující diskurz: hierarchická a funkční struktura
a hlavní vztahy mezi kategoriemi

Zdroj: Autor.

Jestliže nacionalistický narativ konstruoval idealizovanou identitu egyptského národa jako kolektivity, zplnomocňující narativ rekonstruoval kladné sebepojetí Egyptanů jako jednotlivců v tomto národním rámci. Základní hierarchii kategorií a hlavní funkční vztahy mezi nimi v případě zplnomocňujícího narativu zobrazuje schéma č. 2. Identifikovány byly dvě obecnější zastřešující a vzájemně protichůdné kategorie: *zplnomocnění (empowerment)*, motivující revoluční participaci, a naopak *marginalizace*, odrazující od revoluční participace. Vyjadřují vnitřní motivační svár revolucionářů, který se navenek projevil v jejich diskurzu. Na jedné straně jde o motivaci participovat na revoluci ve jménu vyšších cílů. Tato participace přitom zpětně dodává pocit zplnomocnění a dává jedincovu profánnímu životu hlubší sakrální smysl tím, že ho zasazuje do řady transcendentních či metafyzických rámců. Na druhou stranu ale působí síly marginalizace vedoucí k pochybám a ztrátě smyslu. Tyto síly mohou revolucionáře naopak paralyzovat, snížit jeho motivaci, nebo ho dokonce zcela vyřadit z aktivní účasti na revoluci.

Marginalizace odrazující od revoluční participace byla sycena dvěma základními kategoriemi: (1) obavou z odcizení národa a revolucionářů s možným rizikem neúspěchu revoluce, zbytečného a mravně neospravedlnitelného krveprolití, či dokonce hluboké destabilizace Egypta vedoucí až k případné občanské válce; (2) značnou nejistotou týkající se obav z rozsahu režimních represí a kroků hlavních politických aktérů, a to včetně armády. Oproti tomu *zplnomocnění* stálo na *čtyřech relativně nezávislých pilířích*, které v příběhu revolucionářů podpiraly revoluční aktivitu: (1) na představě morální převahy a charakterové nadřazenosti revolucionářů nad morálně méněcenným a nehumánním režimem personifikovaným prezidentem Mubárakem; (2) na nacionalistické (patriotické) představě revolučního jednání ve jménu všeho egyptského národa sjednoceného za revolucí a zosobněného solidární a emocionálně spřízněnou komunitou vzniklou během revolučních dní na náměstí Tahrír; (3) na představě egyptské revoluce jako potenciálně klíčové události celoregionálního i globálního dosahu (panarabismus); (4) na představě výjimečné generace zodpovědné za zdárné provedení historické mise v podobě revolučního svržení starého režimu a nastolení nového, spravedlivějšího a svobodnějšího občanského řádu.

Tyto čtyři rámce zplnomocnění zároveň pracují se svou vlastní vnitřní *logikou polarity* my *versus* oni, respektive my *a* oni. Zejména kategorie morální převahy stojí na černobílé binární opozici čistých, humánních, nenásilných a altruistických revolucionářů svádějících metafyzickou bitvu se silami znečištěného, nehumánního, z podstaty násilného a sobecké zájmy sledujícího režimu ztělesňovaného osobou prezidenta Mubáraka. Pozitivní identita jednotlivých revolucionářů i sociální soudržnost a jednota jinak vysoce heterogenní revoluční koalice se tak má udržovat pomocí binárního vymezení vůči jasně definovanému nepříteli, respektive vůči představě jeho obrazu. Omezenější binární polarita se však projevuje i v případě dalších tří revolučních rámců. Pozitivní sebedefinice revolucionářů se totiž také zde buduje pomocí vlastního vymezení vůči starším generacím neochotným či neschopným obětovat se a prosadit změnu režimu (generační mise) nebo vymezením vůči dalším arabským národům (nacionalismus), případně i vůči Spojeným státům americkým či Izraeli (panarabismus).

Domníváme se, že nejobecnějším motivem revolučního diskurzu je zde „důstojnost“ (arabsky *karama*). S tímto obecným motivem se mohly identifikovat různé vrstvy národa, protože ho lze flexibilně dekomponovat na revoluční požadavek garance občanských, politických nebo sociálních práv (srovnej Marshall 1949). Každé vrstvě či zájmové skupině dle libosti. Jestliže revoluci motivoval obecný pocit občanského, politického a socioekonomického ponížení a beznaděje, uvedené tři typy práv lze převést na tři typy objektivně identifikovaných deficitů arabského světa: deficit právního a fyzického bezpečí, deficit demokracie a deficit prosperity (srovnej AHDR 2002, 2003, 2009). Přitom je doloženo, že obyvatelstvo Blízkého východu tyto deficity před Arabským jarem subjektivně silně pociťovalo (například Pew Center 2007).

Jestliže si důstojnost odvíjející se od garance těchto tří typů práv chtěli revolucionáři do budoucna vydobýt a zabezpečit svržením starého režimu a nastolením režimu spravedlivějšího, bezprostřední pocit důstojnosti a kladného sebepojetí jim dávala již sama participace na revoluci. Toto *psychologické* (pocit moci a vlivu na události), *sociální* (pocit sounáležitosti, uznání a přijetí takzvanými významnými druhými) a především *symbolické* (boj proti zlu na straně dobra v transcendentním historickém či morálním zápase) zplnomocnění (*empowerment*; ke konceptu viz Juergensmeyer 1994, 2000) se odvíjí od většiny identifikovaných kategorií revolučního diskurzu.

Například od pocitu revoluce jako historické mise provedené výjimečnou a altruistickou generací během zvláštní a neopakovatelné historické doby a ve jménu předchozích i budoucích generací, jež existenci jedince-revolucionáře časově přesahují. Dále se odvíjí od nacionalistického a panarabského rámování revoluce, v níž se hrdý a zodpovědný revolucionář obětuje pro dobro širšího společenství (Egyptanů, Arabů), přičemž v této disciplíně oproti jiným exceluje, je po zásluze celým blízkovýchodním regionem oslavován, a ještě přitom dokáže pokořit zájmy velmoci v podobě Spojených států. Naprosto klíčovým způsobem pak symbolické zplnomocnění sytí kategorie morální nadřazenosti, která revolucionáře staví do role dobrých, nenásilných, humánních a čistých bojovníků proti zlu, násilí, nehumánnosti, nízkým zájmům a špině režimu. Symbolické zplnomocnění zde posiluje očerňování a dehumanizace prezidenta a (jakýchkoliv) kroků režimu. Čím je v této logice soupeř brutálnější a nelidštější, tím jsou revolucionáři noblesnější a hrdinnější. To vše dává životu i případné smrti revolucionáře vyšší smysl a orientuje a motivuje jeho jednání.

Psychologické zplnomocnění pak mimo jiné souvisí s kategorií nejistoty a překonání bariéry strachu. Revolucionář vyreklamuje své lidství vzpourou proti zotročování a zstrašování, přičemž se v nejistých revolučních turbulencích spoléhá na svůj vnitřní mravní kompas a na víru ve vítězství pravdy a spravedlnosti. Revolucionář tak nezískává jen vliv na politické události a rozhodování mocných, získává i pocit kontroly nad svým vlastním životem. Naopak náměstí tematizované jako domov (kategorie revoluční občanská společnost) přispívá především k sociálnímu zplnomocnění ze strany ostatních revolucionářů, kteří se vzájemně povzbuzují a potvrzují si způsob rámování revoluce. Podobně zplnomocňuje i dílčí motiv revoluční občanské společnosti schopné sebeorganizace a spolupráce mladých a vzdělaných revolucionářů z takzvané facebookové generace. Pocit jednoty a soudržnosti revolucionářů se zbytkem společnosti má dále posílit také motiv prezidenta líčeného jako personifikace režimu i všeho zla, a tedy jako společného nepřítel, proti kterému se lze sjednotit. Motiv prezidenta sám poté sytí obecnější a klíčovou kategorii, jíž je motiv morální převahy revolucionářů nad režimem, líčený v metafyzických kategoriích boje dobra proti zlu. Toto zlo přitom generuje velkou míru nepředvídatelnosti a rizika, odtud poslední motiv nejistoty.

Na nejobecnější úrovni tak revoluční diskurz hovoří o tom, jak se revolucionáři domnívají, že berou do svých vlastních rukou osud svůj jako jedinců, tak také osud kolektivní na úrovni lokálního, národního i panarabského společenství. Získáním vlivu na dění ve své komunitě či ve svém národě získávají také pocit důstojnosti, pocit participace a pocit spoluzodpovědnosti za další vývoj. To je zpětně motivuje a zavazuje k účasti na revoluci a případné oběti. Motiv důstojnosti a zplnomocnění se tak ocitl v centru politické kultury odporu mladých a vzdělaných revolucionářů z takzvané facebookové generace. Pocit jednoty a soudržnosti revolucionářů se zbytkem společnosti má dále posílit také motiv prezidenta líčeného jako personifikace režimu i všeho zla, a tedy jako společného nepřítel, proti kterému se lze sjednotit. Motiv prezidenta sám poté sytí obecnější a klíčovou kategorii, jíž je motiv morální převahy revolucionářů nad režimem, líčený v metafyzických kategoriích boje dobra proti zlu. Toto zlo přitom generuje velkou míru nepředvídatelnosti a rizika, odtud poslední motiv nejistoty.

* * *

Otevřené a axiální kódování nejprve identifikovalo devět obecných kategorií a základních vztahů mezi nimi. To pomohlo *předběžně* a *nesyntetizovaně* porozumět tomu, jak

revolucionáři z takzvané facebookové generace revoluci chápali, co při ní prožívali a jaký přikládali význam svému jednání, ale také krokům svých oponentů i indiferentní části egyptské populace. Na závěr pak byly identifikovány dva klíčové zastřešující narativy: nacionalistický a zplnomocňující.

Zatímco nacionalistický narativ konstruoval idealizovanou identitu egyptského národa, zplnomocňující narativ rekonstruoval kladné sebepojetí Egyptanů jako jednotlivců v tomto národním rámci. Nacionalistický narativ konstruoval heroický příběh o národním obrození. Revoluce byla vydávána za katalyzátor, který posiluje národní identitu Egyptanů a pozitivní stránky národa, jenž je rekonstruován v ryze sekulárních pojmech. Egyptský národ je tak viděn jako morálně ctnostný, aktivní a hlásící se k principu inkluzivního občanství, přičemž se definuje v protikladu k prezidentovi (případně armádě či režimu obecně), který je naopak z národního společenství vylučován. Egyptský národ se zároveň díky revoluci stává staronovou avantgardou arabského světa budící respekt, přičemž právě současná generace egyptského národa se pokouší tuto národní historickou misi naplnit. Tento narativ přitom kontinuálně navazuje na diskurz egyptského režimu, který si vedle nacionalismu v desetiletích před revolucí osvojil také koncept občanství. Tyto režimní diskurzy však revolucionáři nakonec použily proti režimu samému, ke zpochybné- ní legitimity jeho moci a k mobilizaci aktivistů.

Pokud jde o zplnomocňující narativ, motiv panarabismu zde ukazuje rámování egyptské revoluce v širším, leč kulturně a historicky spřízněném, geografickém prostoru. Osciluje mezi pojetím, v němž je Egypt inspirován úspěchem tuniské revoluce či palestinským odporem proti okupaci, a pojetím, v němž je naopak Egypt viděn jako vzor pro ostatní arabské země, ještě čekající na svržení svých diktátorů. S tím souvisí patriotistický motiv, který vyzdvihuje nejen výjimečnost egyptského národa v rámci imaginárního panarabského souručenství, ale především zdůrazňuje probouzející se pozitivní potenciál egyptského národa, který může vyústit nejen ve svržení diktatury, ale také v příslib vybudování spravedlivějšího budoucího řádu. Nacionalistický motiv pak sytí dva dílčí motivy: motiv revoluční občanské společnosti zorganizované na náměstí Tahrír, která je pochopená jako důkaz pozitivního potenciálu Egyptanů a jako miniatura budoucího uspořádání na celonárodní úrovni. Oproti tomu motiv jednoty národa a revolucionářů vyzdvihuje inkluzivní charakter protestů, které svým složením mají reprezentovat celou heterogenní egyptskou společnost. Tento motiv přitom lze pochopit jako protipól dalšího motivu, jímž je naopak paralelní obava z izolace revolucionářů a zbytku společnosti. Revolucionáři se tak neustále bojí o svou marginalizaci, a zároveň se proto potřebují ujišťovat o své jednotě se zbytkem Egypta.

Selektivní kódování se pak pokusilo identifikovat hlavní a nejobecnější hybatele celého revolučního příběhu v pojetí takzvané facebookové generace. Proti sobě zde stálo zplnomocnění, povzbuzující participaci na revoluci, a marginalizace, která naopak odrazovala od participace. Pomocí těchto dvou kategorií nabízíme možné vysvětlení participace revolucionářů a jejich ochoty podstoupit ve jméno revoluce riziko a přinést oběť. Tedy odpověď na otázku, proč se revolucionáři revoluce účastnili. Subjektivní interpretace revoluční situace vedoucí k pocitu osobního zplnomocnění – a sycená čtyřmi hlavními interpretačními rámci – musela na úrovni jedince převážit nad konkurenční interpretací hovořící o marginalizaci revolucionářů, již sytily obavy z nejednoty a nejistota. Jinými slovy, revoluce musela dát revolucionářům vyšší, sakrální smysl, který zastínil a přebil neustále se vkrádající pomíjivé a profánní obavy. Zároveň jsme ukázali, že čtyři specifické typy rámování revoluční situace vedly nejen k příslibu budoucího vyreklamování důstojnosti (v případě úspěchu revoluce), ale k bezprostřednímu vyreklamování důstojnosti „pouhou“ participací na revoluci. Participace na revoluci tak byla z pohledu revolucionáře hodnotou sama o sobě, nezávisle na revolučním výsledku. To oslabovalo potenciální paralýzu danou vkrádajícími se obavami z režimního násilí (včetně postupu armády), z nepředvídatelnosti budoucího vývoje a odklonu většiny národa od revolucionářů. To

vysvětluje, proč tento segment egyptské populace revoluci inicioval a proč se jí poté tak aktivně účastnil.

Naopak k analýze Jeffreyho Alexandera, zdůrazňující černobílé binární kódy jako hlavní charakteristiku režimního i revolučního diskurzu, se stavíme spíše kriticky. Alexander dochází v mnoha ohledech k podobným dílčím závěrům jako naše studie (například Tahrír jako miniutopie, důraz na jednotu národa, role nejistoty nebo občanské společnosti). Primárně se však omezuje na černobílé binární kódy, které pak také v revolučním i režimním diskurzu zas a znovu nachází. Naopak mu uniká ambivalentnost a vnitřní rozpory obsažené v rámci revolučního diskurzu, které jednoduchým černobílým schémátům neodpovídají. Alexander se například domnívá, že armáda byla revolucionáři pochopena jako jednoznačně pozitivní aktér podporující revoluci. Ve skutečnosti však její pojetí oscillovalo mezi krajními a neslučitelnými stanovisky (prorežimní, či prorevoluční aktér). Nevšímá si dále toho, že ruku v ruce s líčením národní jednoty šla obava z rozpadu této jednoty a z následné izolace revolucionářů. Revolucionáři se tak kriticky nevymezovali pouze vůči režimu, ale také vůči indiferentní majoritě spoluobčanů. Obě tyto kategorie se přitom vzájemně stimulovaly: obava z nejednoty vedla k potřebě nalézat a vyzdvihovat známky jednoty. Podobně Alexanderovi uniká, že revolucionáři líčící sebe samy jako nenásilné, cítili potřebu různým způsobem a více či méně implicitně racionalizovat své násilí, kterého se samozřejmě dopouštěli a také o něm reportovali. Museli tak činit, aby udrželi životaschopnou představu o své morální nadřazenosti.

Druhým rozdílem oproti Alexanderovi je menší ambice naší studie a s ní související zaměření analýzy pouze na úzký a velmi specifický segment revoluční koalice. Alexander se proti tomu snaží vysvětlit vznik egyptské revoluce i její úspěch (viz Alexander 2011: 31–46). Naše studie se snaží vysvětlit pouze to, proč se revolucionáři z takzvané facebookové generace revoluce účastnili a jaké své účasti přikládali významy. Činí tak pomocí analýzy twitterových účtů, přičemž podíl uživatelů Twitteru byl v revolučním Egyptě podle expertních odhadů hluboko pod jedním procentem celkové populace a zřejmě se dominantně jednalo o nadprůměrně vzdělané, liberálně smýšlející (na egyptské poměry) a mladé jedince z vyšší či vyšší střední káhirske vrstvy. O jiných vrstvách egyptské společnosti či skupinách revoluční koalice proto naše studie spolehlivě nevypráví.

¹ Nicméně do budoucna se chceme pomocí stejné metodologie pustit do analýzy revolučních nápisů a kreseb na veřejných prostranstvích, které byly během revoluce nafoceny a podobně jako twitterové zprávy záhy po revoluci knižně vydány aktivisty hlásícími se k egyptské revoluci.

² Pro úspornost bude u citací twitterových účtů odkazováno v závorce na příslušnou stránku, kde je lze dohledat v revolučním sborníku *Tweets from Tahrir*.

³ Původně revoluční koalici mobilizoval a sjednocoval odpor k policejní brutalitě. První demonstrace byla svolána na Den policie (25. ledna) a měla omezené požadavky v podobě rezignace ministra vnitra odpovědného za policejní zneužívání moci. Následně policejní násilí proti demonstrantům tento požadavek posílilo (Bar'el 2017), a navíc působilo kontraproduktivně, protože revolucionáře legitimizovalo v očích dosud nerozhodnutých či politicky pasivních Egyptanů (Noueihed – Warren 2012). Mubárak se tedy stal personifikací režimu později. Stejně tak jako přišel o něco později všem společný požadavek na jeho odstoupení.

Literatura

- AHDR (2002): *Arab Human Development Report 2002: Creating Opportunities for Future Generations*. New York: UNDP.
- AHDR (2003): *Arab Human Development Report 2003: Building a Knowledge Society*. New York: UNDP.
- AHDR (2009): *Arab Human Development Report 2009: Challenges to Human Security in the Arab Countries*. New York: UNDP.
- Alexander, Jeffrey (2011): *Performative Revolution in Egypt: An Essay in Cultural Power*. London: Bloomsbury.
- Amin, Galal (2011): *Egypt in the Era of Hosni Mubarak 1981–2011*. Cairo: The AUC Press.
- Arutunyan, Anna (2012): *Mystérium Putin*. Praha: Knižní klub.
- Bar'el, Zvi (2017): Tahrir Square, From Place to Space: The Geography of Representation. *Middle East Journal*, Vol. 71, No. 1, Winter 2017, s. 9–22.
- Bauman, Zygmunt (2000): *Myslet sociologicky*. Praha: Slon.

- Beneš, Vít (2008): Diskursivní analýza. In: Drulák, Petr (ed.): *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál, str. 92–124.
- Berger, Peter – Luckmann, Thomas (1999): *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Brno: CDK.
- Braun, Mats (2008): Zakotvená teorie. In: Drulák, Petr (ed.): *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál, s. 203–226.
- Bureš, Jan – Čejka, Marek – Daniel, Jan (2017): *Muslimské bratrstvo v současnosti*. Praha: Academia.
- Černý, Karel (2016): Staré a nové teorie revoluce: Deset perspektiv. *AUC Philosophica et Historica 2/2016, Studia sociologica XXI, Sociologie na hranicích: tradiční a rozvíjející se témata v dnešní sociologii*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, s. 73–96.
- Dewey, Taylor et al. (2012): *The Impact of Social Media on Social Unrest in the Arab Spring: Final Report*. Stanford: Stanford University, <<https://publicpolicy.stanford.edu/publications/impact-social-media-social-unrest-arab-spring>>.
- Dvořáková, Vladimíra – Kunc, Jiří (1994): *O přechodech k demokracii*. Praha: Slon.
- Eltantawy, Nahed – Wiest, Julie B. (2011): Social Media in the Egyptian Revolution: Reconsidering Resource Mobilization Theory. *International Journal of Communication*, Vol. 5, s. 1207–1224.
- Fairclough, Norman (2003): *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Foran, John (1997): Discourses and Social Forces: The Role of Culture and Cultural Studies in Understanding Revolutions. In: Foran, John (ed.): *Theorizing Revolutions*. London: Routledge, s. 203–226.
- Goldstone, Jack (1997): Population Growth and Revolutionary Crises. In: Foran, John (ed.): *Theorizing Revolutions*. London: Routledge, s. 102–122.
- Goodwin, Jeff (1997): State-Centered Approaches to Social Revolutions: Strengths and Limitations of a Theoretical Tradition. In: Foran, John (ed.): *Theorizing Revolutions*. London: Routledge, s. 11–37.
- Hefner, Robert – Zaman, Qasim M. (eds., 2007): *Schooling Islam: The Culture and Politics of Modern Muslim Education*. Princeton: Princeton University Press.
- Hendl, Jan (2005): *Základy kvalitativního výzkumu*. Praha: Portál.
- Howard, Philip – Hussain, Muzammil (2011): The Role of Digital Media. *Journal of Democracy*, Vol. 22, No. 3, s. 35–48.
- Howard, Phillip – Hussain, Muzammil (2013): *Democracy's Fourth Wave – Digital Media and the Arab Spring*. Oxford: Oxford University Press.
- Charmaz, Kathy (2008): Constructionism and the Grounded Theory Method. In: Holstein, James A. – Gubrium, Jaber F. (eds.): *Handbook of Constructionist Research*. New York: The Guilford Press, s. 397–412.
- Chartier, Roger (1991): *The Cultural Origins of the French Revolution*. London: Duke University Press.
- Juergensmeyer, Mark (1994): *The New Cold War? Religious Nationalism Confronts the Secular State*. Berkeley: University of California Press.
- Juergensmeyer, Mark (2000): *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. Berkeley: University of California Press.
- Juergensmeyer, Mark (2008): *Global Rebellion*. Berkeley: University of California Press.
- Keller, Jan (1997): *Úvod do sociologie*. Praha: Slon.
- Kepel, Gilles (1996): *Boží pomsta: Křesťané, muslimové a Židé znovu dobývají svět*. Brno: Atlantis.
- Křížek, Daniel – Tarant, Zbyněk (eds., 2014): *Arabské jaro. II. díl – Sýrie a Arabský poloostrov*. Plzeň: Západočeská univerzita.
- Lavie, Limor (2017): The Idea of the Civil State in Egypt: Its Evolution and Political Impact following the 2011 Revolution. *Middle East Journal*, Vol. 71, No. 1, Winter 2017, s. 23–44.
- Marshall, Thomas H. (1949): Citizenship and Social Class. In: *Sociology at the Crossroads and Other Essays*. London: Heinemann.
- Matin, Kamran (2013): *Recasting Iranian Modernity: International Relations and Social Change*. London: Routledge.
- Mendel, Miloš (2014): *Arabské jaro: Historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě*. Praha: Academia.
- Merton, Robert K. (2000): *Studie ze sociologické teorie*. Praha: Slon.
- Noueihed, Lin – Warren, Alex (2012): *The Battle for the Arab Spring: Revolution, Counter-Revolution and the Making of a New Era*. London: Yale University Press.
- Petrušek, Miloslav – Vodáčková, Alena (1996): *Velký sociologický slovník*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Pew Center (2007): *Word Publics Welcome Global Trade – But not Immigration*. Washington, D.C.: The Pew Global Attitudes Project.
- Pizzo, Paola (2015): The Coptic question in post-revolutionary Egypt: citizenship, democracy, religion. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 38, No. 14, s. 2598–2613.
- Skocpol, Theda (1979): *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skocpol, Theda (1985): Cultural Idioms and Political Ideologies in the Revolutionary Reconstruction of State Power. *Journal of Modern History*, Vol. 57, No. 1, s. 89–96.
- Soliman, Samer (2011): *The Autumn of Dictatorship: Fiscal Crisis and Political Change in Egypt Under Mubarak*. Stanford: Stanford University Press.
- Stacher, Joshua (2012): *Adaptable Autocrats: Regime Power in Egypt and Syria*. Cairo: The AUC Press.

EGYPTSKÁ REVOLUCE NA TWITTERU

- Starrett, Gregory (1998): *Putting Islam to Work: Education, Politics, and Religious Transformation in Egypt*. Berkeley: University of California Press.
- Starrett, Gregory – Doumato, Eleanor Abdella (eds., 2007): *Teaching Islam: Textbooks and Religion in the Middle East*. Boulder: Lynne Rienner Publishing.
- Strauss, Anselm – Corbinová, Juliet (1999): *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení podané ruce.
- Van Dijk, Teun A. (2008): *Discourse and Power*. Houndsmills: Palgrave.
- Wickham-Crowley, Timothy (1997): Structural Theories of Revolution. In: Foran, John (ed.): *Theorizing Revolutions*. London: Routledge, s. 38–72.

Dokumenty

- Antoun, Naira (2012): The Battle for Public Space: Squares and Streets of the Egyptian Revolution. *Ahram Online*, 23. 1. 2012, <<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/114/32336/Egypt/-January-Revolution-continues/The-battle-for-public-space-Squares-and-streets-of.aspx>>.
- Idle, Nadia – Nunns, Alex (eds., 2011): *Tweets from Tahrir: Egypt's revolution as it unfolded, in the words of the people who made it*. Doha: Bloomsbury Qatar Foundation Publishing.

Poznámka

Za zpětnou vazbu bych rád poděkoval třem anonymním recenzentům a také doc. Jiřímu Vykoukalovi a kolegům z projektu UNCE. Za konzultaci metodologie vděčím Marcelu Tomáškoví. Zvláštní dík za připomínky k prvním verzím textu patří šéfredaktorovi časopisu Mezinárodní vztahy dr. Vítu Benešovi.

Studie vznikla v rámci řešení projektu GAČR č. 13-35717P „Strukturální příčiny arabských revolucí a nástupu politického islámu“ na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Analýza aktivit elektronického džihádu v prostoru sociálních médií

VÍT STRÍTECKÝ, PETR ŠPELDA

An Analysis of the Electronic Jihad's Activity in the Social Media Environment

Abstract: The present text offers an analysis of the electronic jihad strategies based upon the Twitter campaigns of the Somali jihadi-Salafi group Harakat al-Shabaab al-Mudjahideen. The text builds on a post-structuralist conceptualization of temporality, which, when met with virtual environments, becomes a key source of power. The text first introduces a theoretical argument discussing the influence of temporality on the international system in order to apply the resulting conclusions towards an empirical analysis of the revisionist discourse disseminated by the selected extra-systemic actor. The aim of the text is to hint at the analytic potential of certain data collection methods that are employable in the environments of virtual social networks and consequently to demonstrate one of the possible methods of interpretation of such data. This method is inspired by a specific set of expressive devices which, in an apt way, connect the methodological approach with the interpretation of the revisionist world order discourse. The presented analysis in the context of the specific examined terrorist campaign illustrates a revisionist dynamic that is accelerated by the virtual domain and aims at disrupting the normative foundation of the Westphalian order.

Keywords: poststructuralism, chronopolitics, revisionist world order discourse, virtual social networks, Harakat al-Shabaab al-Mujahideen.

Setrvalá existence současné podoby mezinárodního systému je úzce spjata s teritoriálním rozměrem státní suverenity, kterou přineslo vestfálské uspořádání. Formativní vliv prostorovosti je symbolizován důrazem na hranice mezi vnitřním a vnějším, mezi přirozeným a cizím, mezi univerzalistickou ambicí vnitřního řádu, který je protikladem atomizované rozpolcenosti vnějšku. Dědictví vestfálské suverenity odráží historické pojetí časoprostorového vztahu mezi vnitřní univerzalitou a pluralitou vnějšku, jejichž teritoriální oddělení je zároveň základem i nejzazší hranicí státocentrické podoby mezinárodního uspořádání (Walker 1993: 176).

Stabilita této dělicí linie je trvale rozrušována rostoucím vlivem rychlosti na společenskopolitický vývoj. Snaha revizionistických politických aktérů ovládnout temporalitu akcelerací přenosu informace rozrušuje prostorovost suverenity vyzývavou lhostejností, s níž překračuje hraniční linie mezi vnitřním a vnějším. Zatímco se fyzická sféra nalézala v dialektickém labyrintu neustávajícího vyjednávání o míře vnitřně-vnějšního pronikání, rozvoj informačních technologií překryl veškerý prostor deteritorializovanou virtuální sférou. Ta se stala prostředím triumfu temporality nad teritorialitou – ontologie prostoru, podírající dichotomii mezi vnitřním a vnějším, podlehla zhroucení geografické vzdálenosti, informační přenosy tvořící podstatu virtuální sféry dosáhly nepřekročitelnou krajní hranici zrychlení.

Tato situace ozřejmila rysy poststrukturalismem vyvolaných disciplinárních diskusí o budoucím nesouladu mezi temporálně artikulovanou mocí a raně moderním uspořádáním, které závisí na pevném připoutání temporality k hranicím prostoru (Tamtéž: 14). Spojité kontinuum virtuality nenarušované hranicemi mezi vnitřním a vnějším představuje bránu k erozi konstitutivních principů, o které se opírá sama existence státní suverenity. Absence dělicích linií společně s temporální okamžitostí manifestace zpřítomňuje prostоровě vnějškové v bezprostřední blízkosti. Narativní prostředky virtuální sféry plně využívající její prolinavosti vytvářejí z pokusů o hodnotový útoky proti kolektivní identitě, jejíž soudržnost představuje klíčový prvek setrvalé existence sociopolitických jednotek současného mezinárodního uspořádání. Ztracená jistota hranice otevírá kolektivní identitu pochybnostem o tom, *co jsme a kde jsme*, když teritoriálně nespoutaná jinakost napadá a okupuje identitární centra suverénních jednotek mezinárodního systému. Temporální popření teritoriálněcentrických dichotomií státní suverenity vytváří z virtuality prostor vhodný k narativním útokům proti konstitutivním jednotkám současného systému s cílem iniciovat přestavbu mezinárodního uspořádání. Tento vývoj, teoreticky zachycený v poststrukturalistických pracích (Baudrillard 1981; Virilio 2006; Walker 1993), je v článku ilustrován na případu sociálněmediálních aktivit somálské džihádisticko-salafistické skupiny Harakat al-Šabáb al-Mudžahidín. Stať demonstuje praktické působení *elektronického džihádu*, který je veden snahami o demontáž státocentrické podoby mezinárodního uspořádání. Unikátnost případu spočívá ve skutečnosti, že jde o historicky první ucelenou kampaň v reálném čase, která tak může zcela ilustrovat relevanci poststrukturalistického chápání hybných sil mezinárodní politiky. V tomto smyslu lze somálské džihádisty vnímat jako předobraz viditelnější a známější propagandistické kampaně Islámského státu. Předkládaný text se proto zabývá analýzou hybných principů virtuálních sféry, které svým působením utvářejí mechaniku identitárních střetů.

Klíčový prvek těchto konfliktů představují sociálněmediální narativy útočného revizionistického odporu, jež usilují o přestavbu současné podoby mezinárodního uspořádání. Jejich účelem je násobit dopad fyzické činnosti radikálních mimosystémových aktérů prostřednictvím diskurzivních obrazů úspěšně postupující eroze sociopolitických principů suverénního státu. Patrně nezřetelnější případ uvedených procesů představuje ideologická dialektika mezi západním metanarativem sekulárně-demokratické architektury suverénních států a radikálními představami islamistických hnutí o ideální podobě sociopolitické organizace. Vize těchto aktérů však nelze považovat za dogmaticky nerozporné či vzájemně slučitelné. Empirický dosah předkládaného textu se proto omezuje na specifickou výše sunnitského fundamentalismu – tzv. džihádistický salafismus. Doktrinální výchozí směr považují existenci suverénního státu za rouhavé popření nezpochybnitelných principů zjevené pravdy, které je třeba vymýtit všemi dostupnými prostředky. Axiomatická neslučitelnost obou systémů tak vytváří dostatečně kontrastní pozadí, které umožňuje sledovat procesy usilující o erozi a přestavbu státocentrického uspořádání mezinárodního systému.

Překládaný text nabízí pohled na temporální kontinuum virtuální sféry, které svým působením oslabuje vliv teritoriálních dichotomií nutných pro setrvalou existenci státní suverenity. Usazení nalezených zákonitostí do základů metodologické konstrukce umožňuje sledovat trajektorii útočně-revizionistické identitární kontranarace, která společně s fyzickou činností sledovaných aktérů usiluje o vykořenění konkurenčních sociopolitických jednotek.

CHRONOPOLITIKA

Z teoretické perspektivy stať pracuje s působením politizace rychlosti (chronopolitika) na identitární konflikty ve virtuálním prostředí (srovnej Virilio – Kittler 2001: 97–98). Text ji demonstuje na případu výše zmiňovaného revizionistického diskurzu, pro jehož publikaci posloužila sociální síť Twitter. Článek vychází z předpokladu, že fungování

a masivní uživatelská adopce sociálněmediálních platforem a Twitteru specificky zapříčiňuje chronopolitizaci identitárních konfliktů. Tyto konflikty posléze představují paradigmatický odklon od teritoriálně chápaných střetů, ve kterých je možné jasně odlišit vnitřní od vnějšího.

Manifestace chronopolitiky v prostředí virtuálních sociálních sítí

Základní Viriliovy teze týkající se rychlosti jako katalyzátoru lze považovat za natolik makrostrukturní, že jejich působení prolíná tak rozdílnými oblastmi, jako jsou urbánní či informační infrastruktura, ve kterých dochází ke kolonizaci reálného času, jež je dnes nejviditelnější v důsledcích fungování sociálních sítí (srovnej McQuire 2011: 110). Z tohoto pohledu se námi představená teoretizace jeví jako vhodná ke studiu dílčích empirických jevů, zde reprezentovaných propagandou teroristického hnutí, právě proto, že jejím cílem je nalézt sjednocující rámec zachycující strukturovaný pohled na vývoj lidské pospolitosti.

V kontextu tohoto uspořádání považujeme za důležité virtuální prostor konceptualizovat původním viriliovským rámcem, který vnímá rychlost jako základní katalyzátor vývoje lidských pospolitostí (viz dromologie níže). Rychlost současných informačních přenosů lze tedy pokládat za nezbytnou podmínku transformace identity. Rozeznáváme však, že daný jev lze teoreticky uchopit způsobem, který akcentuje dílčí aspekty virtuální manifestace politických konfliktů (srovnej Wark 1994), přičemž tato pojetí vycházejí z původní obecné Viriliovy teoretizace. I přes to, že využívaný teoretický rámec historicky předchází vzniku současného virtuálního prostoru, cele zachycuje jeho konstitutivní modalitu.

Ideologické střety džihádisticko-salafistických dogmat se západním hodnotovým systémem probíhají ve sdíleném mediálním prostředí. Analyzovaná sociálně-politická dichotomie je však pouze jednou z mnoha větví ideologické dialektiky využívající základní strukturu prostoru sociálních médií. Toto virtuální soupeření protichůdných myšlenkových proudů lze uchopit identifikací hybných principů, které konstituují tento prostor.

Dále je nutné rozeznat, že deteritorializující vliv rychlosti zapříčiňuje vznik simulace, kterou Baudrillard (1983) popsal jako jev, při kterém dochází k oddělení „mapy“ a fyzického teritoria. V krajních případech pak izomorfismus mezi mapou a teritoriem zaniká zcela nebo je jejich vztah značně deformovaný. Empirickou manifestaci takto teoreticky pojaté simulace pak představuje využívání prostoru sociálních médií pro propagandistické kampaně revizionistických hnutí. Ta posléze využívají plochu vznikající po rychlosti odděleném fyzickém teritoriu k budování simulací, alternativních „map“/realit, sloužících k diskurzivní revizi stávajícího státocentrického uspořádání společnosti.

Z teoretické perspektivy představuje klíčový rozměr stávajícího prostoru sociálních médií konstitutivní působení výše zmiňovaných modalit – rychlosti a simulace. Ze strukturního hlediska jde o ortogonální prvky tvořící základnu pro vznik vyšších funkcí. Následující pasáž textu oba mechanismy přiblíží.

Konstitutivní modalita: rychlost a simulace

Navrhované pojetí rychlosti se opírá o dromologickou¹ koncepci společensko-politické progresu. Její podstata spočívá v konstitutivní vazbě mezi dějinným vývojem a katalyzací rolí rychlosti. Délka časového intervalu vztahovaná k přenosu jednotky informace či fyzického nákladu představuje unifikované měřítko moci (Virilio 2006: 69). Veškeré sociálně-politické dění je pak považováno za prostý souboj o čas, ve kterém vítězí nejrychlejší aktér – „*neproběhla průmyslová, ale dromokratická revoluce; neexistuje demokracie, pouze dromokracie; neexistuje strategie, pouze dromologie*“ (Tamtéž). Pokročilejší dromologické abstrakce opouští fyzikální pojetí rychlosti vyjádřené změnou polohy tělesa v čase. Tradiční deterministicky orientovaný význam je nahrazen vztahem mezi jednotlivými jevy v širším interakčním prostředí (Virilio 1994: 74). Základy stabilní existence

této sféry jsou uloženy v neustávajícím dromoskopickém pohybu, který současně usměrňuje veškeré vnitřní dění (Virilio 2005: 105). Určujícím prvkem všech objektů uvnitř tohoto prostoru je absolutní okamžitost jejich manifestace vycházející z inherentní rychlosti pohybu. Jedinou pozorovatelnou formou jakéhokoliv objektu je perspektiva deformovaná kontinuálním pohybem (Tamtéž). Stav dílčí či úplné systémové nehybnosti je nedocílitelný.

Přechod k dromologicky uspořádané společnosti je doprovázen zhroucením geografické dimenze vzdálenosti. Měřítkem vzájemné odlehlosti dvou bodů je pouze čas nutný k překonání teritoriálního rozdílu. S rostoucím tempem technologického rozvoje se nutně zkracuje interval potřebný k fyzickému, případně virtuálnímu přenosu nákladu či informace. Tento vývoj je patrný zejména v oblasti elektronických médií, která snížila objektivní zpoždění na nepostřehnutelnou úroveň. Převládající vliv temporality nad teritorialitou představuje hlavní sílu ovlivňující proces politizace rychlosti. Prostorovou trvalost geopolitiky nahrazuje *chronopolitická* tékavost, jež vyvrací hranice fyzického prostoru (Der Derian 1992: 129–130).

Tak vzniká simulace, jež nahrazuje původní významotvornou vazbu ke skutečnosti alternativním konstitutivním principem (srovnej Baudriallard 1983), který v naší konceptualizaci představuje rychlost. Její role spočívá v základním vymezení povahy celkové simulace. V případě takovéto simulace je náhradní skutečnost odrazem její dromoskopické povahy (srovnej Virilio 2005).

METODOLOGIE

Interpretace personifikované kolektivní identity

Před představením metodologického aparátu je třeba zavést konceptualizaci identity, která podloží metodologický aparát a v tomto smyslu představuje spojnicí mezi poststrukturalistickou teoretizací a konstruktivistickou metodou. V kontextu tohoto textu je identita konstruována jako státoosoba a lze ji rozeznat ve společenských systémech, jejichž životní cyklus podléhá zákonům konglomerativních nadorganismů. Bazální existence individuálních prvků uvnitř těchto skupin není kauzálně svázána s celkem (Wendt 2004: 310). Manifestace vyšších funkcí systému je však podmíněna nadkritickou úrovní vědomé spolupráce jednotky se zbývajícími částmi kolektivu (Tamtéž). Soudržnost heterogenních nadorganismů zprostředkovává trvalé kolektivní vyjednávání, které soustavně mění polohu identitárních hranic pospolitosti (Tamtéž: 311). Osobnostní charakter nadorganismu spočívá v bezprostředním působení principu participativní konstituce identity. Výsledná forma personifikace státu je pak založena především na decentralizovaném půdorysu společenského organismu realizovaném ve virtualitě sociálních sítí.

Výchozí bod identitárních střetů leží v prostoru západní univerzalistické metanarace svobody a demokracie. Praktické diskurzivní konflikty však podléhají tematické specializaci (Lyotard 1984: XXIV), která zároveň vymezuje napadanou organizační jednotku společnosti. Útočně-revizionistický diskurz džihádistického salafismu je ve většině případů namířen proti státním útvarům a jejich představitelům.

Seculární architektura států, na které propaganda primárně míří, ztělesňuje nepokrytou antitezi dogmatu zjevené pravdy, ze které vychází půdorys společensko-politické organizace ideálního islámského státu. Diskurzivní strategie identitární negace míří hodnotovou strukturou do ideologických center západních států, aby vyvrátily nosné pilíře konkurenčních sociopolitických jednotek. Snaha o rozrušení identity vytváří z revizionistické kontranarace nástroj k útokům proti státním jednotkám konstituujícím systém. Rozhodující role identity obklopené státocentrickou narativní zaujatostí vyvráždí škálu abstrakcí vhodných k položení metodologických základů. Vzhledem k povaze empirického materiálu je z metodologického hlediska vhodné konceptualizovat analyzovaný diskurz v termínech identity spojené s metaforou státu jako osoby. Tento metodologický obrat je v rámci

textu označován termínem *státoosoba* (srovnej Lakoff 1991: 27). Státoosoba zde jako metaforický pojem funguje na čistě konceptuální úrovni a je naplňována jednotlivými revizionistickými diskurzivními praktikami, které zahrnuje empirický případ. V rámci analýzy vzorku, jehož kompilace je popsána níže, se tak budeme soustředit na metafory explicitně užívané džihádisty, které spadají pod metaforický pojem *státoosoby*. Ačkoli tato volba může být považována za reduktivní, dle našeho názoru naopak představuje nutný předpoklad pro negaci dílčích aspektů sekulárního řádu. Konceptuální představa identity v termínech státoosoby následně umožňuje jednotnou interpretaci dílčích revizionistických diskurzivních praktik. Empirická analýza provedená níže tedy bude ilustrovat způsob, jak konkrétní metafory zařaditelné pod metaforický pojem *státoosoba* naplňují rozhodující diskurzivní strategii usilující o propagandistické podrývání identitární soudržnosti napadených států.

Identitární souvislosti diskurzivních makrostrategií

Identita představuje sdílené rozhraní, ve kterém se neustále střetávají tvůrčí a rozkladné diskurzivní proudy. Identitární vývoj personifikovaného státu ovlivňují spojené účinky narativního upevnování relativizované trvalou hodnotovou erozí. Tento proces je součástí nadřazeného systému sociálních makrofunkcí, které zprostředkovávají diskurzivní konstrukci společenského uspořádání (Wodak et al. 2009: 8). Zavedení makrofunkcí je v této souvislosti nutné k zachycení typologie jednotlivých revizionistických diskurzivních praktik.

Útočně-revizionistický diskurz džihádistického salafismu eroduje konstitutivní oblasti identity personifikovaného státu. Jeho působení je projekcí moci uskutečňované jazykovými figurami namířenými proti charakterovým rysům metaforické státoosoby. V tomto kontextu interpretace postavená na výše zmíněném základě umožní zachytit erozivní funkci. Útočná identitární narace je projevem snahy vychýlit rovnováhu sil zvrácením ustálených významů (Martin 1995; citováno dle Wodak et al. 2009: 28). To se však děje nikoli ve smyslu konstituce, nýbrž kontradikce, přičemž obě tyto polohy vyžadují shodnou konceptuální reprezentaci, zde představovanou konstrukcí identity jako státoosoby. Rozkladné narativní postupy vyzbrojují jazykové prostředky, jejichž působení posléze překračuje hranice diskurzivního prostoru. Cílem rozrušování identitární soustavy je průmět hodnotové eroze do základů fyzické reality.

Výchozí analytická jednotka sleduje linie kontradiktorních sociálních makrofunkcí, které se podílejí na narušování jednotlivých oblastí identity personifikovaného státu. Útočná povaha džihádisticko-salafistické identitární kontranarace stanovuje rozhodující soubor diskurzivních makrostrategií, které vyplynou z empirické analýzy. Interpretace představí rozkladné diskurzivní praktiky přítomné v projevech ideologických protivníků (srovnej Benke – Wodak 2003: 121–122).

KONTEXT A POSTUPY EMPIRICKÉ ANALÝZY

Vývoj hnutí Harakat al-Šabáb al-Mudžáhidín

Nosnou konstrukci datového korpusu tvoří diskurzivní projevy somálské džihádisticko-salafistické skupiny HŠM (Harakat al-Šabáb al-Mudžáhidín). Společným rysem hnutí, která lze zařadit do doktrinní kategorie džihádistického salafismu, jsou násilné pokusy o odstranění náboženských či sekulárních odchylek od idealizované podoby raně islámského uspořádání společnosti. Uvedené tendence se projevují dogmatickým lpěním na náboženské tradici a sociopolitické praxi ctihodných předků (*as-salaf as-sálih*), za které jsou považováni prorok Muhammad a jeho společníci, případně první chalífové (Mneimneh 2011: 24). K významnější ideologické emancipaci těchto hnutí došlo v průběhu 19. století v souvislosti s počátkem snah o reformu klasického islámu. Tato vývojová etapa je z teologického hlediska spjata zejména s reformními mysliteli Džamáluddínem

Afgháním a Muhammadem Abduhem (Hefner 2010: 142). Středem jejich zájmu byla snaha o zavedení souladu mezi klasickým islámem a blížícími se společenskými změnami. Návrat k autentickým základům metodou důkladné očisty od veškerých historických nánosů měl dokázat slučitelnost islámu s nastupující modernitou a současně zprostředkovat asimilaci nových konceptů. Původní záměr se však kvůli široké participaci různě ideologicky orientovaných subjektů postupně rozpadl na dva samostatné proudy – očištný² a reformní, samotný modernizační záměr byl ztracen úplně (Mneimneh 2011: 25). Odráz očištné linie je dnes patrný ve skripturalistickém purismu salafistických hnutí, pro která představuje rozhodující zdroj legitimacy formulující jejich snahy o ustavení sociopolitické entity založené na principech islámského práva a souvisejícím hodnotovém systému (Feldman 2008: 111–112). Vliv raných dogmat na doktrinální soustavu džihádistického salafismu je patrný i z institucionalizovaného násilí vycházejícího z historického pojetí džihádu, které provázelo expanzivní fázi raného islámu. Důraz na vedení džihádu mečem (*džihád bi's-sajf*) společně s upozaděním pozdějších exegezí, které jsou založeny na principu „*žít plně v souladu s Boží zvěstí jak ve smyslu individuálním, tak i kolektivním*“ (Mendel 1995: 11), představuje typický znak násilných hnutí džihádisticko-salafistické povahy.

Výhradní zaměření na hnutí HŠM vycházelo z jeho dlouhodobé specializace na narativní kampaně využívající elektronická média (Hansen 2013: 50). Samostatná existence této skupiny byla těsně spjata s počátkem etiopského zákroku proti rostoucímu vlivu UIS (Unie islámských soudů) v centrálních regionech Somálska (Barnes – Hassan 2007: 6). Základy tohoto svazku byly položeny sjednocením nepravidelných vojenských jednotek působících v rámci lokální sítě islámských soudních těles (Tamtéž: 2). V konečné integrační fázi docházelo k přelévání mocenského vlivu sjednocených milic za hranice centrálních regionů. Vratká stabilita přechodné federální vlády Somálska rozrušovaná nepřátelským působením UIS vyvolala etiopskou intervenci.³

Vojenský zákrok z konce roku 2006 způsobil kolaps zastřešující soustavy UIS (Hansen 2013: 50–51), doprovázený konstitucí plně autonomní skupiny HŠM. Opotřebovací konflikt vedený proti pravidelným jednotkám etiopské armády výrazně rozšířil rozlohu území ovládaného milicemi HŠM. K tomuto stavu částečně přispěly strategické tendence etiopské armády založené na dělostřeleckých útocích v hustě obydlených oblastech (Tamtéž: 49–50). Animosita obyvatelstva vůči invazním jednotkám pak částečně zastírala drakonické pojetí šarií, které milice HŠM aplikovaly v ovládaných regionech.

Počínaje únorem 2007 se na konfliktním zprostředkování podílí peacekeepingová mise Africké unie AMISOM (African Union Mission in Somalia) zaštiťovaná garancemi Organizace spojených národů (United Nations Security Council 2007). Příslušníci a zařízení mise jsou milicemi HŠM považováni za legitimní cíle bránící úplné konstituci islámského státu v Somálsku (Harakat al-Šabáb al-Mudžáhidín 2013a).

Následující evoluční milník hnutí HŠM představuje oficiální přísaha věrnosti složená centrálnímu vedení al-Káidy (al-Katáib Media 2012). Vzniklá vazba upevňuje schéma hybridního nepřítele v doktrinální soustavě skupiny. Struktura protivníka sleduje ideologické linie typické pro většinu regionálních odnoží al-Káidy. Z hlediska společensko-politického uspořádání je konečným cílem hnutí HŠM stabilizace nezávislého islámského státu. Lokální režimotvorné tendence jsou výchozí součástí širších snah zaměřených na ustavení globální islámské entity (Harakat al-Šabáb al-Mudžáhidín 2013b). Toto úsilí se odráží v asymetrickém konfliktu vedeném milicemi HŠM proti institucím a silovým složkám somálské federální vlády. Hybridní povaha protivníka spočívá v závislostní vazbě poutající existenci federální vlády k rozsáhlé podpoře mezinárodního společenství. Somálská státní moc je hnutím HŠM vnímána prizmatem nesvéprávného útvaru, který zcela podléhá zájmům západního protivníka (Harakat al-Šabáb al-Mudžáhidín 2013c). Diskurzivní výpady doprovázející útoky proti jednotkám AMISOM jsou argumentačně ukotveny služebnou rolí OSN v soustavě zájmů vzdáleného nepřítele (Harakat al-Šabáb al-Mudžáhidín 2013a).

Harakat al-Šabáb al-Mudžáhidín v prostoru sociálních médií

Narativní působení skupiny HŠM v západním mediálním prostoru lze považovat za prototyp identitárně-erozivního diskurzu džihádisticko-salafistických hnutí. Představené mechanismy, jež transformují fyzické útoky v rozkladné diskurzivní strategie, napadají identitu vzdáleného nepřítele. Volba konkrétních technických prostředků umožňovala bezezbytku využít zcela transparentní dromoskopickou okamžitost elektronických médií. Architektura sociálních sítí představuje vhodný nástroj k rozrušování identity.

Hnutí HŠM využívalo ke konstrukci útočně-revizionistického diskurzu sociální síť Twitter <<http://twitter.com>>. Globální zpravodajská povaha této sítě vycházející ze slabších meziuživatelských vazeb vytvářela z Twitteru optimální nástroj diskurzivní agrese. Intenzitu narativních útoků proti identitárním vlastnostem státoosoby prohlubovala umělá hranice rozsahu jednotkového sdělení. Omezení jednotlivých zpráv na 140 znaků (Twitter 2012a) nutí uživatele ke krajní koncentraci sdělení. Výsledkem bylo očištění projevu od všech okrajových elementů, které vytvářely vytvrzenou a značně průbojnou formu identitární kontranarace. Častou praxí bylo shlukování těchto jednotkových sdělení do tematických sad, které byly posléze s rostoucí kadencí vrhány proti určeným oblastem identity personifikovaného státu. Vzhledem k charakteru technologie je zjevné, že hustota a koherence takto vzniklého narativu vysoce překračovala úderný potenciál útočně-revizionistických diskurzů, které vznikaly konvenčním způsobem.

Metodika sběru dat

Skupina HŠM byla v únoru 2008 označena ministerstvem zahraničí Spojených států amerických za teroristickou organizaci (U. S. Department of State's Office of the Coordinator for Counterterrorism 2008). Vzhledem k charakteru hnutí tedy nebylo možné využít standardní mechanismus ověření autenticity analyzovaných projevů.⁴ Datový korpus proto vychází pouze z twitterových účtů, které byly publikovány v oficiálních džihádistických fórech, případně ověřeny novináři s přímým kontaktem na tiskové mluvčí skupiny. Interval datového vzorku pokrývá období od počátku dubna do začátku října 2013. Tento časový úsek zahrnuje vyvážený poměr narativů vlastních útoků doplněných stanovisky k výrazným událostem mezinárodní politiky. Výsledkem je datový korpus pokrývající kompletní arzenál diskurzivních útoků využívaných proti identitárním oblastem personifikovaného státu. Soubor je sestaven s důrazem na věrný odraz základních vektorů identitární kontranarace, které se vyskytovaly v diskurzivní praxi hnutí HŠM.

Sběr dat proběhl pomocí specializovaného softwarového vybavení, jež zprostředkovává přímé připojení k veřejnému programovému rozhraní Twitteru.⁵ Konkrétně jsme využili operátoru *from*, jehož prostřednictvím Search API umožňuje získávat statusy vybraných uživatelů. Byl vytvořen skript, jehož vstupem byl aktualizovaný seznam oficiálních twitterových účtů HŠM, který automaticky v krátké periodě v řádech minut stahoval statusy pro off-line analýzu. Výsledek byl poté využit pro výběr statusů, které explicitně souvisejí s revizí státocentrického uspořádání. Důvodem aplikace této metody byla existenční volatilita sledovaných účtů, ke které docházelo v průběhu konfliktní eskalace. Využití nástrojů specificky navržených k automatizovanému sběru dat zajišťovalo vyžadovanou úplnost datového korpusu. Nestálost zdrojů byla odstítnelná aplikací vhodných výše nastíněných algoritmických prostředků, které zajistily téměř okamžitou duplikaci vznikajících datových vzorků. Tímto způsobem byla budována databáze obsahující úplný datový korpus vstupující do výsledné analýzy.

Tempo, s jakým jsou destabilizovány datové zdroje uprostřed probíhající útoků, odkrývá oboustranné využití rychlosti k vychylování těžiště sociálněmediálního prostoru. Z datového hlediska je typickým příkladem této dynamiky finální fáze útoku hnutí HŠM na obchodní centrum Westgate v keňském hlavním městě Nairobi. Životnost oficiálních twitterových účtů skupiny HŠM v tomto stadiu zpravidla nepřekračovala jednotky dní.⁶ Nenařaditelné přetržení útočně-revizionistické kontranarace zrcadlí využití rychlosti k multiplikaci

identitárního rozrušování. Sterilizace erozivního diskurzu byla však pouze dočasným potlačením značně rekurentních symptomů. Historická vytrvalost zastoupení HŠM v prostoru sociálních médií podtrhovala význam, který byl přikládán nedeformovaným diskurzivním útokům. Dočasná nepřítomnost oficiálního kontrarnativního kanálu pak nemohla být považována za rezignaci na dlouhodobě kultivovanou praxi identitárního rozrušování.

ROZBOR ÚTOČNĚ-REVIZIONISTICKÝCH STRATEGIÍ V DISKURZIVNÍ PRAXI HNUTÍ HARAKAT AL-ŠABÁB AL-MUDŽÁHIDÍN

Přežití nadorganismu je těsně spjata s neustávajícím prouděním identitotvorného narativu. Trvalou rovnováhu systému zajišťuje plynulé šíření identitární negociace napříč všemi prvky kolektivního nadorganismu. Součinností celku vzniká ústřední hodnotová soustava rozkládající se uvnitř zřetelně ohraničeného prostoru identity. Eroze rekurzivního množení tohoto procesu napadá nosný princip existence identitární soudržnosti.

Množina rozkladných diskurzivních strategií hnutí HŠM sledovala negační vektor útočně-revizionistické narace. Jeho působení bylo namířeno proti vazbám, které zprostředkovávají rozrůstání identitárního vyjednávání v soustavě nadorganismu. Rozkladné diskurzivní projevy sdílely jednotný motiv *rozpolcení* a *neschopnosti* ústící ve *vyvrácení* (*anihilaci*) veškerých vnitřních i vnějších činností ideologických protivníků. Tyto kontrarnativní tendence, jež představují náplň negační makrostrategie, formují osu empirické analýzy. Cílem těchto revizionistických kontraidentitárních diskurzivních praktik je zpřetrhání přirozených vazeb uvnitř ekosystému identitárního vyjednávání. Přítomnost překážek, jejichž dosah podtrhuje dromoskopickou simulaci, ohrožuje reprodukci konstitutivních vazeb personifikovaného státu. Cizorodá deformace vyvolávající systémový revizionismus ohrožuje replikaci diskurzivní konstrukce státoosoby. Selhávající obnova napadených spojů vede k postupnému identitárnímu chátrání. Následující část textu je proto věnována rozboru diskurzivních prostředků identitárního ničení.

Rozpolcení ideologických protivníků

Konfigurace základní argumentační matice určuje škálu strukturální průraznosti kontrarnativních útoků. Projevem této mechaniky v diskurzivní praxi hnutí HŠM bylo zapouzdření základů vyšších státocentrických útoků do vícerozměrné metaidentitární rozpolcenosti Západu. Pratickou manifestací tohoto uspořádání je metaforický konstrukt *#TheWesternEnigma*.⁷

#TheWesternEnigma – rozpolcená existence Západu

Diskurzivní expozice západní rozpolcenosti je uskutečňována sevřením identitární soudržnosti do labyrintu hodnotové nejasnosti. Cílem tohoto procesu je revizionistická extrapolace vad a rozporů přítomných v hodnotovém systému Západu. Jejich průmět do účelově sestavené bezrozpornosti džihádisticko-salafistické ideologie vytváří prostředí nejisté rozpolcenosti. Západní enigma⁸ představuje opevňující metaforu, která násobí efekt diskurzivních útoků vedených proti nízkoúrovňové identitární kohezi.

Vstupní branou vedoucí k útokům proti systémové soudržnosti je zdůraznění role muslimů žijících uvnitř západních společností. Důraz je kladen zejména na incidenty zahrnující bývalé, případně současné příslušníky silových složek: „*Bývalý americký voják Craig Baxam ztělesňuje #ZápadníEnigmu*“ a „*V každém opravdovém muslimovi na Západě je jeden Nidal Hassan. Až jejich hněv překročí snesitelnou hranici, boj se, #ZápadníEnigmo*“.

Oba uvedené příklady co nejtěsněji sledují fyzickou linii incidentu s cílem prorazit do nejnižších identitotvorných pater státoosoby. Masová střelba příslušníka americké armády Nidala Malika Hasana uvnitř texaské základny Fort Hood (Mackey 2009) symbolizuje hloubku bezpečnostní nejistoty. Výhrůžka uvedená v závěru úryvku poutá fyzickou zkázu v srdci bezpečnostních složek k obrazu hluboce rozpolcené až nepostihnutelné státoosoby.

Zároveň hrozí masovým procitnutím, které vyvrátí nepevnou strukturu obklíčené identitární struktury personifikovaného státu.

Symptomatickou úrovní enigmatické kontrarance je případ veterána americké armády z války v Iráku Craiga Baxama, který se neúspěšně pokusil osobně připojit k hnutí HŠM (Federal Bureau of Investigation Baltimore Division 2014). Příspěvek označující Baxamovo rozhodnutí za ztělesnění rozpolcenosti nejnižších vrstev identity je součástí širší argumentace, kterou nejlépe vystihuje následující prohlášení: „*Pokud rodilý Američan cestuje tisíce mil do Somálska, aby bojoval a zabíjel Američany, změna je na dosah ruky #ZápadníEnigma.*“ Odvržení role příslušníka ozbrojených sil a následné zběhnutí k nejzavilejšímu ideologickému nepříteli představuje esenci západní enigmy. Diskurzivní akcent kladený na motivační poruchy ústící v hodnotové odumírání jednotlivců vytváří podmínky pro úspěšnou identitární erozi. Kvalitativnímu přechodu od dosaženého rozpolcení k úplnému roztříštění a zániku státoosoby brání pouze izolovanost jednotlivých incidentů.

Závěrečnou figurou diskurzivní konstrukce západní enigmy je predikce masového procitnutí muslimů žijících v západních zemích: „*Muslimové na Západě postupně odstraňují nápor psychologických úskoků, které jim uštěďrují Média #ZápadníEnigma.*“ Takto podané mediální farizejství brání plnému rozpuku pravověrných muslimů uvnitř západní společnosti. Explicitní zmínka účelové informační hibernace představuje revizionistické odhalení dvojakého pnutí uvnitř nejnižších identitárních pater státoosoby. Muslimové jsou vybízeni k odvržení nepřirozené společensko-politické identity Západu. Tuto výzvu podporává příklad souvěrců v tradičním islámském prostoru: „*Ponižující hodnoty západní demokracie vnucené muslimům jsou oprávněně odmítány napříč celým muslimským světem #ZápadníEnigma.*“

Diskurzivní reflexe rozpolcenosti tvoří enklávu cizorodé ideologie v přirozeném životním prostředí státoosoby. Tato oblast představuje projekční předmostí odvozených útoků namířených proti souvisejícím identitárním vlastnostem, jejichž popis následuje níže. Diskurzivní vektor rozkolísané nejednotnosti působí společně s vytrvalou snahou o fyzickou destrukci soupeřící společensko-politické jednotky.

Morální rozpolcenost povahových rysů státoosoby

Úzce pojatá nízkourovňová existenční rozpolcenost státoosoby je často diskurzivně přetvářena v invazivní konstrukce narušující morální soudržnost. Nejběžnějším projevem tohoto meziúrovňového posunu je etymologický přechod dvojakého pnutí směrem k tradičnímu pokrytectví. Tento proces však nezakládá vzájemnou exkluzi obou větví rozpolcenosti. Jejich vztah představuje hierarchizované rozšíření systémové dichotomie do vyšších vrstev státoosoby, ve kterých dochází k utváření jednotlivých identitárních rysů. Výsledkem je širokospektrý revizionismus útočící na etické pozice povahových rysů personifikovaného státu.

Príznačným projevem šíření rozpolceného pokrytectví je diskurzivní využívání nečinnosti západních států v kritických zlomech syrského konfliktu. Zvláštní důraz je přitom kladen na incidenty se silným humanitárním podtextem. Obzvláště čitelné kontury získává diskurzivní konstrukce západního pokrytectví v případě chemického útoku proti východním předměstím Damašku na sklonku srpna 2013 (Stack 2013). Souběžně s působením vyšetřovací komise OSN (UN News Centre 2013) hnutí HŠM zveřejnilo posloupnost několika příspěvků odhalující etickou vyprázdňenost západních států.

Předehra naračního úderu čerpá výchozí energii z účelové konstrukce spoluodpovědnosti za měřítko syrské humanitární krize: „*Takřka po tři roky Assadův nusajrský⁹ režim terorizoval muslimy v Sýrii, Spojené státy a jejich spojenci nepomohli obyvatelům Sýrie.*“ Nebo: „*Tři roky strašných zvěstev přinesly smrt více než sto dvaceti tisíc muslimů; Spojené státy a jejich spojenci sledovali, jak Assad vraždí muslimy.*“ Sestavení pasivní osnovy souvztažnosti mezi Spojenými státy americkými a zosobněným zřídlem útlaku

zdůrazňuje identitární pokrytectví státoosoby. Zamlčená kolektivizace odpovědnosti pak vylučuje možné vyvinění západních států z přímého podílnictví na útlaku muslimského obyvatelstva Sýrie.

Centrálním prostředkem diskurzivní konstrukce pokrytecké státoosoby je však hrozící raketový úder proti vojenským cílům Assadova režimu (Cowell – Erlanger – Gladstone 2013). Potenciální odvetná opatření odpovídající na chemický útok proti civilnímu obyvatelstvu jsou považována za útok na místní džihádisticko-salafistické skupiny: „*Pro křížáky se stalo nesnesitelným, že mudžáhidini získávají území, uplatňují šariu a mají podporu syrského lidu.*“ Úvodní obžaloba západní státoosoby z pasivního podílnictví přechází v obvinění z aktivního útisku. Konspirativní interpretace transformuje amorálního pokrytce v dobyvačného křížáka, který usiluje o zničení sebemenších náznaků fyzické manifestace islámského státu. V této argumentaci se zřetelně odráží nezlomné přesvědčení džihádisticko-salafistických skupin o vzájemné neslučitelnosti soupeřících sociopolitických jednotek. Příkrá kontradikce vyvolává upevnění mentality všeobjímajícího nepřátelského spiknutí pohánějící džihádisticko-salafistická hnutí k širokospektré eradikaci fyzických i diskurzivních forem demokratického státu. Podlomení stávajících jednotek mezinárodního systému pak představuje nutnou podmínku pro naplnění konečného ideologického cíle, kterým je konstituce globální sociopolitické alternativy teokratického charakteru.

Oblok rozkladné etudy vrcholí tranzicí spolupodílnictví v plně osobnostní sjednocení ideologických nepřátel: „*Muslimové v Sýrii by měli pochopit, že Spojené státy a Assad jsou pouze dvě strany jedné mince; oba jsou nepřátelé odhodlaní k vašemu zničení.*“ Vrchol útoku taví siluetu pokrytecké státoosoby v singulární zřídlo útisku syrských muslimů. Zvěřstva Assadova režimu jsou metaforickým sléváním osobností vtlačena do etických center identity personifikovaného státu. Jednotlivá vlákna stupňované obžaloby se sbíhají ve svorníku univerzálního nepřítele. Jeho povrch pokrývá diskurzivní reliéf viny za strádání muslimů v Sýrii. Absolutním měřítkem etické zchátralosti státoosoby je dekorace jejího morálního rozměru singulární zlovůli Assadova režimu, která popírá základy demokratického státu. Totalita osobnostní zaměnitelnosti současně odráží vysokou koncentraci vztahovačné konspirace uvnitř doktrinálního aparátu džihádisticko-salafistických hnutí.

Epilog útoku přichází společně s upozaděním silové intervence ve prospěch mezinárodní spolupráce ústící v zabavení a zničení syrských chemických zbraní (Obama 2013). Deeskalaci konfliktu uzavírá diskurzivní sestup do výchozí hladiny identitární rozpolcenosti: „*Po týdnech výhrůžek válkou a s podlomenou důvěryhodností se Spojené státy vrhly po návrhu, který umožňuje zachovat si tvář, jako zatoulaný pes.*“ Pozvířetění státoosoby obemknuté implikovanou metaforizací slabosti prohlubuje intenzitu nízkourovňové identitární eroze. Křehká existenční rovnováha státoosoby, postulovaná inherentní rozporností západní enigmy, je dále popírána pejorativním odlidštěním. Souvislost mezi účelově interpretovanou mediací a časovým rozpětím krize napadá záměrnost jednání dehumanizované státoosoby. Vzniklý paradox vědomé vůle uvnitř zmateného zvířete je zacelen implikací pudového jednání. Oxymoron odlidštěné personifikace pokládá východiska k existenčnímu popírání identity. Erozivní vliv rozpolcenosti plynule přechází v diskurzivní prvoútok ideologických protějšků proti svébytnosti západní státoosoby.

Závěrečný obraz epilogu je věnován zdůraznění impotence sekularity: „*Celá argumentace Spojených států pro vojenský úder v Sýrii je logicky vadná, komplikovaná a ve většině případů protichůdná, typická pro káfira!*“ Značně symptomatická diskurzivní figura džihádistického salafismu nachází příčiny státoosobní rozpolcenosti v káfirství.¹⁰ Jádro sdělení vyzdvihuje inherentní rozpornost doktrinálního bezvěrectví, které se neúspěšně pokouší vytvářet soudržný ideologický řád. Tato argumentace vychází ze skripturalistické nehybnosti džihádistického salafismu považující nezjevené prvky organizace společnosti za otevřenou rouhačství (Wagemakers 2012: 224).

Neschopnost ideologických protivníků

Z podloží rozpolceného pokrytectví se do nejvyšších identitárních vrstev vypínají narační útoky zdůrazňující zoufalou neschopnost ideologických protivníků. V arzenálu džihádistsko-salafistických diskurzivních výpadů představují přirozeného spolence fyzických útoků. Stěžejní narační linie sleduje ofenzivní trajektorii vznikající operativní činností v průběhu úderu proti ideologickým protivníkům. Diskurzivní konstrukce neschopného nepřitele upevňuje nízkourovňové působení sterilizačního vektoru rozpolcenosti. Podníčená sedimentace slabosti katalyzovaná soustředěným diskurzivním tlakem přehrazuje jednotlivá ramena identitárního množení polymorfně-difúzního nadorganismu.

Za archetypální manifestaci tohoto procesu lze považovat diskurz provázející útok hnutí HŠM proti nákupnímu centru Westgate v keňském hlavním městě Nairobi.

Identitární ochrnutí státoosoby

Diskurzivní převládnutí motivu neschopnosti vrcholí současně se závěrečným průnikem keňských bezpečnostních složek do obleženého nákupního centra. Narační zdůraznění státoosobní neschopnosti proudí skrze synekdochální obžalobu *keňské vlády*. Předmostím diskurzivního útoku je inverze symboliky nákupního centra Westgate: „*Pokud byl #Westgate symbolem keňské prosperity, nyní je to symbol zranitelnosti, symbol porážky a celkové keňské neschopnosti.*“ Bilance útoku se opírá o ideologickou kapitalizaci úspěšného napadení jednoho z nejznělejších prvků ekonomického pokroku Keni. Neschopnost předejít útoku, bezprostředně následovaná relativizací reakční agility, usvědčuje státoosobu z rozsáhlé strukturální neschopnosti. Jakákoliv iniciativa bezpečnostních složek, jež by narušila diskurzivní hladkost slabosti, je popírána návratem k morální rozpolcenosti nepřitele: „*HŠM potvrzuje, že keňská vláda použila k ukončení obléhání nákupního centra #Westgate chemické prostředky, zabila přitom veškeré rukojmí.*“ Náznaky úspěšného zákroku jsou opětovány stupňovanou diskurzivní agresivitou domněle rozkrývající koncentrovanou amoralitu státoosoby. Zásadní význam ustálené identitární paralyzy je patrný zcela otevřenou aplikací čiré dezinformační strategie.

Míra naračního zkeslení skutečné situace vrcholí současně s koncem fyzického útoku: „*Aby keňská vláda zakryla svůj zločin, strhla budovu. Pohřbila přitom pod trosky důkazy a všechna rukojmí #Westgate.*“ Omezené zhroucení nejvyššího patra nadzemního parkoviště na přibližně osm civilistů (Hirsch 2013) je gargantuovsky zveličeno jako demolice celé budovy centra. Uvedený příspěvek opisuje diskurzivní oblouk sebeodkazné smyčky zdůrazňující souvztažnost rozpolceného pokrytectví a neschopnosti. Impotence státoosoby vystupující z terénu institucionalizované slabosti vede k morálnímu chátrání. Důsledky eticky defektního jednání posléze vyvolávají sebevražednou reakci klíčových symbolů identitární koheze. Zoufalá snaha zakrýt zřetelná selhání vede k obratu imunitního systému proti vazebním spojům státoosobní struktury. Domnělý úder zasazený vlastní rukou narušuje identitární rozpolcenost. Výsledkem je těsná diskurzivní smyčka uzavírající akceschopnost státoosoby do odstředivého labyrintu reakčního ochrnutí.

Identitární embolie státoosoby

Současně s koncem fyzického útoku se rozbíhá navazující narační trajektorie sledující vektor marnosti identitární restaurace: „*Keňská vláda je stále zmatena a bude trvat několik měsíců, než plně porozumí, co se přesně událo ve #Westgate.*“ Uvedený příspěvek využívá fyzické předmostí útoku k sekundárnímu zásahu státoosobní identity z pozice podúderového chaosu. Neschopnost zabránit útoku, případně převzít rozhodující kontrolu nad jeho scénářem, je diskurzivně vtažena do nejasného terénu informační deprive.

Dozvuky útoku dále stupňují negaci identity erozí důvěry v instituce státoosoby: „*Naposledy před selháním se vláda uchýlila k překrucování faktů a opakovanému zkeslování situace, aby uklidnila zmatenou veřejnost.*“ Uvedená kultivace diskurzivního substrátu

umožňuje proměnit reakční neschopnost v rozkol mezi jednotlivými stranami identitární konstrukce. Pokrytecké zastírání vlastní neschopnosti odcizuje integrální složky státoosobní struktury. Zmiňovaný příspěvek představuje diskurzivní projekci cizorodých těles do hlavních spojnic hodnotové negociace. Vzniklá narační embolie identitotvorných cév brání obnově ohrožených spojů státoosobní struktury. Konspirativní viktimizace obyvatelstva vytváří mimoběžné identitární spoje hrozící latentním konfliktem. Mimoběžné státoosobní linie vznikající následkem útoků proti společensko-politické soudržnosti zvyšují vnitřní pnutí v nejnižších identitotvorných vrstvách. Vzniká tak ideologické přetížení, jež vrcholí zhroucením hlavních pilířů státoosoby. V této negační strategii tak lze identifikovat propagandistický pokus o co nejširší narušení společensko-politického konsenzu, které je nutnou podmínkou zhroucení kolektivní identity, a tedy i konkurenční jednotky.

Manifestace identitární embolie vychází z diskurzivního postulátu neurčitosti vztaženého k výkonným institucím státoosoby: „*Jejich rozporuplná verze události je jasnou známkou toho, že keňská vláda začíná trpět vážnou myšlenkovou zácpou #Westgate.*“ Diskurzivní vmetek přehrazující tradiční dráhy identitárního vyjednávání je do státoosobní struktury vtažen pokryteckou rozpolceností. Bezprostředně navazující fáze útoku plyne do tradičního ústí státoosobní neschopnosti. Uvedený příspěvek však transformuje fyzický rozměr neschopnosti v rozhodující ideologické ustrnutí. Dochází tak k vnější předzvěsti vnitřních důsledků právě skončeného útoku. Dílčí zdroj identitárního vyjednávání, tj. v tomto kontextu vládní instituce, je blokován mimoběžnou cizorodostí ideologických následků fyzicko-narativního úderu. Životodárné proudění identitární narace v negociačních cévách polymorfně-difúzního nadorganismu ohrožují diskurzivní emboly útočně-revizionistické narace.

Zaměření následujícího příspěvku odkrývá diskurzivní zájem zasáhnout identitární parálzou úplnou státoosobní strukturu: „*#Westgate se však také ukazuje jako jakási enigma; pro mnoho Keňanů jsou tyto události stále obestřeny temným mrakem rozporuplnosti.*“ Hrozba podpořená metaforou nejasnosti dále zesiluje důsledky provedeného útoku ve smyslu šíření společenské disharmonie a konspirace. Teatrální podání neschopnosti je využito k diskurzivnímu rozevření trhlin uvnitř státoosobní pospolitosti. Stín pouderové pochybnosti se HŠM pokusilo využít k dalšímu identitárnímu rozkladu prostřednictvím dalších útoků na důvěryhodnost institucí a jejich intepretaci proběhlých událostí. Útočně-revizionistické prvky cizorodé ideologie přehrazující vazební spoje nadorganismu vyvolávají identitární nedokrevnost postižených oblastí státoosoby, což představuje metaforické znázornění rozpadu identitárního konsenzu. Izolace identitotvorných vrstev vyvolaná působením útoků proti soudržnosti se stává spouštěcím mechanismem státoosobního odumírání.

Vyvrácení ideologických protivníků

Útoky vedené proti fyzické manifestaci demokratického státu se odrážejí v tříštivém kontraidentitárním diskurzu hodnotového vykořenění státoosoby. Společensko-politické uspořádání, jež staví na suverenitě lidu a demokracii, je v přímém rozporu s doktrinálním pilířem zjevené pravdy, který stojí v centru státotvorných snah džihádistického salafismu. Dílčí případy kompozitní fyzicko-narační agrese jsou vedeny s nadějí v postupné vyvrácení současné podoby systému suverénních států.

Identitární anihilace státoosoby

Zřetelný projev anihilační strategie lze rozeznat v závěrečném příspěvku tematické sady uveřejněné v den výročí útoků z 11. září 2001: „*Dá-li Bůh, budou mudžáhidini pokračovat v džihádu proti Západu, dokud nebude svět ovládnut jediným suverénním státem; islámským státem.*“ Uvedený příspěvek odkrývá úplný půdorys motivace útoků proti projevům konkurenčních státoprávních forem.

Diskurzivní eroze identitárního oběhu státoosoby představuje vektor ideologické dekonstrukce legitimacy demokratického státu. V inflexním bodě státoosobní existence se protínají diskurzivní zaměření identitární rozpolcenosti, ochrnutí a terminální izolace. V nalezeném vrcholu se sbíhají veškeré fyzicko-narativní rozměry džihádu usilující o bezvýhradné zničení všech inkarnací suverénního demokratického státu.

Diskurzivní strategie identitárního ničení je nutné vnímat jen jako první krok na cestě k vyvrácení sekulárního státu. Postulát o konstituci neohraničené entity teokratického charakteru indikuje motiv transpozice rozvratu do prostředí mezinárodního společenství. Pokud je tento případ chápán v kontextu globálního džihádu, jsou revizionistické diskurzivní praktiky státoosobní anihilace součástí ideologického vyvrácení současné iterace kvazivestfálského systému mezinárodních vztahů.

* * *

Závěry předloženého textu podávají ucelený pohled na dominantní vrcholky diskurzivního terénu džihádisticko-salafistické identitární kontrarace. Jejich cílem je rozrušovat přirozené proudění hodnotové negociace v procesu konstrukce identity. Problematická koexistence sociopoliticky neslučitelných entit povzbuzovaná dromoskopicky deformovanou jinakostí ideologických soupeřů vytváří prostředí opakujících se mezidruhových konfliktů. Pozorování těchto střetů umožňuje pohled na evoluční soubor virtuálních inkarnací dichotomických jednotek sociopolitického uspořádání.

Virtuální napadení identitárních ekosystémů suverénních jednotek současného mezinárodního systému však představuje pouze elementární manifestaci rozsáhlejších snah, kterými se radikální mimosystémoví aktéři pokoušejí vyvolat normativně ukotvenou představbu globálního řádu. Temporální kontinuum deterritorializované virtuální sféry překonalo dichotomickou přimknutost univerzalistických ambic k omezující partikularitě prostoru. Narativní vize radikálních mimosystémových aktérů o globálním sociopolitickém uspořádání tak představují bezprostřední manifestaci alternativních řádů, jejichž ontologii podpírá simulovaná deformovanost skutečného fyzického odporu vůči stávající podobě mezinárodního systému.

Virtuální sférou tak trvale cirkuluje pluralita mileniálních vyústění státocentrického mezinárodního uspořádání následovaná idylickými konstrukcemi spravedlivého blahobytu. Těchto sociopolitických uspořádání je dle jejich původců možné dosáhnout jen univerzalistickým uplatněním ideologických východisek, která v první řadě sterilizují vliv státní suverenity. Lze se domnívat, že diskurzivní horizont virtuální sféry tak nabízí empiricky informovaný pohled na probíhající formulaci postvestfálských forem sociopolitického uspořádání, které lze v temporálním kontinuu virtuality rozeznat již dnes (srovnej Štrítecký – Špelda 2017).

¹ Dromologie – novotvar zavedený Paulem Viriliem, odvozený z řeckého výrazu *drómos*, který označuje cestu, případně závod.

² V tomto případě bylo významné například šíření konzervativního učení Muhammada ibn Abd al-Wahhába, vycházející z modelu vytvořeného ibn Tajmíjou ve 13. století.

³ Nespornou roli sehrál také zájem o vyvrácení protoislamského režimu UIS, jehož postupný rozvoj ohrožoval stabilitu sousedních etiopských regionů.

⁴ Autenticita účtů významných skupin či jednotlivců je ověřována přímo společností Twitter.

⁵ Koncový bod využívaného rozhraní je dostupný z <<https://api.twitter.com/1.1/search/tweets.json>>.

⁶ Typický příklad zmiňované volatility představuje jedna z elektronických inkarnací skupiny využívaná ve střední fázi útoku. Účet Hsm_Pressoffice existoval od soboty 21. září 22:42:15 2013 GMT do neděle 22. září 17:09:38 2013 GMT.

⁷ V kontextu sociálních sítí se jedná o takzvaný *hashtag*, sloužící k tematickému zařazení jednotlivých příspěvků.

⁸ Termín vycházející ze starořeckého slova *ainigma* označuje hádanku, případně záhadu.

⁹ Derogatorní označení alawitské větve šiitského islámu.

¹⁰ Káfír – arabský termín užívaný pro označení nevěřícího.

Literatura

- Baudrillard, Jean (1983): *Simulations*. New York: Semiotext(e).
- Barnes, Cedric – Hassan, Harun (2007): The Rise and Fall of Mogadishu's Islamic Courts. *Journal of Eastern African Studies*, Vol. 1, No. 2, s. 151–160.
- Benke, Gertraud – Wodak, Ruth (2003): The discursive construction of individual memories: How Austrian „Wehrmacht“ soldiers remember WWII. In: Wodak, Martin (ed.): *Re/reading the Past: Critical and Functional Perspectives on Time and Value*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., s. 115–138.
- Connolly, William E. (2002): *Identity, Difference: Democratic Negotiations of Political Paradox*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Der Derian, James (1992): *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed, and War*. Cambridge: Blackwell Publishers.
- Der Derian, James (2008): *Critical Practises in International Theory: Selected Essays*. Abingdon: Taylor & Francis Group.
- Der Derian, James (2009): *Virtuous War: Mapping the Military-Industrial-Media-Entertainment Network*. Second Edition. New York: Routledge.
- Feldman, Noah (2008): *The Fall and Rise of the Islamic State*. Princeton: Princeton University Press.
- Hansen, Stig J. (2013): *Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group, 2005–2012*. New York: Oxford University Press.
- Hefner, Robert W. (2010): *The New Cambridge History of Islam: Volume 6: Muslims and Modernity: Culture and Society since 1800*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, George (1991): Metaphor and War: The Metaphor System Used To Justify War In The Gulf. *Peace Research: The Canadian Journal of Peace and Conflict Studies*, Vol. 23, No. 2/3, s. 25–32.
- Lyotard, Jean-François (1984): *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Manchester: Manchester University Press.
- Martin, Denis-Constant (1995): The choices of identity. *Social Identities: Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, Vol. 1, No. 1, s. 5–20.
- McQuire, Scott (2011): Virilio's Media and Philosophy. In: Armitage, John (ed.): *Virilio Now: Current Perspectives in Virilio Studies*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Mendel, Miloš (1995): Pojmy da'wa a džihád v klasickém islámu. *Religio: Revue pro religionistiku*, Vol. 3, No. 1, s. 3–16.
- Mneimneh, Hassan (2011): The Spring of a New Political Salafism? *Current Trends in Islamist Ideology*, No. 12, s. 21–36.
- Štrátecký, Vít – Špelda, Petr (2017): Establishing the Complexity of the Islamic States' Visual Propaganda. *The Central European Journal of International and Security Studies*, Vol. 11, No. 4.
- Virilio, Paul (1994): *The Vision Machine*. Bloomington: Indiana University Press.
- Virilio, Paul (2005): *Negative Horizon: An Essay in Dromoscopy*. London: Continuum.
- Virilio, Paul (2006): *Speed and Politics*. Los Angeles: Semiotext(e).
- Virilio, Paul – Kittler, Friedrich (2001): The Information Bomb: A Conversation. In: Armitage, John (ed.): *Virilio Live: Selected Interviews*. London: SAGE Publications Ltd.
- Wagemakers, Joas (2012): *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walker, Rob B. J. (1993): *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wark, McKenzie (1994): *Virtual Geography: Living with Global Media Events*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Wendt, Alexander (2004): The state as person in international theory. *Review of International Studies*, Vol. 30, No. 2, s. 289–316.
- Wodak, Ruth – de Cillia, Rudolf – Reisigl, Martin – Liebhart, Karin (2009): *The Discursive Construction of National Identity*. Second Edition, Edinburgh: Edinburgh University Press.

Dokumenty

- al-Katáib Media (2012): Congratulations to the Islamic Ummah on the Occasion of the Ba'yat [Between al-Qa'idah and Harakat al-Shabab al-Mujahidin]. *Jihadology*, 23. 2. 2012, <<http://jihadology.net/2012/02/23/al-kataib-media-presents-a-new-statement-congratulations-to-the-islamic-ummah-on-the-occasion-of-the-bayat-between-al-qaidah-and-%E1%B8%A5arakat-al-shabab-al-mujahidin/>>.
- Cowell, Alan – Erlanger, Steven – Gladstone, Rick (2013): Momentum Builds for Military Strike in Syria. *The New York Times*, 27. 8. 2013, <<http://www.nytimes.com/2013/08/28/world/middleeast/britain-preparing-contingency-plan-for-intervention-in-syria-officials-say.html>>.
- Federal Bureau of Investigation Baltimore Division (2014): Former U. S. Soldier Who Sought to Join Terrorist Group Convicted and Sentenced to Seven Years in Prison. Baltimore: Federal Bureau of Investigation Baltimore Division, 13. 1. 2014, <<http://www.fbi.gov/baltimore/press-releases/2014/former-u.s.-soldier-who-sought-to-join-terrorist-group-convicted-and-sentenced-to-seven-years-in-prison>>.
- Harakat al-Šabáb al-Mudžáhídín (2013a). Twitterový účet HSM PRESS1, 19. 6. 2013, <<http://twitter.com/HSM PRESS1/statuses/347305991009865729>>.

- Harakat al-Šabáb al-Mudžáhídín (2013b). Twitterový účet HSM_Press, 11. 9. 2013, <http://twitter.com/HSM_Press/statuses/377823966364065792>.
- Harakat al-Šabáb al-Mudžáhídín (2013c). Twitterový účet HSM_PRESS1, 21. 4. 2013, <http://twitter.com/HSM_PRESS1/statuses/326043809697918977>.
- Hirsch, Afua (2013): Kenya mall attack: dozens more bodies believed buried under rubble. *The Guardian*, 26. 9. 2013, <<http://www.theguardian.com/world/2013/sep/25/kenya-mall-attack-bodies>>.
- Mackey, Robert (2009): Mass shooting at Fort Hood. *The New York Times*, 5. 11. 2009, <<http://thelede.blogs.nytimes.com/2009/11/05/reports-of-mass-shooting-at-fort-hood>>.
- Obama, Barack H. (2013): Remarks by the President in Address to the Nation on Syria. Washington, D.C., 10. 11. 2013, <<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/09/10/remarks-president-address-nation-syria>>.
- Stack, Liam (2013): Video Shows Victims of Suspected Syrian Chemical Attack. *The New York Times*, 21. 8. 2013, <<http://thelede.blogs.nytimes.com/2013/08/21/video-and-images-of-victims-of-suspected-syrian-chemical-attack>>.
- Twitter (2012a): POST statuses/update. San Francisco: Twitter, 5. 9. 2012, <<http://dev.twitter.com/docs/api/1.1/post/statuses/update>>.
- Twitter (2012b): GET search/tweets. San Francisco: Twitter, 24. 9. 2012, <<http://dev.twitter.com/docs/api/1.1/get/search/tweets>>.
- UN News Centre (2013): Ban appeals to ‘all sides’ to support UN chemical weapons team in Syria. New York: UN News Centre, 28. 8. 2013, <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=45719>>.
- United Nations Security Council (2007): Security Council Authorizes Six-Month African Union Mission in Somalia, Unanimously adopting Resolution 1744 (2007). New York: United Nations Security Council, 20. 2. 2007, <<http://www.un.org/News/Press/docs/2007/sc8960.doc.htm>>.
- U. S. Department of State’s Office of the Coordinator for Counterterrorism (2008): Designation of al-Shabaab. Washington, D.C.: U. S. Department of State’s Office of the Coordinator for Counterterrorism, 18. 3. 2008, <<http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/143205.htm>>.

Poznámka

Autoři by chtěli poděkovat dvěma anonymním recenzentům a editorovi za cenné připomínky, které pozitivně přispěly k finální podobě textu.

Tento článek vznikl v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd UK č. 260 230/2015 „Proměny a důsledky politických institucí“.

Vytváření čínského snu: Proměna čínské politické modernity a zahraniční politiky

ALEŠ KARMAZIN

Creating the China Dream: Changes in Chinese Political Modernity and Foreign Policy

Abstract: The paper deals with how the slogan “China Dream” of Xi Jinping and the subsequent development of the slogan impact on China’s (foreign) policy and modern political project. To do so, it builds upon a pragmatic theory of social change supplemented with the literature on multiple modernities. What is analyzed in it is how the politics of the China Dream leads to new crucial projects like the One Belt One Road initiative and other, more specific ones. The paper shows that the China Dream unfolds from a combination of moral and strategic reasons to mutual connections between old and new ideas, concepts and projects. Thus, the politics of the China Dream is not based on rethinking the theory and practice of (foreign) policy *de novo*, but rather on creative connections between old and new elements.

Keywords: Chinese foreign policy, Xi Jinping, China Dream, One Belt One Road, political modernity, identity.

Když v letech 2012 a 2013 přebíral Si Ťin-pching (Xi Jinping)¹ vedoucí stranické a státní funkce, velmi brzy vyhlásil heslo „čínský sen“. Jeho rozvíjení, o němž v textu mluvím jako o politice čínského snu, vedlo k iniciaci řady projektů, které ovlivňují modernizaci Čínské lidové republiky (ČLR, Číny) a její celkové směřování. S dosažením čínského snu se následně pojí řada ambiciózních kroků, jež se koncentrují do oblasti zahraniční politiky,² která se stává klíčovou dimenzí pro rozvíjení čínského snu (Brown 2014: 220–221; Callahan 2015a; Kerr 2015b). Projekt Nové hedvábné stezky (*One Belt One Road* – OBOR, *Yi dai yi lu*)³ má potenciál stát se praktickou hlavní strategií (*grand strategy*) Číny (například Callahan 2016; Ferdinand 2016), přičemž přemostěním různých geografických oblastí sahajících od zaostalých čínských regionů přes Střední Asii až po Blízký východ či Afriku sdružuje často velmi štědře financované projekty a propojuje různé motivace. Mezi konkrétními projekty vyniká především Asijská infrastrukturní investiční banka (*Asian Infrastructure Investment Bank* – AIIB), která je podle některých nejvýznamnějším zahraničněpolitickým krokem Číny od roku 1989 (Swaine 2015a) a je první mezinárodní organizací vzniknuvší pod dominantním vlivem ČLR (srovnej Ferdinand 2016). Tyto ambiciózní kroky jsou podle mnohých komentátorů příznakem měnící se politické orientace a strategického přístupu Číny k mezinárodnímu řádu (Fallon 2015; Szczudlik-Tatar 2015; Zhu 2015) a definitivním koncem strategie nenápadného růstu (*keeping low profile strategy*) nastavené za vlády Teng Siao-pchinga (Deng Xiaopinga) a sloužící v čínském

politickém prostředí po dlouhou dobu, patrně ještě na konci první dekády 21. století, jako hlavní strategické vodítko (Goldstein 2005; Shambaugh 2013: k. 1).

Cílem tohoto článku je sledovat, *jak realizace čínského snu přetváří nastavení čínského politického projektu*. Snahou je přitom zachytit způsob rozvoje politiky čínského snu, která přináší řadu proměn včetně přenastavení zahraniční politiky a modernity ČLR a zároveň je těmito proměnami definována. Ústřední postavení čínského snu v dané dynamice spočívá v tom, že právě (často explicitním) propojením s ním se rozvíjí řada idejí, ale i politik a projektů. Zároveň uvidíme, že na počátku svého vyhlášení byl čínský sen relativně neurčitý slogan, který teprve postupně získával svou náplň. K čínskému snu tedy zde přistupují jako k centrálnímu bodu, v němž jsou nejdříve artikulovány určité podstatné motivy, které se stávají impulzem pro další vývoj. Ten se následně odehrává v řadě oblastí, je rozvíjen právě pomocí propojení s čínským snem a nese s sebou širší změny. V tomto ohledu tedy v článku propojuji makroúroveň velkých projektů a mezo- či mikroúroveň politiky jejich realizace a vytváření. Dokládám a ukazuji, že se čínský sen odvíjí od kombinace normativního znepokojení a mocenských aspirací, které jsou následně rozvíjeny do kombinace vzájemně propojených starých i nových myšlenek, konceptů, idejí a projektů. Redefinice čínského politického projektu pak plyne z tohoto kreativního procesu a zároveň inkrementálního (tj. postupně se rozvíjejícího) a adaptivního postupu.

Práce vychází z pragmatické teorie sociální praxe, kterou doplňuje o pohled literatury o mnohonásobných či propojených modernitách (*multiple, entangled modernities*). První z těchto zdrojů umožňuje zachytit aspekt sociální změny a jeho průběh. Druhý z nich pak pomáhá parametrizovat klíčové charakteristiky moderních politických projektů, což umožňuje vyjádřit (prozatímní) výsledek této změny a jeho širší význam. Metodologicky je tato práce disciplinovanou případovou studií.

V literatuře k čínskému snu a OBOR, která se v zahraničí dynamicky rozvíjí, převládá zaměření na geopolitické či geoeconomické aspekty (pro výjimky viz zejména Callahan 2015a; 2016). Ačkoliv se tato literatura často zamýšlí nad směřováním Číny, jde většinou o útržkovitá hodnocení a často chybí jasný hodnotící rámec vývoje (Callaghan – Hubbard 2016; Das 2017; Ferdinand 2016; Jin 2015; částečně Kerr 2015b). V textu se proto mj. obracím k literatuře o politické modernitě, která stojí na rozhraní sociologie a mezinárodní politiky a poskytuje optiku, kterou lze hodnotit směřování politických projektů. Přestože se s tímto typem literatury částečně překrývá velká řada prací, studie jasně se zaměřující na analýzu vývoje čínské modernity nejsou v disciplíně mezinárodních vztahů příliš časté (pro výjimky viz Shih 2003; částečně Ringmar 2005), a pokud se objevují, často pokrývají spíše období vlády Mao Ce-tunga (Mao Zedonga) či Teng Siao-pchinga (Dirlik 2004, 2005). Přesto se domnívám, že využití této perspektivy je vhodné, jelikož – jak ve studii argumentuji – politika čínského snu je zásadním projektem pro směřování Číny a artikulaci principů jejího politického vývoje.

Text se věnuje vývoji politiky čínského snu přibližně do poloviny roku 2017, a pokrývá tedy většinu z prvního (pětiletého) mandátu Si Ťin-pchinga v čele ČLR. Ačkoliv čínský sen a především specifické projekty s ním spjaté nejsou uzavřené a budou se nadále vyvíjet, jak plyne i z toho, že Si Ťin-pchingova vedoucí funkce byla i pro další období potvrzena kongresem Komunistické strany Číny v říjnu 2017, dokládám, že se politika čínského snu již rozvinula natolik, aby bylo možno hodnotit její dopad na rekonstituci Číny. Článek by tak měl přispět k analýze vysoce aktuální problematiky. V českém prostředí je pak tomuto tématu věnována jen velmi malá pozornost, přestože i Česká republika se (příjemnějším z čínského pohledu) stala součástí OBOR.

Následující (druhá) část článku specifikuje analytický přístup textu. Ve třetí části se krátce věnuji nastavení dvou hlavních politických projektů v dějinách ČLR, tedy Maovu a Tengovu pojetí moderní Číny, což později umožňuje pochopit významnost změn, které přináší politika čínského snu. Načrtnutí především Tengova projektu je důležité, jelikož na něj do značné míry reaguje politika čínského snu. Čtvrtá až šestá část jsou analytickým

jádrem práce. Ve čtvrté části se věnuji krizovým bodům v postavení Číny (z hlediska čínského vedení), které následně daly vzniknout čínskému snu a spojeným projektům. Pátá část se zaměřuje na proces rozvoje čínského snu, „skládání“ jednotlivých prvků do celkového obrazu a kreativní napětí mezi nimi. Čtvrtá a pátá část tvoří mj. empirický základ pro část šestou, kde se snažím zachytit, jak politika čínského snu vytvořila politickou náplň, která (re)konstituuje moderní politický projekt Číny.

ANALYTICKÝ PŘÍSTUP PRAGMATICKÉ TEORIE SOCIÁLNÍHO JEDNÁNÍ

Práce čerpá ze dvou teoretických zdrojů, kterými jsou pragmatická teorie sociálního jednání, rozvinutá Frankem a Weberem (2012), a literatura o modernitě. Pragmatická teorie je nástrojem pro zachycení průběhu sociální změny, kterou tato teorie analyticky dělí do tří fází. Skrze ně lze postihnout vývoj/rozvoj čínského snu jako uzlového bodu, který v těchto fázích získává svoji podobu a ovlivňuje politické dění. Pragmatická teorie tedy strukturuje hlavní analytické kroky a dělení textu do jednotlivých částí (na základě tří zmíněných fází) a především by měla pomoci zachytit a zvýznamnit (re)konstituci Číny jako sociálního aktéra. Literatura o modernitách pak pomáhá stanovit parametry sloužící k zachycení (dosavadního) stavu či výsledku proměny. Ačkoliv by šlo využít i jiné analytické nástroje, pomocí literatury o modernitách lze ilustrovat zásadnost a šíři změny, kterou s sebou politika čínského snu nese, a to pro celkové nastavení čínského politického projektu.

Franke a Weber (Tamtéž) přicházejí s teorií, která se v duchu pragmatismu zaměřuje na sociální praxi a snaží se zachytit její možné proměny a význam. Každé jednání aktérů podle autorů vychází ze sociální a zároveň ho ovlivňuje. Jednání může být sociální, jen pokud čerpá ze sociálních pravidel, tradic apod. a vztahuje se k nim. Daná teorie se tedy snaží postihnout vztah mezi konkrétní praxí a jejím dopadem na širší sociální konstelace, což odpovídá zaměření této práce. Autoři svou teorii rozvíjejí okolo tří dimenzí, kterými jsou zaprvé vztah mezi krizí, kreativitou a autonomií, zadruhé historicita, kontingence a změna a zatřetí vztah mezi normami generujícími význam a normami regulačními.

Klíčovou pro tuto práci je první z uvedených dimenzí, tedy vztah mezi krizí, kreativitou a autonomií, která vyjadřuje posloupnost (změny) praxe a umožňuje zachytit zřetězení událostí (Tamtéž: 676). Ta totiž vyjadřuje, jak dochází k sociální změně a jak tato změna vede k rekonstituci aktéra skrze krizovou situaci a odpověď na ni. V krizové situaci nemůže aktér jednat pouze na základě (dřívějších) automatismů, ale musí uskutečnit rozhodnutí, kterými (re)definuje svoji autonomii a identitu. Krizi lze analyticky vyjádřit jako počátečního hybatele změny. Krizová situace nemusí znamenat bezprostřední ohrožení existence například ve smyslu hluboké ekonomické krize. Jde spíše o moment, kdy aktér spatřuje důležitý problém, který ho vede k zásadnímu promýšlení svého jednání a který dává impuls k další dynamice. Kreativita vyjadřuje způsob, jakým aktér nalézá řešení pro svou situaci. Kreativita je podle Frankeho a Webera (Tamtéž: 677) vytvářením nového, avšak často s přihlédnutím k dřívějšímu. Jde rovněž o proces, který nese výrazné znaky kontingence, jelikož určitá volba mohla být provedena jinak. Mnohdy nelze ani určit, proč nebyla provedena odlišným způsobem. Právě v této kreativní fázi sociální praxe se tak nejvíce projevují prvky historicity, kontingence a změny, na jejichž význam Franke a Weber upozorňují v další části jejich teorie. V této kreativní fázi aktér jedná v časové sekvenci a s ohledem na historii a často s využitím předchozích pravidel a tradic apod. promýšlí a vybírá možné způsoby řešení. Jde o kreativní proces, který nemá jasně stanovené postupy, v němž se staré přeměňuje na nové. Na základě takového kreativního postupu dochází k obnově autonomie aktéra a *de facto* také jeho redefinici. Autonomií se nemyslí oddělenost (například ve smyslu izolacionistické politiky), ale spíše potvrzení a (znovu)nastavení vlastních charakteristik. Uchopit tento bod je možno pomocí význam generujících (konstitutivních) a regulativních pravidel. Jak explicitně uznávají Franke

a Weber (Tamtéž: 679), rozdíl mezi konstitutivními a regulativními pravidly není absolutní a jejich vymezení záleží na výzkumném zájmu. V tomto článku se zaměřím především na konstitutivní charakteristiky, které operacionalizují jako parametry modernity (viz níže). V kontextu této práce za regulativní pravidla považuji specifické nastavení konkrétních iniciativ a institucí, kterými je prakticky naplňován čínský sen, avšak vzhledem k omezení rozsahu a k zaměření práce se jim věnuji jen okrajově.

Třem základním konceptům analytického přístupu (krize, kreativita a autonomie) odpovídají tři dílčí výzkumné otázky, kterým se budu postupně věnovat: 1) V čem oficiální politika ČLR spatřuje krizové momenty, které jsou hybatelem pro přenastavení zahraniční politiky? 2) Jakým způsobem probíhá proměna politického projektu? 3) Jaké jsou charakteristiky (vznikajícího) politického projektu?

Hlavní snahou v případě první dílčí otázky je určit, které oblasti (otázky) jsou z pohledu aktéra identifikovány jako kritické body, jež ho vedou k novému promyšlení své pozice. Pro tento účel postupuji pomocí kvalitativní tematické analýzy, jež se dívá na to, která témata jsou artikulována jako kritická, kde jsou spatřovány zásadní problémy a jaké mezi nimi existují vazby.

U druhé otázky sleduji následný vývoj a kreativní vytváření politiky. Stopuji návaznost mezi novými ideami, koncepty, projekty a politikami a zároveň to, jestli navazují na předchozí ideje či politiky. Snahou zde bude explorační postupného (kreativního) rozvoje čínského snu. Tento rozvoj se odehrává v řadě oblastí, přičemž pro účely jeho zachycení a výkladu se postupně zaměřím na oblast myšlenek, konceptů a koncepcí, následně na identity a jejich praktické používání (jakožto přemostěním mezi konceptuálními inovacemi rozvinutými na domácích i zahraničních fórech o zahraniční politice, pohledem na úlohu zahraniční politiky ČLR a její praxe) a nakonec na realizaci konkrétních politik a projektů a jejich charakteristiky.

Ke třetí otázce přistupuji na základě analytické deskripce, kterou specifikuji v diskusi o parametrizaci modernity. Nevýhodou pragmatické teorie je její obecnost. V případě předchozích dvou otázek byla tato nižší míra specifčnosti substituována sledováním čínského pohledu a postupu při vytváření čínského snu. V případě třetí dílčí otázky a jejího zaměření na charakteristiky výsledného stavu však bude nutno specifikovat parametry, na základě kterých takový výsledek hodnotit. Z tohoto důvodu v případě třetí otázky využívám literaturu o mnohonásobných a propojených modernitách, která specifikaci parametrů nabízí. Na základě jejího pohledu jsou tak politické projekty (tj. základní směřování státu spojené s konstitucí a výkonem hlavních politických principů) pochopeny jako komplexnější celky seskupující různé prvky (srovnej Dirlik 2004). Jako konkrétní parametry pak lze identifikovat: postoj vůči modernitě jako takové, základní politické strategie (orientace), charakter identit ve vztahu k dalším politickým a modernizačním projektům (Preyer – Sussmann 2016; podobně Spohn 2010). Politická modernita je analyzována prostřednictvím základního pohledu politického projektu na společnost, chápání světa a základních principů fungování mezinárodního prostředí a vymezení temporalit politiky (podobně Eisenstadt 2000; Schmidt 2006). Politická orientace dává základní návod, jak (strategicky) postupovat v mezinárodním prostředí (srovnej Dirlik 2004), a zároveň při její analýze můžeme věnovat pozornost tomu, jak se snaží propojit hlavní cíle a dostupné prostředky (srovnej Neumann – Heikka 2005: 11–14). Identita je posuzována z hlediska definice vlastní entity, respektive definice sebe vůči ostatním. Identita je zjišťována tematickou analýzou dokumentů, které lze považovat za reprezentativní pro oficiální zahraniční politiku Číny, přičemž zohledňuje následující otázky: jaká je pozice a preferované chování Číny, jak tato pozice a chování souvisí s dalšími aktéry, jak lze charakterizovat koncepci sebe samé.

Využití pragmatické teorie sumarizuje tabulka č. 1, která rovněž vyjadřuje postup a provázanost jádra textu (tedy bez části Hlavní politické projekty v historii ČLR, která je důležitá spíše pro kontextualizaci změn spojených s politikou čínského snu). Článek je

Tabulka č. 1
Využití pragmatické teorie

Základní koncepty pragmatické teorie a analytické kroky	Zaměření v rámci základních konceptů a analytických kroků	Dílčí výzkumné otázky	Analytický postup	Zdroje dat
Krise	Iniciační moment nového promyšlení vlastní pozice či postupu	V čem oficiální politika ČLR spatřuje krizové momenty, které jsou hybatelem pro přenastavení zahraniční politiky?	Kvalitativní tematická analýza	<ul style="list-style-type: none"> • Vyjádření Si Ťin-pchinga o směřování Číny • Novinové zprávy • <i>Policy papers</i> • Akademická literatura
Kreativita	Rozvíjení politiky, kreativní propojování nového a starého	Jakým způsobem probíhá proměna politického projektu?	Explorace součástí nově utvářené (zahraniční) politiky: <ul style="list-style-type: none"> • Myšlenky a inovace (ideje, koncepty) • Identity (= přemostění mezi konceptuálními inovacemi, pohledem na úlohu zahraniční politiky ČLR a její praxe) • Vývoj hlavních projektů v rámci čínského snu 	<ul style="list-style-type: none"> • Zprávy o hlavních fórech o čínské zahraniční politice • Dokumenty týkající se specifických projektů čínského snu • Dokumenty týkající se specifických projektů čínského snu • <i>Policy papers</i>
Autonomie	Utváření norem, pravidel a charakteristik	Jaké jsou charakteristiky (vznikajícího) politického projektu?	Analytická deskripce na základě parametrů: <ul style="list-style-type: none"> • základní charakteristiky modernity a základní pohled na: <ul style="list-style-type: none"> • společnost • mezinárodní prostředí • politickou temporalitu • strategie • identity 	<ul style="list-style-type: none"> • Výsledky předchozí analýzy • Akademická literatura

Zdroj: Autor.

případovou studii, která je vedena teoretickým a analytickým rámcem, který byl právě představen. V duchu některých pragmatických přístupů se snaží překonat rozdíl mezi preferencí materiálních a ideových faktorů (Suganami 2008). Rekonstrukce změny sociální praxe má předně povahu konstitutivní analýzy, tj. snaží se odpovědět na to, jak došlo ke konstituci určitých charakteristik (konkrétně nastavení politického projektu). Pragmatismus by pak tuto analýzu, která je provedena v základních krocích krize, kreativity a autonomie, mohl považovat i za pragmatický způsob vysvětlení politického proměny, jelikož pomáhá zvýznamnit a uchopit její klíčové prvky (zejména Suganami 2008; srovnej Franke – Weber 2012; Friedrichs – Kratochwil 2009).

HLAVNÍ POLITICKÉ PROJEKTY V HISTORII ČLR: MAO A TENG A JEJICH VNÍMÁNÍ MODERNITY

V historii ČLR po roce 1949 lze nalézt dva klíčové politické projekty: socialisticko-revoluční projekt Mao Ce-tunga a socialisticko-pragmatický projekt Teng Siao-pchinga (Goldstein 2005; Shirk 2007). Jejich představení a vztažení čínského snu k nim v dalších částech textu (zejména v poslední před závěrem) pomáhá lépe ilustrovat význam politiky čínského snu. Charakter těchto projektů je možno specifikovat pomocí objasnění jejich přístupu k modernitě, respektive s poukazem na tři oblasti: chápání společnosti, pohled na svět (a zahraniční politiku) a vztah k temporalitě.

Chápání společnosti v době Mao Ce-tunga jednoznačně dominovala kategorizace populace do jednotlivých společenských tříd, což bylo po nástupu Tenga vytlačováno postupnou snahou přeměnit čínskou společnost na flexibilní a dynamickou především za účelem dosažení rychlejšího ekonomického rozvoje (Tamtéž: k. 2; Vogel 2011).

Politická temporalita Maova přístupu k politice měla základ v teleologickém cíli v podobě dosažení finální revoluce. Tento přístup kombinuje prvky marxisticky chápané avantgardy s náznaky sinocentrického uspořádání, jelikož právě Čína má být centrem revoluce a jejím hlavním aktérem (Shen 2007). Teng naopak toto teleologické vnímání světa přehodnocuje. Komunistické kořeny nikdy zcela neopustí, ale revoluci vyhlásí v zásadě za vítěznou (přestává existovat i principiální nepřítel), avšak s důrazem na nutnost pokračovat v různých formách rozvoje (Shen 2007; Vogel 2011). V Tengově náhledu již Čína nesměřuje ke konci dějin či finálnímu stadiu dějinného vývoje, naopak následný historický vývoj je neuzavřený.

Maova socialisticko-revoluční *zahraniční politika* byla založena na marxistickém chápání světa. Ačkoliv se v určitých momentech Mao uchýlil k autonomistické politice, převažoval jeho náhled na svět, definovaný v termínech třídního boje (Shen 2007). Tento náhled je potvrzen, nikoliv vyvrácen, během sblížení s USA v sedmdesátých letech 20. století. Důvodem byla snaha o záchranu revoluce, nikoliv její opuštění, jdoucí ruku v ruce s přehodnocením hlavního nepřítele, kterým se stává Sovětský svaz (Chen 2001). Za Tenga a následujících politických vůdců pokračuje sblížování se západním světem na pozadí socialisticko-pragmatické proměny chápání mezinárodního uspořádání. To přestává být nahlíženo optikou neodvratitelného konfliktu mezi kapitalismem a komunismem. Naopak Čína začíná nahlížet mezinárodní uspořádání jako prostředí, které i jí jako socialistickému státu umožňuje dosahovat rozvoje (Shirk 2007: 6–9).

Charakteristiku přístupu k modernitě lze doplnit vymezením klíčových identit a základní politické strategie (orientace) vzhledem k domácímu i zahraničnímu prostředí. V Maově projektu se vyskytují přinejmenším dvě základní identity. Původně zásadní identita ČLR jako státu snažícího se společně s komunistickým blokem o dosažení revolučních cílů je později doplněna identitou Číny jako státu třetího světa. Podle ní již primární orientace není dána příslušností ke kapitalistickému, či komunistickému bloku, ale k jednomu z takzvaných tří světů, v nichž Čína není partnerem SSSR, ale jedním ze států globálního jihu. Ačkoliv obě měly za cíl radikální přeměnu světa, každá z nich vymezuje postavení Číny jiným způsobem (Chen 2001; srovnej Shambaugh 2011: 16–17). Maoistické

vidění světa, založené na třídním konfliktu, je následně vystřídáno paradigmatem rozvoje. V rámci tohoto nového paradigmatu hraje klíčovou roli identita rozvojového/rozvíjejícího se státu,⁴ která mj. navazuje na předchozí identitu Číny jako státu třetího světa. Ačkoliv v jádru identity rozvíjejícího se státu existuje určitá omezitelnost vůči západním státům, jelikož jsou to ony, které jsou zodpovědné za globální nerovnosti, a zároveň existuje přesvědčení, že Čína nikdy nemůže být zcela stejná jako tyto státy, základním postulátem této identity v době Tengovy vlády a po ní je, že se Čína musí vyvíjet v rámci mezinárodního řádu, nikoliv v opozici k němu. Čína se sice musí integrovat s mezinárodním řádem, avšak vůči západním státům je v zaostalé, znevýhodněné a zranitelné pozici (Shirk 2007; Zhao 2004).

Na uvedené chápání modernity a vlastní strategické identity úzce navazuje i základní strategie, kterou zavádí Teng v návaznosti na Čou En-laje (Zhou Enlai). V anglické literatuře je označována jako *low profile strategy*. Kvůli jejímu hlavnímu vyznění a propojení s nutností modernizace, zkvalitňování a rozvoje v řadě oblastí (primárně však v hospodářské oblasti) ji označují českým spojením strategie nenápadného růstu. Důležitým rysem tohoto přístupu byla strategická flexibilita. Praktické uplatňování této strategie bylo založeno na důrazu rozvoje Číny, a to *společně* s mezinárodním prostředím (Shirk 2007: 6–9), což zdůrazňuje i poslední důležitá artikulace této strategie, kterou je strategie mírového růstu (*peaceful rise/development*), s níž spojil své působení v čele Číny ještě předchůdce Si Ťin-pchinga Chu Ťin-tchao (Hu Jintao; srovnej Shambaugh 2013: k. 1; Zheng 2005). Ačkoliv měl Teng obecný rámeček, jakým směrem vést zemi, způsob jeho naplnění byl nejasný. Čína procházela celospolečenskou tranzicí (změna modernity) a balancovala na hraně různých kategorií (obdiv vs. skepse k Západu, socialismus vs. kapitalismus apod.). Vodítko pro politický postup tak mělo být velmi pragmatické a adaptivní (Vogel 2011: 2, 391). Jde o vodítko, které vybízí zkoušet různé kroky k dosahování cílů s tím, že některé najdou pevnou oporu, a jiné nikoliv.

VZNIK ČÍNSKÉHO SNU: HODNOTOVÁ A STRATEGICKÁ KRIZE

V následujícím textu ukazují, jak oficiální čínská politika pod vedením Si Ťin-pchinga vnímala nedostatky dosavadního vývoje v oblasti morální (hodnotové) i strategické a našla tak důvody a motivaci pro vytvoření čínského snu. Morální aspekt časově a do značné míry i významově předchází strategickému aspektu. Hlavním cílem čínského snu, jak o něm Si začal mluvit na konci roku 2012, mělo být oživení čínského národa. Prezident Si brzy specifikoval, že hlavními cíli jsou dosažení bohaté a silné země, revitalizace národa a štěstí lidu (Xi 2014: 37–39, 47–51). Představení čínského snu poprvé proběhlo při Si Ťin-pchingově návštěvě čínského Národního historického muzea na výstavě *Cesta k obrození*, která mapuje čínskou moderní historii a zosobňuje diskurz národního ponížení. Tento diskurz je dlouhodobě přítomným (oficiálním) pohledem na čínskou historii a zdůrazňuje historické křivdy, které Čína utrpěla od poloviny 19. století do poloviny 20. století při konfliktním střetu se Západem (Zheng 2012). Oficiální verze čínského snu do značné míry tento diskurz rozvíjí (srovnej Callahan 2015a) a připomíná předchozí křivdy a nespravedlnosti. Si tak navazuje na předchozí diskurz, na který odkazovali i dřívější prezidenti Ťiang Ce-min (Jiang Zemin) a Chu Ťin-tchao, ale zároveň upozorňuje na to, že vyrovnání s národním ponížením nebylo úspěšné. Zdůrazňuje, že jde o poslání, na něž musí být znovu položen důraz. „*Oživení čínského národa je největším snem čínského lidu*“ (Xi 2014: 38). Nejde jen o historické vzpomínky, ale o úkol, který stále čeká na své naplnění. „*Dějiny ukazují, že budoucnost a osud každého z nás jsou úzce spojeny s naší zemí a národem. Člověku se může dařit dobře, jen pokud se dobře daří i zemi a národu. Dosažení oživení čínského národa je velkolepá i náročná mise*“ (Xi 2014: 38; důraz A. K.). Si zdůrazňuje, že k dosažení takového snu musí Čína zvýšit svoji kulturní moc. Nejde však pouze o projekci *soft power* navenek, ale především o celkovou kulturní konsolidaci Číny, které je nutno (znovu) dosáhnout (Callahan 2015b: 221; Xi 2014: 176–181).

Čínský sen jako hodnotová mise ke znovunalezení významu Číny navazuje na patriotické (vlastenecké) strachování (*youhuan yishi*) o osud Číny, které od konce sedmdesátých let 20. století lze pozorovat v neoficiálních a polooficiálních diskurzích (Davies 2007; pro současné artikulace srovnej například Xu 2011). Vlastenecké strachování obvykle vyjadřuje obavy o politický kurz, jakým se Čína vydala. Takové pohledy často přinášejí apel a závěr, že by Čína měla nalézt nový a autentičtější směr svého vývoje a modernizace. Callahan (2015a) pak ukazuje, jak se takové obavy o osud země v případě čínského snu ve veřejné politické debatě protly i s Maovým odkazem a jeho zdůrazněním, že Čína má ve svém vývoji překonat USA, což je nejen strategickou otázkou, ale i historickou šancí a povinností. Si začíná rozvíjet heslo čínský sen v době, kdy již tato fráze byla používána v intelektuálních kruzích přesně za účelem kritického a zároveň vlasteneckého promýšlení čínské pozice ve světě (Ferdinand 2016: 944–948). Na to Si navazuje vymezením čínského snu jako morálního a zároveň modernizačního programu (například Xi 2014: 40–46). Vybudování „*spirituální a etické podpory*“ (Xi 2014: 176; podobně též Xi 2015; Xinhua 2015c), které čínský sen vyžaduje, je úzce spojeno i se strategickými aspekty modernizace.

Oživení národa a vytvoření silné země má být naplněno takzvanými dvěma cíli 21. století, kterými jsou dosažení stavu přiměřeně prosperující společnosti (do roku 2020) a vybudování moderní socialistické země, která je ekonomicky, společensky a kulturně silná (do roku 2049; například Xinhua 2016). Na tyto cíle navázala debata o strategických motivech, ať už politického, bezpečnostního, či ekonomického charakteru, které by měly tvořit obsah čínské zahraniční politiky podepírající realizaci čínského snu. Propojením uvedených motivů a motivací následně vzniká projekt OBOR.

V průběhu devadesátých let 20. století se objevují první návrhy na zformování projektu podobajícího se současné OBOR. Od konce devadesátých let 20. století prosazoval svůj projekt velkého západní rozvoje bývalý prezident Ťiang (Lai 2002). Podobné myšlenky formuloval i následující prezident Chu (Telegraph 2010). Projekty obou byly však primárně zaměřeny na rozvoj uvnitř Číny a nikdy nebyly v plné míře realizovány. O směřování Číny na východ se vedla debata i následně. V anglické literatuře je jako hlavní proponent zmiňován profesor mezinárodních vztahů Wang Jisi. Jeho příspěvek (Wang 2012) však přichází již do otevřené debaty, které se účastní akademici a odborníci z různých oblastí (srovnej například Jin 2015; Sina 2009). Do ní nepřímou vstoupila i Hillary Clintonová, když v roce 2011 představila záměr vytvořit projekt hedvábné stezky ve Střední Asii. K jeho realizaci sice nedošlo, ale mohlo jít o pobídku, aby Čína svoji iniciativu realizovala dříve než USA (Denyer 2013; Kucera 2011).

V době, kdy Si přebírá moc, postupně dochází k propojování témat (geo)politických, (geo)ekonomických, bezpečnostních a témat prestiže a uznání (například Huang – Tan – Lei 2013; Jin 2015). Zdá se, že právě zvýrazňování relevance projektu tohoto typu a jeho dopadu na mezinárodní postavení Číny vytváří předstupeň k Si Ťin-pchingově rozhodnutí realizovat OBOR jako mezinárodní projekt, což je rozdíl proti plánům předchozích dvou prezidentů. V průběhu času také patrně dochází ke spojování myšlenky na vytvoření Nové hedvábné stezky s konkrétnějšími motivy, jak by takový projekt bylo dále možno využít. Jedním z nejviditelnějších je snaha o zvýšení tlaku na reformu Mezinárodního měnového fondu (Economist 2014; Szczudlik-Tatar 2015: 6).

Po nástupu prezidenta Si je pak rychle vyhlášen projekt OBOR (podzim 2013). Ten má 1) umožnit rozvoj zaostávajících západních regionů Číny tím, že je více propojí s plánovanou ekonomickou trasou směrem do Střední Asie a dále (srovnej Lai 2002). 2) Propojením se zahraničím by zároveň měl být vyřešen velký nadbytek produkčních kapacit (například ve stavebnictví), které v současné situaci nenacházejí v zemi dostatek uplatnění. Tato situace je jedním z hlavních strategických problémů čínské ekonomiky (Economist 2016). 3) Zdá se, že OBOR má sloužit pro Čínu také jako nástroj pro řešení konfliktů, zejména sporů o ostrovy se státy východní a jihovýchodní Asie, tím, že tyto

problémy překlenu ekonomickou spoluprací, což je artikulováno i vládnoucími kruhy v Číně (Swaine 2014: 7, 12; Wood 2015; Xi 2014: 389–396; Xinhua 2015b). 4) Hedvábná stezka může být považována za odpověď na zvýšený zájem USA o východní Asii (*pivot to Asia*) a může pomoci Číně vyvažovat vliv USA. Rovněž může pomoci zabránit obklíčení Číny americkými spojenci (ECFR 2015; Fallon 2015; Szcudlik-Tatar 2015). 5) Spřízněným geostrategickým motivem je úvaha, že směrem na východ Čína může ekonomicky a politicky expandovat jen obtížně kvůli existenci aliančních smluv mezi USA a regionálními státy. Proto musí Čína posílit svou orientaci na jiné oblasti (ECFR 2015; Wang 2012).

Je vysoce pravděpodobné, že Si při rozhodnutí iniciovat OBOR navazuje na analýzu strategických příležitostí, která získala důležité postavení a byla včleněna do klíčových politických dokumentů za vlády předchozích dvou prezidentů. Podle této analýzy čeká na Čínu z hlediska makrostrategických charakteristik světového řádu na začátku 21. století dvacet let příznivých podmínek, které – jak bývá naznačováno – by měly být aktivně využity pro pozvednutí čínského politického projektu (CCTB 2013; State Council 2011; Xinhua 2002).

Od počátku politiky čínského snu jsou morální a strategický aspekt definovány jako dvě strany téže mince. Čína se musí změnit v obou aspektech, aby mohla uskutečnit svůj sen. Nutnost změnit (redefinovat) Čínu a její politický projekt sahá od hodnotových vlasteneckých obav až k bezpečnostním, ekonomickým, geopolitickým a rozvojovým motivům. Politika čínského snu je tedy velmi komplexní, což nemusí být tak překvapující u (nastupující) velmoci, která se nutně musí vyrovnávat s řadou rozmanitých otázek. Jak se ale pokusím ukázat níže, integrace těchto otázek do společného rámce je klíčovým a do značné míry inovativním prvkem v čínské zahraniční politice.

KOMPOZICE POLITIKY ČÍNSKÉHO SNU A JEJÍ KREATIVNÍ UTVÁŘENÍ

Ačkoliv výše uvedené motivy pro přenastavení čínské zahraniční politiky již částečně naznačují, jakým směrem se politika bude ubírat, zdaleka neukazují její přesné vymezení. Následující část stati má do značné míry explorativní charakter. Snaží se stopovat návaznosti mezi idejemi, koncepty, politikami a projekty a tak přibližuje charakter a průběh politiky čínského snu. Zaměřuji se především na oficiální čínskou zahraniční politiku a podstatné momenty jako zásadní prohlášení a proslovy čínského vedení doma a v zahraničí, koncepční materiály a navazující politiky a projekty, jelikož právě zahraniční politika se stala hlavní dimenzí, v níž byl čínský sen rozvíjen a na niž měla politika čínského snu patrně nejzásadnější dopad (Brown 2014: 220–221; Callahan 2015a; Kerr 2015b). Specificky významnými událostmi jsou pracovní fórum k periferní diplomacii (podzim 2013) a konference k zahraniční politice (podzim 2014), které měly definovat směr zahraniční politiky ČLR na příštích 5–10 let, tedy na dobu vlády prezidenta Si, a které lze považovat z hlediska koncepčního rozvoje čínské zahraniční politiky za zcela zásadní a poměrně ojedinělé (Callahan 2016; Swaine 2014, 2015b).

Pro pochopení a zdůraznění této návaznosti je vhodné si povšimnout, že čínský sen, OBOR a konkrétní projekty jako Asijská infrastruktura investiční banka (AIIB) či Fond Nové hedvábné stezky (*New Silk Road Fund* – NSRF), ale i další spadají z pohledu čínské zahraniční politiky do společného rámce. S určitou mírou schematičnosti můžeme vnímat čínský sen jako filozofii tohoto rámce, OBOR jako teorii a AIIB, NSRF a další projekty jako praxi, která zhmotňuje projekt OBOR. U všech tří elementů můžeme pozorovat explicitní snahu čínské zahraniční politiky o jejich propojení. U čínského snu, OBOR a AIIB či NSRF je patrný i časový souběh. Oficiální zdroje často rámují OBOR v termínech snění (*meng hui*), či přímo používají spojení jako *Nová hedvábná stezka, nový sen* (Xi 2016; Xinhua 2014d). Asijská infrastruktura investiční banka je pak oficiálními zástupci režimu představována jako součást OBOR či jako její nástroj (Xi 2016) a historie obou je vykládána propojeně (State Council 2015).

Myšlenky a inovace v čínské zahraniční politice

Čínský sen má sloužit cíli, který dobře vystihl Kerry Brown: „vytvoření ústředního narativu, který se vyrovná s transformací, reformou a tranzicí, přičemž však zachová závazek ke koherentnímu, jednotčnému poslání“ (Brown 2014: 206). Zároveň jde však o „filozofii“, která je velmi flexibilní a vágní, a může tak propojovat nové i staré myšlenky či projekty. Právě toto kreativní napětí a propojení napětí mezi starým a novým je v případě politiky čínského snu zásadní. Jak dále argumentuji, politika čínského snu není založena na vývoji komponent filozofie, teorie a praxe *de novo*, ale spíše na kreativním propojení mezi starými (v čínské politice dobře známými) a novými prvky, ze kterého plyne nové vyústění v podobě velkých projektů, ambicí a aktivity.

Na výše zmíněném fóru a konferenci spojuje Si čínskou zahraniční politiku a OBOR se snahou o dosažení čínského snu. Z dostupných zpráv o obou událostech je zjevné, že čínský sen a dva cíle 21. století jsou brány jako základní východiska a axiomy, o nichž se další diskuse nemá vést (Swaine 2014, 2015b; Xinhua 2013b, 2014a). Je zajímavé, že dva zmíněné cíle jsou v podstatě převzaty od předcházejícího politického vedení (Hu 2007). Nově jim však je přiřazena zásadní priorita a jsou začleněny do rámce propojujícího obecné přemýšlení o směřování Číny s konkrétními projekty (Xinhua 2013b, 2014a). Přemýšlení o zahraniční politice a jejím vztahu k politice domácí je na zmíněných akcích rozvíjeno řadou směrů a s pomocí řady pojmů a myšlenek. Často se během zmíněných akcí, ale i během dalších diplomatických vystoupení (srovnej například State Council 2015; Swaine 2014, 2015a, b; Xi 2015, 2016; Xinhua 2013b; 2014a) objevují repetitivní odkazy na obecné a relativně vágní principy, které Čína zdůrazňuje ve své zahraniční politice po delší dobu (srovnej Callahan 2016; Lampton 2014). Typickými příklady jsou nezasahování do vnitřních záležitostí, vzájemně výhodná (*win-win*) spolupráce, rovnost, odmítnutí hegemonie a dominance. Objevují se však i dvě nová ústřední témata – konektivita a ucelenost –, která prostupují řadou dalších myšlenek a návrhů, přičemž jsou schopna integrovat i předchozí obecné principy (jako kooperace *win-win* apod.).

Z hlediska způsobu organizace zahraniční politiky se klíčovým tématem po Si Ťin-pchinga stala otázka uceleného a zároveň koordinovaného přístupu, což koresponduje s jeho sloganem „čtyř uceleností“ (Xinhua 2014c). Se zjevným záměrem konsolidovat moc začal Si rozvíjet takzvaný *top-level design* (*dingceng sheji*), který si vypůjčil z 12. pětiletého plánu, přijatého ještě před jeho jmenováním do čela strany a Číny (Swaine 2014; 2015b). S pomocí *top-level design* Si zdůrazňoval, že iniciace a koordinace politik postupuje seshora dolů s přihlédnutím k širším strategickým potřebám a lokálním zájmům (Lam 2015: 157–160). Patrně v reakci na roztříštěnost zahraniční politiky v době předchozí vlády (srovnej Lam 2015) měl tento koncept či přístup zdůraznit, že nastavení zahraniční politiky i konkrétních projektů může vzejít právě jen od nejvyššího vedení. To pak lze chápat jako vytvoření (potvrzení) kompetenčního prostoru pro iniciaci velkého a komplexního strategického záměru, jako je OBOR.

S tím jsou spojeny i otázky tematické komplexnosti a ucelenosti. S nástupem prezidenta Si se objevuje snaha integrovat témata či oblasti do jednoho pojmového rámce. To se odráží ve zdůrazňování *ucelené diplomacie* (*comprehensive diplomacy*) a *ucelené bezpečnosti* (*comprehensive security*; viz Swaine 2014; 2015b; Xinhua 2013b; 2014a). V případě *ucelené bezpečnosti*, která fakticky navazuje na koncept *ucelené národní moci*, dříve rozpracovaný zejména řadou čínských vládních *think-tanků* (srovnej například Chuwattananurakm 2016), je cílem propojit vojenskou bezpečnost s ekonomickou či kulturní bezpečností a domácí bezpečnost s mezinárodní.

Téma konektivity a propojenosti regionů je dalším zásadním motivem, který prostupuje diskusí o čínské zahraniční politice od roku 2013. Otázka konektivity je zdůrazňována během přípravy různých (většinou ekonomicko-technických) projektů, které jsou pak včleněny pod rámec OBOR (Ferdinand 2016: 951–953) i v rámci konference a pracovního fóra k zahraniční politice (Callahan 2016; Swaine 2014; 2015b; Xinhua 2013b; 2014a).

Otázka konektivity je diskurzivně často obhajována na základě nutnosti „vyjít do světa“ (*go out*), což je téma přítomné v čínské zahraniční politice od dob Tenga (srovnej Lamp-ton 2014). Téma konektivity silně rezonuje ve snahách budovat „koridory“ spolupráce, vytvářet reciproční vztahy apod. (srovnej například Li 2014; 2016; MOF 2014).

Na mezinárodní úrovni jsou výše uvedené myšlenky spojeny s takzvaným novým asijským bezpečnostním konceptem a společenstvím sdíleného osudu (Li 2014; Panda 2014), které mají být rozvíjeny tak, aby se staly „sdílenými názory a normami chování pro celý region“ (Xi 2014: 327). Čína tak rozšiřuje svoje dřívější pojetí sousedských, regionálních a v zásadě i globálních vztahů, které bylo postaveno na výhodné spolupráci (srovnej Callahan 2016; Shirk 2007), a nově zdůrazňuje i hodnotový rozměr své politiky. V tomto pojetí se protíná vzájemná geografická blízkost, funkční integrace a nově také čínská aspirace definovat pravidla a normy mezinárodní politiky (Xi 2014: 315–329). Tento pohled na společenství sdíleného osudu tak překračuje vizi předchozího prezidenta Chu o harmonickém světě a mírovém růstu, které ve značné míře stavějí na stávajících mezinárodních pravidlech a „dialogu a spolupráci“ (Hu 2005; People’s Daily 2009), a stává se funkcí čínského snu, tedy specifického *čínského* projektu (Callahan 2015a, b). Z vize a způsobu představení harmonického světa však společenství sdíleného osudu zásadně čerpá a v některých artikulacích je s ním prakticky totožné (CCTV 2017).

Řečeno jinými slovy, kompetenční, funkčně tematická (komprehenzivní diplomacie, integrace různých typů bezpečnosti, diskurz spojující suverenitu, bezpečnost a rozvoj) i regionální provázanost a ucelenost v oblasti konceptů a představ o organizaci zahraniční politiky tvoří ideový základ pro realizaci politiky čínského snu a OBOR. Tyto nové snahy jsou spojeny s „proaktivní“ politikou (*pro-active policy – gengjia jiji – gengjia zhudong*) a „snahou o dosahování výsledků“ (*striving for achievement – fenfa youwei*; srovnej například Xu – Du 2015; Yan 2014), které představují odklon od Tengovy strategie nenápadného růstu. Přestože odklon od zahraniční politiky nenápadného růstu je jasný už jen ve snaze Číny definovat představy o organizaci mezinárodní politiky, oficiální představitelé čínské zahraniční politiky se často odvolávají k Tengově strategii jako stále platné, když zdůrazňují, že tato strategie nikdy neměla být zcela pasivní, a zdůrazňují její snahu přispívat k mezinárodnímu dobru (například článek ministra zahraničí – Wang 2015).

Identity

Lze vymezit existenci tří klíčových identit, které se v politice čínského snu projevují: 1) Čína jako rozvíjející se stát, asianismus, velmocenská identita. Na jejich přítomnost v anglosaské literatuře asi nejlépe upozornil David Shambaugh (2011; podobně Rozman 2011; Suzuki 2014; ilustrativní též text čínského ministra zahraničí – Wang 2015; na těchto zdrojích je založen i výklad v tomto odstavci). Identita Číny jako rozvíjejícího se státu byla představena výše v kontextu jejího vzniku v době Tengovy vlády. Její vymezení nikdy nebylo následnými politickými vůdci explicitně odmítnuto ani zásadě přehodnoceno. Proto lze za její platné charakteristiky považovat ty, které byly uvedeny výše. 2) Asianismus je přesvědčením, že primárním referenčním rámcem realizace čínské zahraniční politiky je Asie, a to i v případech, kdy by to mohlo vést k upozadění či narušení vazeb s globálním řádem, institucemi či neasijskými aktéry. Typicky jeho zastánci tvrdí, že čínské sousedství není dostatečně stabilní, což by mělo vést Čínu k primární pozornosti k asijským státům. Pozice Číny v rámci Asie může být chápána různě, avšak Čína by vždy měla mít v regionu důležité či vedoucí postavení. Spíše než například s odkazem na kulturní spřízněnost je toto vedoucí postavení obhajováno právě s poukazem na nutnost konsolidace strategického prostředí v dosahu Číny. Do značné míry tato identita vidí Asii také jako budoucí centrum světové politiky, na což by se Čína měla připravit.

3) Velmocenská identita situuje Čínu jako světovou mocnost. Čína nutně ovlivňuje globální dynamiku světového řádu a vztahu mezi velmocemi, což je i klíčovou dimenzí čínské

politiky. Čínské chování má dopad na globální rozložení mezinárodního řádu, což by mělo být nejdůležitějším prvkem, který má Čína zohledňovat. Čína v rámci této identity bývá postavena na roveň USA (což v praxi koresponduje s takzvaným fórem G2), ačkoliv bývá často kladen důraz i na vztahy s dalšími významnými mocnostmi. Charakter partnerství mezi velmocemi nebývá nahlížen jako symbiotický, ale povětšinou ani jako ostře nepřátelský (i když existují výjimky). Rozvíjení velmocenského postupu i primární ohled na další mocenská centra je považováno za klíč k budoucímu rozvoji Číny.

Úvodní iniciace OBOR i AIIB v září a říjnu 2013 byla explicitně spojena s ukotvením směrem ke konkrétním regionálním celkům – Střední a východní Asii (MOFA 2013a, b; Xinhua 2013a). V těchto situacích částečně prosakuje asianistická identita, která byla velmi silně artikulována na fóru ve městě Boao asi o půl roku dříve (Panda 2014; Xi 2013b) a má silné vazby na nový asijský bezpečnostní koncept, avšak primárně Čína poukazuje ke své tradiční identitě rozvíjejícího se státu, pomocí které se snaží oslovit středoasijské a východoasijské státy a konstruovat představu společných potřeb. Iniciativy jsou rámovány v tématech typických pro rozvíjející se státy a Čína explicitně ujišťuje ostatní, že patří do stejné kategorie. OBOR a AIIB jsou představeny jako odpověď na tyto problémy a výzvy (Xi 2013a; Xinhua 2013a).

Po úvodním vyhlášení OBOR a konkrétních přidružených projektů se objevují všechny tři zmíněné klíčové identity. Konference o zahraniční politice v roce 2014 výrazně pracuje s identitou Číny jako světové mocnosti, respektive diskutuje o mocenském vztahu s USA, v jehož rámci se Čína (implicitně) považuje za součást „G2“. Zhruba ve stejné době také prezident Si rozvíjí otázku „Thukydidovy pasti“, pomocí níž deklaruje, že se Čína chce vyhnout konfliktnímu střetu mezi rostoucí a stávající velmocí, tedy mezi Čínou a USA (například Xinhua 2015a). Po vyhlášení snahy o připojení k AIIB ze strany západních států se pak výrazněji začíná objevovat snaha prezentovat AIIB i OBOR jako most mezi rozvinutými a rozvíjejícími se státy (MOFA 2015c, d; Xi 2016). OBOR pak může tvořit i přemostění mezi regionální a globální politikou Číny, když, jak tvrdí prezident Si, je cílem vytvořit „globální síť partnerství“, přičemž je patrné, že cílem je posílit vazbu na rozvojové státy. Zároveň by ale měla Čína „rozvinout *distinktivní diplomatický přístup vhodný pro její roli velmoci*“ (Xinhua 2014b). K otázce identit se ještě částečně vrátím v následující pasáži o konkrétních iniciativách v rámci čínského snu a OBOR. Tato diskuze pak potvrzuje nízkou míru koordinace či překlenutí mezi jednotlivými identitami.

Konkrétní projekty: praxe čínského snu a OBOR

V této části nejprve krátce nastíním, jaká je struktura projektů v rámci OBOR a jejich základní charakteristiky. Následně se zaměřím na průběh a charakter vzniku AIIB jakožto – podle mnohých (srovnej Swaine 2015a) – nejvýraznější reálné součásti OBOR. Přestože s sebou OBOR nese silný konceptuální vklad, jak bylo ukázáno výše, nemá sám o sobě konkrétní regulativní normy. Zaměření na konkrétní projekty nám pomůže získat alespoň základní vhled do konkrétních norem a pravidel jako jedné z nejkonkrétnějších manifestací rozvoje politik v rámci čínského snu. Tato část tedy pomáhá ukázat, jak se dříve uvedené ideje, koncepty či identity zhmotnily do specifické praxe a konkrétních politik.

Řada ze specifických projektů v rámci OBOR reálně vznikla před samotným vytvořením OBOR (Ferdinand 2016: 951–953), zároveň do OBOR potenciálně mohou spadat i jakékoliv další diplomatické či konzultační projekty (Swaine 2015a). Pro OBOR je příznačné, že nemá jasné definovaná jednotící pravidla. Jde o projekt, jehož způsob organizace má charakter metody *hub and spoke*. Jednotlivé projekty mohou mít různá nastavení, což odpovídá i tomu, že jsou realizovány s velmi odlišnými státy (Fallon 2015; Xie 2014; Zhu 2015). Vztah některých významných projektů, jako je například Nová rozvojová banka (*New Development Bank* – NDB) skupiny BRICS, k OBOR není příliš vyjasněný.

Dvěma zásadními novými projekty v rámci OBOR jsou AIIB a NSRF. Oba podporují investice v rámci OBOR, avšak AIIB je multilaterální institucí (i když s velkým čínským

vlivem), naopak NSRF je vlastněn přímo Čínou. NSRF se z hlediska svého kapitálu i rozsahu projektů zdá oproti AIIB méně důležitý (Xie 2014). Ačkoliv se Čína snaží ostatní mezinárodní aktéry přesvědčit, že AIIB nemá být nástrojem jejího vlivu, je zřejmé, že ČLR je nejdůležitějším členem AIIB (Callaghan – Hubbard 2016). Zdá se, že vymezení AIIB v řadě otázek není dosud definitivně vyjasněno, avšak hlavní zaměření AIIB je spojeno s investicemi do infrastruktury (Tamtéž: 133–136; Swaine 2015a).

Jak AIIB, tak OBOR byly vyhlášeny během podzimu 2013 v kontextu asijské subregionální spolupráce. Zda a jak vážně se v tento moment plánovalo propojit AIIB primárně (výhradně) s dalšími asijskými státy, nebylo vyjasněno veřejně (srovnej například MOFA 2013a, b; Xinhua 2013a) a dost možná ani mezi představiteli čínské zahraniční politiky (Sun 2015). Během roku 2014 a především 2015 došlo k patrnému upozadění NDB ve prospěch nově vznikající AIIB, přestože se dříve zdálo, že by NDB měla být pro Čínu zásadním projektem. Vztah těchto dvou institucí je pak čínskou zahraniční politikou vymezen jen vágně (Swaine 2015a; Yin 2014).

Velkým překvapením pro čínskou vládu bylo velmi vstřícné přijetí AIIB ze strany západních států, a to i přes počáteční snahu USA přesvědčit své spojence, aby do AIIB nevstupovali, a přes počáteční neúspěch čínské snahy přesvědčit Austrálii o vstupu do AIIB během roku 2014 (Callaghan – Hubbard 2016: 123–128). Čína zpočátku plánovala, že AIIB bude otevřena především pro asijské rozvojové státy, a v nejbližší budoucnosti nejspíše nepočítala s rozšiřováním AIIB o vyspělé západní státy (Tamtéž: 123–128; Sun 2015). Pro čínskou diplomacii šlo podle všeho o neočekávaný úspěch (Sun 2015; Tiezzi 2015). Právě po vyhlášení úmyslu o připojení ze strany západních států se výrazněji začíná objevovat snaha prezentovat AIIB jako most mezi rozvinutými a rozvíjejícími se státy (MOFA 2015c, d; Xi 2016). Ke stabilizaci identitárního vymezení však nikdy zcela nedošlo. Při jiných příležitostech Čína prezentovala svůj postup jako snahu (pan)asijské mocnosti (Li 2014; MOFA 2015e, f). Jindy se v souvislosti s AIIB Čína snaží manifestovat svoji velmocenskou identitu (MOFA 2015a, b). Společně s tlakem západních států postupně dochází ze strany čínské zahraniční politiky k uznání, že modelem pro AIIB mají být Asijská rozvojová banka a Světová banka (Economist 2014; MOFA 2015c; Xi 2016), přestože dříve Čína Světovou banku a Mezinárodní měnový fond kritizovala jako projevy mezinárodního finančního řádu, který podle čínského oficiálního názoru vyžaduje reformu (Sina 2013; Xi 2013b).

NOVÝ POLITICKÝ PROJEKT ČÍNY

Ačkoliv je politika čínského snu a OBOR kreativním krokem v čínské (zahraniční) politice a je spojena s řadou více či méně nových myšlenek a velkých ambicí, nedošlo v rámci této politiky k nastínění zcela nové vize politického projektu Číny. V základních charakteristikách modernity se nijak zásadně nevzdaluje od Tengova politického projektu. V pojetí *temporality* je podobně otevřená jako Tengův socialisticko-pragmatický projekt a schází jí teleologický moment. Dva cíle 21. století, které byly přijaty jako klíčové indikátory naplnění čínského snu (dosažení přiměřeně prosperující společnosti do roku 2020 a vybudování moderní socialistické země do roku 2049; viz výše) jsou formulovány obecně a mohou znamenat téměř cokoliv v rámci zvýšení životních, ekonomických, technických, kulturních a dalších standardů. Navíc nemají přinést žádný zásadní historický předěl.

Ačkoliv čínský sen znamená zásadní změny především v oblastech, které se dotýkají různých aspektů zahraniční politiky (ve větší či menší návaznosti na domácí prostředí), přináší i představu o postavení *společnosti*, byť je tato představa ne zcela podrobně vyjádřená (Kerr 2015a). Jak bylo uvedeno, v samém počátku oficiálního vyhlášení je čínský sen ztotožněn s dosažením revitalizace národa a štěstí lidu. Tyto cíle jsou v politice čínského snu propojeny se dvěma zásadními oblastmi: diskurzem národního ponížení, a jak vidíme při stanovování strategických kroků a specifických projektů, snahou o zvýšení ekonomické

výkonnosti Číny. V tomto ohledu tedy čínský sen podepírá již dříve započatou nacionalizaci čínské společnosti (srovnej Brown 2014), když směřování Číny situuje jako otázku překonání národního ponížení. Společnost rovněž vidí jako nástroj a zároveň příjemce ekonomického růstu (Xi 2014: například 37–40, 73–76). Vytváří tak představu, v níž je na jedné straně společnost nacionalisticky jednotná (sleduje společný směr) a na druhé straně organizovaná flexibilně v těch oblastech, kde je to vhodné pro ekonomický růst (srovnej Kerr 2015a). To následně přispělo ke společenské dynamice pomyslného vyjednávání mezi kolektivním (národním) snem a sny individuálními. Bližší představení onoho vyjednávání, v němž se čínský stát snažil obhájit kolektivní ideje čínského snu (Callahan 2015a; Kerr 2015a), ovšem přesahuje možnosti této práce.

Ačkoliv jsem schematicky označil čínský sen za filozofii současné čínské (nejen) *zahraniční politiky*, nejde o filozofii v pravém slova smyslu, jelikož postrádá myšlenkovou komplexnost, rozpracovanost či hloubku filozofických systémů. V tomto ohledu se tedy odlišuje od maoistického marxismu. Čínský sen do značné míry pokračuje v paradigmatu rozvoje. Zdá se, že právě vnímání vlastního postavení v mezinárodním prostředí, jak naznačují například dva cíle 21. století, je stále velmi úzce spjata s touto logikou. V tomto smyslu se zdá, že pro Čínu je stále zásadní nalézat prostor pro rozvoj společně s mezinárodním řádem (srovnej Economist 2017). Perspektiva rozvoje je rovněž zabudovaná do konkrétních projektů v rámci OBOR (ekonomicko-technický rozvoj a spolupráce, AIIB apod.). Z pohledu Číny dává mezinárodní uspořádání značné příležitosti pro rozvoj, což je posíleno i analýzou strategických příležitostí, které mají být na počátku 21. století pro Čínu mimořádně příznivé (CCTB 2013; State Council 2011; Xinhua 2002). Jak ukázala předchozí část, ve vztahu domácí a zahraniční politiky se však nyní objevuje snaha Číny organizovat mezinárodní uspořádání (i) na základě svých představ.

Čínský sen je oficiálně situován v kontextu řady zásadních prvků Tengovy *strategie*. Například je prakticky i diskurzivně spojován s novým kolem reformy a otevírání se světu (*xin yi lun duiwai kaifang*; viz Xinhua 2014b), které jsou v principu kontinuální snahou a které, jak bývá tvrzeno, „*nikdy nekončí*“ (Xi 2014: 75). Prezident Si tuto návaznost explicitně artikuluje jako důležitou pro současnou čínskou zahraniční politiku a jako základní stavební kámen v rámci čínského snu (China News 2013; Xi 2014: 73–75). Zároveň však směřuje k zahraniční politice, která má být „*proaktivnější*“ a má se „*snažit o dosahování výsledků*“, jak bylo zmíněno výše. Z tohoto pohledu se čínská zahraniční politika pod prezidentem Si snaží o kreativní přehodnocení Tengova odkazu a současně o nalezení vlastního směru. Aktivitě a zároveň flexibilitě v rámci čínského snu a OBOR odpovídá i vyjádření klíčových *identit* Číny. Se snahou hrát aktivnější roli je spojeno udržování rozdílných identit (zahrnujících zejména výše uvedenou identitu rozvíjejícího se státu, asianistickou a velmocenskou identitu) a jejich uzpůsobování dané situaci, někdy i v reakci na mezinárodní reakce (jak ukázal případ AIIB zmíněný výše).

V návaznosti na základní parametry politického projektu je vhodné si povšimnout dalších charakteristik, které ho specifikují. Morální a mocensko-politická dimenze v rámci čínského snu se od počátku propojují v řadě myšlenek a konceptů. Ty mají nastavit charakter zahraniční politiky v projektu OBOR a vytvořit komprehenzivní (téma ucelenosti) a propojený (téma konektivity) rámec zahraniční politiky Číny. Zcela zásadní je, že takový rámec nově spojuje oblasti, s nimiž se čínská zahraniční politika dříve vypořádávala odděleně. Kromě toho, že se Čína má otevírat tomuto extraregionálnímu rámci, je však kladen důraz i na opačný směr tohoto procesu (*inside-out*). Čína se má nejen otevírat světu, ale má i sama více vstupovat a šířit se do světa (Xi 2014: 97–99, 125–127). Na rozdíl od devadesátých let 20. století a první dekády 21. století nemá Čína pouze spolupracovat s integračními mechanismy v regionu a ve světě (srovnej Ba 2009; Lampton 2014; Shirk 2007), ale má region sama integrovat. Mocenská politika se spojuje s normativní pozicí do vize zahraniční politiky, která klade větší důraz na specificky čínské představy. Řečeno jinými slovy, proměňuje se charakter ideologie, která slouží zahraniční

politice, přičemž se objevuje větší důraz na parochiální čínské představy. I když tato změna není zdaleka absolutní (například vize harmonického světa za vlády Chu Ťin-tchaa také vědomě stavěla na čínské kulturní tradici), nyní čínská zahraniční politika vychází z *čínského* snu, který se může stát asijským i světovým snem (Xi 2014).

Pokud přesuneme pozornost od základních významotvorných norem k těm, co regulují specifické vyjádření politiky čínské snu a OBOR v podobě konkrétních projektů, uvidíme rozdílnou praxi. Vytvoření AIIB je jedním z kroků, který by měl zhmotnit čínskou představu o (regionální) mezinárodní politice. Na jedné straně sice AIIB spadá do snahy propojit různé geografické oblasti a je ekonomicko-rozvojovou součástí čínské aktivity v různých funkčních (tematických) oblastech politiky (od bezpečnosti k technické a rozvojové spolupráci), na druhé straně však pohled na její vytváření ukazuje spíše čínskou flexibilitu než snahu naplnit propojení normativní a mocenské vize. Čína v průběhu vytváření AIIB postupně přijímala a zdůrazňovala principy otevřenosti, rovnosti, odpovědnosti (*accountability*) a efektivitu, upravovala vymezení AIIB i vyjadřování vlastní identity v celém projektu. V případě vytváření AIIB tedy vidíme, že Čína postupovala inkrementálně a adaptivně se značným ohledem na okolní tlak. V rámci OBOR navíc existuje řada dalších projektů, mezi nimiž mohou existovat rozdíly z hlediska regulativních pravidel a specifického nastavení (Das 2017; Yin 2014; Zhu 2015).

* * *

V textu jsem se zaměřil na proměnu politického projektu v politice čínské snu v době prvního mandátu prezidenta Si Ťin-pchinga. Čínská (zahraniční) politika spojená se sloganem čínské snu přináší natolik důležité a mnohdy nové prvky, že významným způsobem ovlivňuje směřování Číny. V této studii tedy tvrdím, že politika čínské snu je jednou ze zásadních snah znovu vymezit směřování Číny, která mj. částečně přehodnocuje doposud dominantní Tengův socialisticko-pragmatický projekt. Z její analýzy vyplývají dva zásadní body. *Prvním* je komplexnost motivů a ambicí politiky čínské snu, jejich sepětí do jednoho rámce (Čínský sen – OBOR – konkrétní projekty) propojujícího obecné myšlenky se zahraničněpolitickou praxí, která je v řadě ohledů z pohledu ČLR bezprecedentní (mj. vytvoření AIIB, míra investovaných finančních prostředků). Jak ukazuje i příklad Tengova projektu, založeného mj. na strategii nenápadného růstu, jde o něco, co zdaleka nebylo v zahraniční politice Číny samozřejmé.

Z hlediska motivů lze sledovat, že v počátcích čínské snu stojí kombinace hodnotové a mocenské krize (ve smyslu zásadního problému k řešení). Morální aspekt časově a do značné míry i významově předchází strategickému aspektu. Čínský sen jako hodnotová mise k posílení (a znovunalezení) významu Číny ve značné míře staví na diskurzu národního ponížení a čínský sen je Si Ťin-pchingem iniciován jako program pro jeho ukončení. Jde však o zásadní historický úkol vyžadující dosažení bohaté a silné země, štěstí lidu a revitalizace národa, tedy mající nejen silnou hodnotovou, ale i mocenskou dimenzi. Tutto mocenskou dimenzi čínská zahraniční politika představuje jako komplexní, když do ní zahrnuje bezpečnostní, ekonomické i rozvojové aspekty.

Z hlediska rozvoje politiky čínské snu je zásadní kreativní napětí mezi starým a novým a společně s tím propojování myšlenek, konceptů, identit, institucí a politik, které spoluvytvářejí komplexnost postupu ČLR. Prezident Si mj. buduje své pojetí čínské snu na řadě již existujících prvků. Rozvíjí dlouhodobě přítomný diskurz národního ponížení, adaptuje takzvané dva cíle 21. století, k jejichž dosažení přijímá dřívější zhodnocení mezinárodněpolitického kontextu, podle kterého čeká Čínu z hlediska makrostrategických charakteristik světového řádu na začátku 21. století dvacet let příznivých podmínek, které by měly být aktivně využity pro pozvednutí čínské politiky projektu. I při následném rozvíjení čínské snu využívá řady dříve existujících prvků, avšak toto *milieu* myšlenek a praxe je nově rekonceptualizováno pomocí témat ucelenosti (komprehenzivnosti),

konektivity a flexibility. Právě tato témata se zdají klíčová v procesu utváření smyslu a také komplexnosti zahraničněpolitického postupu čínského snu, který je do značné míry ztotožněn s OBOR jako jeho zastřešujícím projektem. V tomto procesu jsou různé prvky bezpečnosti (například režimní, ekonomická, kulturní bezpečnost) spojeny s ekonomickými, rozvojovými, geopolitickými otázkami a zároveň jsou nově do jednoho schématu (tj. OBOR) propojeny i jednotlivé regiony sahající od východní Asie až po Blízký východ. Nový rámec zahraniční politiky, jehož výsledná podoba ve velké míře překračuje dřívější aspirace čínské zahraniční politiky, je tak do značné míry umožněn právě tím, že kreativně využívá již dřívějších myšlenek, konceptů a politik k vybudování nového projektu a velké strategie. Na úrovni regulace a praktické realizace konkrétních politik a projektů pak vidíme, že Čína ve znatelné míře postupovala adaptivně. Při praktickém vymezování OBOR a zejména pak významných projektů v jejím rámci, jako byla AIIB, lze vidět značnou mírou inkrementálního postupu a vlastního přizpůsobování okolnostem (respektive souhře okolností).

Druhým klíčovým bodem je přehodnocení moderního projektu Číny, které však ve svých jednotlivých charakteristikách postrádá logickou provázanost. Z tohoto pohledu lze říci, že snaha o komplexnost (ve sledovaném období) převážila nad uceleností a soudržností. Zatímco především Tengův (a do značné míry i Maův) politický projekt byl založen na logicky a prakticky fungujícím propojení pojetí modernity, strategické orientace a hlavní politické identity státu, v současnosti v této triádě dochází k nesouladům. Přístup k modernitě se v základních ohledech nemění (do značné míry je zachováno paradigma rozvoje), ale při vytváření OBOR a dalších projektů (zejména AIIB) je patrné, že Čína balancuje mezi zachováním principu rozvoje *společně* s mezinárodním řádem nastaveným Tengem a hledáním aktivnější cesty. V identitární oblasti se objevuje několik vizí, které Čína zastává současně, avšak které při vzniku OBOR či AIIB soupeřily o definování pozice AIIB, OBOR i Číny jako takové. Větší aspirace vedly Čínu ke zdůrazňování různých identit spíše než k jejich přemostění.

Z hlediska dalších změn oproti Maovu a Tengovu projektu lze uvést, že dochází k přenastavení vztahu mezi domácí a zahraniční politikou. Zatímco v době vlády Mao Ce-tunga byla hlavní filozofická linie politického projektu spojena s internacionalismem (i když existovaly úkroky k autonomii), po Tengově nástupu je zahraniční politika podřízena té domácí, avšak s nutností zapojit se do mezinárodního prostředí právě pro účely domácího rozvoje. V době vlády prezidenta Si je zahraniční politika do značné míry znovu podřízena domácímu zájmu o oživení Číny, avšak Čína má nyní být i subjektem, nikoliv jen objektem integrace. Ačkoliv se Čína k podobě mezinárodních norem vyjadřovala i dříve, její aktivní role nyní poprvé ve významnějším měřítku aspiruje i na definování a realizaci těchto norem, jak mj. ilustrovala část věnující se konkrétním projektům čínského snu.

¹ V článku používám mezinárodně běžnou transkripci čínských znaků – pinyin. Českou transkripci uvádím pouze v případě jmen politiků, která se vykytuje v českém tisku a literatuře. I v těchto případech však doplňuji do závorek transkripci v pinyinu. Důvodem pro využití pinyinu je, že v článku cituji řadu čínských zdrojů (včetně akademických apod.), jejichž autoři uvádějí své jméno v pinyinu, zejména pokud napsali svoji práci v angličtině. Rovněž některé instituce jsou výrazně spojeny s transkripcí svého jména v pinyinu, například tisková agentur Xinhua (česká transkripce Sin-chua) používá webovou adresu <Xinhua.com>.

² Zahraniční politikou je zde myšleno její relativně široké pojetí, jež se neomezuje pouze na diplomatické či vojensko-politické otázky, ale zahrnuje i témata od rozvoje Číny ve vztahu k mezinárodnímu prostředí přes identitární vymezování Číny až k otázkám strategického postavení Číny v mezinárodních vztazích.

³ Všechny překlady z angličtiny i čínštiny jsou autorovy.

⁴ Anglický výraz *development state*, vhodný pro popsání této identity, v sobě skrývá definici státu jako rozvojového i rozvíjejícího se. Rozvojový stát lze charakterizovat úrovní ekonomické vyspělosti, strukturou ekonomiky a zároveň strukturálním vztahem k rozvinutým státům. Pro účely tohoto článku však připojuji i pojem rozvíjejícího se státu, který má vyjadřovat určitou mentalitu a přesvědčení o nutnosti rozvoje kvůli zaostávání vůči nejspělejšímu. Dále v textu používám k překladu termínu *development state* český pojem rozvíjející se stát.

Literatura

- Ba, Alice (2009): *(Re)Negotiating East and Southeast Asia: Region, Regionalism, and ASEAN*. Stanford: Stanford University Press.
- Brown, Kerry (2014): *The New Emperors: Power and Princelings in China*. London – New York: I. B. Tauris.
- Callahan, William (2015a): History, Tradition and the China Dream: Socialist Modernization in the World of Great Harmony. *Journal of Contemporary China*, Vol. 24, No. 96, s. 983–1001.
- Callahan, William (2015b): Identity and Security in China: The Negative Soft Power of the China Dream. *Politics*, Vol. 35, No. 3–4, s. 216–229.
- Callahan, William (2016): China’s “Asia Dream”: The Belt Road Initiative and the New Regional Order. *Asian Journal of Comparative Politics*, Vol. 1, No. 3, s. 226–243.
- Callaghan, Mike – Hubbard, Paul (2016): The Asian Infrastructure Investment Bank: Multilateralism on the Silk Road. *China Economic Journal*, Vol. 9, No. 2, s. 116–139.
- Das, Khanindra (2017): The Making of One Belt, One Road and Dilemmas in South Asia. *China Report*, Vol. 53, No. 2, s. 125–142.
- Davies, Gloria (2007): *Worrying about China: The Language of Chinese Critical Inquiry*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Dirlík, Arif (2004): Specters of the Third World: Global Modernity and the End of the Three Worlds. *Third World Quarterly*, Vol. 25, No. 1, s. 131–148.
- Dirlík, Arif (2005): *Marxism in the Chinese Revolution*. Lanham: Rowman and Littlefield.
- ECFR (2015): One Belt, One Road: China’s Great Leap Outward. *China Analysis (European Council on Foreign Relations)*, June 2015, s. 1–18 <http://www.ecfr.eu/page/-/China_analysis_belt_road.pdf>.
- Eisenstadt, Shmuel N. (2000): Multiple Modernities. *Daedalus*, Vol. 129, No. 1, s. 1–29.
- Fallon, Theresa (2015): The New Silk Road: Xi Jinping’s Grand Strategy for Eurasia. *American Foreign Policy Interest*, No. 37, s. 140–147.
- Ferdinand, Peter (2016): Westward Ho – The China Dream and „One Belt, One Road“: Chinese Foreign Policy under Xi Jinping. *International Affairs*, Vol. 92, No. 4, s. 941–957.
- Franke, Ulrich – Weber, Ralph (2012): At the Papini Hotel: On Pragmatism in the Study of International Relations. *European Journal of International Relations*, Vol. 18, No. 4, s. 669–691.
- Friedrichs, Jörg – Kratochwil, Friedrich (2009): On Acting and Knowing: How Pragmatism Can Advance International Relations Research and Methodology. *International Organization*, Vol. 63, No. 4, s. 701–731.
- Goldstein, Avery (2005): *Rising to the Challenge: China’s Grand Strategy and International Security*. Stanford: Stanford University Press.
- Huang, Zhiyong – Tan, Chunzhi – Lei, Xiaohua (2013): Chou jian yazhou jichu sheshi touzi yinhang de jiben silu ji duice jianyi [Hlavní myšlenky a připomínky ke vzniku AIIB]. *Dongnan yazong heng (Around Southeast Asia)*, No. 10, s. 3–9.
- Chen, Jian (2001): *Mao’s China and the Cold War*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Chuwattananurakm, Wuttikorn (2016): China’s Comprehensive National Power and Its Implications for the Rise of China: Reassessment and Challenges. *CEEISA – ISA 2016 Joint International Conference*, 23.–25. 6. 2016, Ljubljana.
- Jin, Ling (2015): The “New Silk Road” Initiative: China’s Marshall Plan? *China International Studies*, No. 50, s. 70–83.
- Kerr, David (2015a): Civil Society and China’s Governance Dilemmas in the Era of National Rejuvenation. In: Kerr, David (ed.): *China’s Many Dreams: Comparative Perspectives on China’s Search for National Rejuvenation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kerr, David (ed., 2015b): *China’s Many Dreams: Comparative Perspectives on China’s Search for National Rejuvenation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kucera, Joshua (2011): The New Silk Road? *The Diplomat*, 11. 11. 2011, <<http://thediplomat.com/2011/11/the-new-silk-road/?allpages=yes>>.
- Lai, Hongyi Harry (2002): China’s Western Development Program: Its Rationale, Implementation, and Prospects. *Modern China*, Vol. 28, No. 4, s. 432–466.
- Lam, Willy Wo-Lap (2015): *Chinese Politics in the Era of Xi Jinping: Renaissance, Reform, or Retrogression?* New York – London: Routledge.
- Lampton, David (2014): *Following the Leader: Ruling China, from Deng Xiaoping to Xi Jinping*. Berkeley, University of California Press.
- Neumann, Iver B. – Heikka, Henrikki (2005): Grand Strategy, Strategic Culture, Practice: The Social Roots of Nordic Defence. *Cooperation and conflict*, Vol. 40, No. 1, s. 5–23.
- Panda, Ankit (2014): China Creates New “Asia for Asians” Security Forum. *The Diplomat*, 15. 9. 2014, <<http://thediplomat.com/2014/09/china-creates-new-asia-for-asians-security-forum/>>.
- Preyer, Gerhard – Sussmann, Michale (eds., 2016): *Varieties of Multiple Modernities: New Research Design*. Leiden: Brill.
- Ringmar, Erik (2005): *The Mechanics of Modernity in Europe & East Asia*. London – New York: Routledge.
- Rozman, Gilbert (2011): Chinese National Identity and Its Implications for International Relations in East Asia. *Asia-Pacific Review*, Vol. 18, No. 1, s. 84–97.
- Shambaugh, David (2011): Coping with a Conflicted China. *Washington Quarterly*, Vol. 34, No. 1, s. 7–27.

- Shambaugh, David (2013): *China Goes Global: The Partial Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Shen, Zhihua (ed., 2007): *Zhong Su guanxi shigang* [Dějiny čínsko-sovětských vztahů]. Peking: Xinhua.
- Shih, Chih-yu (2003): *Navigating Sovereignty: World Politics Lost in China*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Shirk, Susan (2007): *China: Fragile Superpower*. Oxford: Oxford University Press.
- Schmidt, Volker H. (2006): Multiple Modernities or Varieties of Modernity? *Current Sociology*, Vol. 54, No. 1, s. 77–97.
- Spohn, Willfried (2010): Political Sociology: Between Civilizations and Modernities: A Multiple Modernities Perspective. *European Journal of Social Theory*, Vol. 13, No. 1, s. 49–66.
- Suganami, Hidemi (2008): Narrative Explanation and International Relations: Back to Basics. *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 37, No. 2, s. 327–356.
- Sun, Yun (2015): How the International Community Changed China's Asian Infrastructure Investment Bank. *The Diplomat*, 31. 7. 2015, <<http://thediplomat.com/2015/07/how-the-international-community-changed-chinas-asian-infrastructure-investment-bank/>>.
- Suzuki, Shogo (2014): Journey to the West: China Debates Its "Great Power" Identity. *Millennium*, Vol. 42, No. 3, s. 632–650.
- Swaine, Michael D. (2014): Chinese Views and Commentary on Periphery Diplomacy. *China Leadership Monitor*, No. 44, 28. 7. 2014.
- Swaine, Michael D. (2015a): Chinese Views and Commentary on the "One Belt, One Road". *China Leadership Monitor*, No. 47, 14. 7. 2015.
- Swaine, Michael D. (2015b): Xi Jinping's Address to the Central Conference on Work Relating to Foreign Affairs: Assessing and Advancing Major-Power Diplomacy with Chinese Characteristics. *China Leadership Monitor*, No. 46, 19. 3. 2015.
- Szczudlik-Tatar, Justyna (2015): Towards China's Great Power Diplomacy under Xi Jinping. *PISM Policy Paper*, Vol. 111, No. 9.
- Tiezzi, Shannon (2015): A Big Step Forward for China's AIIB. *The Diplomat*, 23. 5. 2015, <<http://thediplomat.com/2015/05/a-big-step-forward-for-chinas-aiib/>>.
- Vogel, Ezra (2011): *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Cambridge – London: Belknap Press.
- Wang, Jisi (2012): Xijin: Zhongguo diyuan zhanlue de zaipingheng [Směrem na západ: Čínské vyvažování geopolitické strategie]. *Global Times*, 17. 10. 2012, <http://opinion.huanqiu.com/opinion_world/2012-10/3193760.html>.
- Wang, Yi (2015): 2014 in Review: A Successful Year for China's Diplomacy. *China International Studies*, No. 50, s. 5–19.
- Wood, Peter (2015): After the Tour: Xi Jinping's Southeast Asian Diplomacy. *China Brief*, Vol. 15, No. 22, s. 1–3.
- Xi, Jinping (2014): *Governance of China*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Xie, Tao (2014): China's Foreign Policy in 2014: A Year of 'Big Strokes'. *The Diplomat*, 27. 12. 2014, <<http://thediplomat.com/2014/12/chinas-foreign-policy-in-2014-a-year-of-big-strokes/>>.
- Xu, Jilin (2011): Dangdai Zhongguo de qimeng yu fanqimeng [Osvícenství a antiosvícenství v současné Číně]. Beijing: Social Science Academic Press.
- Xu, Jin – Du Zheyuan (2015): The Dominant Thinking Sets in Chinese Foreign Policy Research: A Criticism. *Chinese Journal of International Politics*, Vol. 8, No. 3, s. 251–279.
- Yan, Xuetong (2014): From Keeping a Low Profile to Striving for Achievement. *Chinese Journal of International Politics*, Vol. 7, No. 2, s. 153–184.
- Yin, George (2014): The BRICS Bank and China's Economic Statecraft. *The Diplomat*, 29. 7. 2014, <<http://thediplomat.com/2014/07/the-brics-bank-and-chinas-economic-statecraft/>>.
- Zhao, Suisheng (2004): *A Nation-State by Construction: Dynamics of Modern Chinese Nationalism*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Zheng, Bijian (2005): China's „Peaceful Rise“ to Great-Power Status. *Foreign Affairs*, Vol. 84, No. 5, s. 18–24.
- Zheng, Wang (2012): *Never Forget National Humiliation: Historical Memory in Chinese Politics and Foreign Relations*. New York: Columbia University Press.
- Zhu, Zhiquan (2015): China's AIIB and OBOR: Ambitions and Challenges. *The Diplomat*, 9. 10. 2015, <<http://thediplomat.com/2015/10/chinas-aiib-and-obor-ambitions-and-challenges/>>.

Dokumenty

- CCTB (2013): Shi lun zhanlue jiyu qi xin jieduan neihan yu tiaojian [Význam a okolnosti nové fáze strategických příležitostí]. Central Compilation and Translation Bureau, 3. 9. 2013, <www.cctb.net/llyj/lltd/qzql/201309/t20130903_291997.htm>.
- CCTV (2017): Xi's World Vision: A Community of Common Destiny, a Shared Home for Humanity. *China Central Television*, 15. 1. 2017, <<http://english.cctv.com/2017/01/15/ARTIjfECMGRxn4TrII0UqAc170115.shtml>>.
- Denyer, Simon (2013): China Bypasses American "New Silk Road" with Two of Its Own. *Washington Post*, 14. 10. 2013, <https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/china-bypasses-american-new-silk-road-with-two-if-its-own/2013/10/14/49f9f60c-3284-11e3-ad00-ec4c6b31cbed_story.html>.
- Economist (2014): Why China is creating a new "World Bank" for Asia. *Economist*, 11. 11. 2014, <<http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2014/11/economist-explains-6>>.

- Economist (2016): The March of the Zombies. *Economist*, 27. 2. 2016, <<http://www.economist.com/news/business/21693573-chinas-excess-industrial-capacity-harms-its-economy-and-riles-its-trading-partners-march>>.
- Economist (2017): Xi Jinping Portrays China as a Rock of Stability. *Economist*, 21. 1. 2017, <<https://www.economist.com/news/china/21715035-does-he-really-want-be-global-leader-xi-jinping-portrays-china-rock-stability>>.
- Hu, Jintao (2005): Build Towards a Harmonious World of Lasting Peace and Common Prosperity: Statement by H.E. Hu Jintao at the United Nations Summit. 15. 9. 2015, New York, <<http://www.un.org/webcast/summit2005/statements15/china050915eng.pdf>>.
- Hu, Jintao (2007): Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects. *China Daily*, 24. 10. 2007, <http://www.chinadaily.com.cn/china/2007-10/24/content_6204564.htm>.
- China News (2013): “Zhongguo meng”: Chengjiu Zhongguo meng kongtan wu guo shigan xing bang. *China News*, 10. 5. 2013, <http://news.china.com.cn/txt/2013-05/10/content_28787356.htm>.
- Li, Keqiang (2014): Full text of Li Keqiang’s speech at opening ceremony of Boao Forum. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 11. 4. 2014, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1145980.shtml>.
- Li, Keqiang (2016): Report on the Work of the Government. *Xinhua*, 17. 3. 2016, <http://news.xinhuanet.com/english/china/2016-03/17/c_135198880.htm>.
- MOF (2014): Lou Jiwei jiu choujian Yazhou jichu sheshi touzi yinhang [Lou Jiwei o vytváření Asijské infrastrukturní investiční banky]. Ministry of Finance of PRC, 7. 3. 2014, <http://www.mof.gov.cn/zhengwuxinxi/caizhengxinwen/201403/t20140307_1053025.html>.
- MOFA (2013a): Foreign Ministry Spokesperson Hong Lei’s Regular Press Conference. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 2. 9. 2013, <<http://www.china-embassy.org/eng/fyrth/t1072085.htm>>.
- MOFA (2013b): Foreign Ministry Spokesperson Hong Lei’s Regular Press Conference, Ministry of Foreign Affairs of PRC, 4. 9. 2013, <<http://www.china-embassy.org/eng/fyrth/t1072920.htm>>.
- MOFA (2015a): AIIB: A Successful Practice of Major-Country Diplomacy with Chinese Characteristics. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 7. 5. 2015, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwbw_665378/t1261568.shtml>.
- MOFA (2015b): Ambassador Zhang Qiyue Addresses Committee of 100 Luncheon. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 11. 4. 2015, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwbw_665378/t1253891.shtml>.
- MOFA (2015c): Foreign Ministry Spokesperson Hong Lei’s Regular Press Conference. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 13. 3. 2015, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1245532.shtml>.
- MOFA (2015d): Foreign Ministry Spokesperson Hong Lei’s Regular Press Conference. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 18. 3. 2015, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1246655.shtml>.
- MOFA (2015e): Full text of Chinese President’s speech at Boao Forum for Asia. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 28. 3. 2015, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpxbayzlt2015nnh/t1250690.shtml>.
- MOFA (2015f): Xi Jinping Holds Talks with Representatives of Chinese and Foreign Entrepreneurs Attending BFA Annual Conference. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 29. 3. 2015, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1250585.shtml>.
- People’s Daily (2009): President Hu Elaborates the Theory of Harmonious World. *People’s Daily Online*, 26. 11. 2009, <<http://en.people.cn/90001/90780/91342/6824821.html>>.
- Sina (2009): Zhongguo ban maxie’er jihua xu 5000 yi meiyuan wai chu zhichi [Čínská verze Marshallova plánu v hodnotě 500 miliard USD v devizových rezervách]. *Sina*, 6. 8. 2009, <<http://finance.sina.com.cn/china/hgj/20090806/07566578273.shtml>>.
- Sina (2013): Xi Jinping chang jian Yazhou jichu sheshi touzi yinhang buju jinrong wajiao [Si Ťin-pching obhajuje Asijskou infrastrukturní investiční banku a nastavení finanční diplomacie]. *Sina*, 9. 10. 2013, <<http://finance.sina.com/bg/economy/xinhuanet/20131009/2019876674.html>>.
- State Council (2011): China’s National Defense in 2010. State Council of the People’s Republic of China, 31. 3. 2011, <http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7114675.htm>.
- State Council (2015): Chronology of China’s Belt and Road Initiative. State Council of the People’s Republic of China, 28. 3. 2015, <http://english.gov.cn/news/top_news/2015/04/20/content_281475092566326.htm>.
- Telegraph (2010): China Builds a “New Silk Road” to Pave over Its Troubles. *Telegraph*, 7. 11. 2010, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/8113457/China-builds-a-new-Silk-Road-to-pave-over-its-troubles.html>>.
- Xi, Jinping (2013a): Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament. ASEAN – China Centre, 3. 10. 2013, <http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm>.
- Xi Jinping (2013b): Working Together Toward a Better Future for Asia and the World. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 7. 4. 2013, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/boao_665692/t1030610.shtml>.
- Xi, Jinping (2015): Interview With Chinese President Xi Jinping. *Wall Street Journal*, 22. 9. 2015, <<https://www.wsj.com/articles/full-transcript-interview-with-chinese-president-xi-jinping-1442894700>>.
- Xi, Jinping (2016): Full Text of Chinese President Xi Jinping’s Address at AIIB Inauguration Ceremony. *Xinhua*, 16. 1. 2016 <http://news.xinhuanet.com/english/china/2016-01/16/c_135015661.htm>.

- Xinhua (2002): Full Text of Jiang Zemin's Report at 16th Party Congress. *Xinhua*, 2. 10. 2013, <<http://www.china.org.cn/english/features/49007.htm>>.
- Xinhua (2013a): Full text: President Xi's joint written interview with media from Indonesia and Malaysia. *Xinhua*, 2. 10. 2013, <http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-10/02/c_132768746.htm>.
- Xinhua (2013b): Xi Jinping zai zhoubian waijiao gongzuo zuotan hui shang fabiao zhongyao jianghua [Si Ťin-pching pronesl významnou řeč na sympoziu k diplomatické činnosti]. *Xinhua*, 25. 10. 2013, <http://news.xinhuanet.com/politics/2013-10/25/c_117878897.htm>.
- Xinhua (2014a): Lou Jiwei: Yatouxinng zun chong xian you duobian kaifa yinhang youguan biao zhun he hao de zuofa [Lou Jiwei: AIBB respektuje stávající standardy a dobrou praxi multilaterálního bankovníctví]. *Xinhua*, 24. 10. 2014, <http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-03/17/c_124467411.htm>.
- Xinhua (2014b): The Central Conference on Work Relating to Foreign Affairs was Held in Beijing. *Xinhua*, 29. 11. 2014, <http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1215680.shtml>.
- Xinhua (2014c): Xi zong shuji shou tan „si ge quanmian“ yiwei zhe shenme [Generální tajemník Si poprvé promluvil o „čtyřech komprehenzivitách“ a jejich významu]. *Xinhua*, 16. 12. 2014, <http://news.xinhuanet.com/politics/2014-12/16/c_1113661816.htm>.
- Xinhua (2014d): Xinhua she “xin silu xin mengxiang” caifang chedui Xi'an qicheng [Reportážní tým „Nové hedvábné stezky – nového snu“ z agentury Xinhua odjíždí do Xia'anu]. *Xinhua*, 8. 6. 2014, <http://news.xinhuanet.com/world/2014-06/08/c_126597363.htm>.
- Xinhua (2015a): Full Text of Xi Jinping's Speech on China-U.S. Relations in Seattle. *Xinhua*, 23. 9. 2015, <http://news.xinhuanet.com/english/2015-09/24/c_134653326.htm>.
- Xinhua (2015b): Hainan tudong Boao luntan “yi dai yi lu” zhongyao pingtai [Hainanské fórum v Boao zdůrazňuje hedvábnou stezku jako důležitou platformu]. *Xinhua*, 15. 9. 2015, <http://news.xinhuanet.com/fortune/2015-09/15/c_1116570707.htm>.
- Xinhua (2015c): Xi Jinping qiangdiao: Jianchi liang'an guanxi heping fazhan daolu cujin gongtong fazhan zaofu liang'an tongbao [Xi Jinping zdůraznil: Zůstat na cestě mírového rozvoje vztahů v Tchajwanské úžině a prosazovat rozvoj ku prospěchu krajanů na obou stranách]. *Xinhua*, 4. 3. 2015, <http://news.xinhuanet.com/politics/2015-03/04/c_1114523248.htm>.
- Xinhua (2016): CPC's New Governance Theories Steer China on Fast Track to “Two Centenary Goals”. *Xinhua*, 4. 5. 2016, <http://news.xinhuanet.com/english/2016-05/04/c_135334465.htm>.

Poznámka

Autor by rád poděkoval anonymním recenzentům a šéfredaktorovi Mezinárodních vztahů dr. Vítu Benešovi za cenné komentáře, které pomohly ke zlepšení kvality tohoto textu. Za jakékoliv nejasnosti a omyly však odpovídá pouze autor.

Tato studie je výstupem z grantu GA16-02288S, který je financován Grantovou agenturou České republiky a řešen na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy.

Miroslav Hroch: Hledání souvislostí: Eseje z komparativních dějin Evropy.

1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016, 339 stran, ISBN 978-80-7419-232-6.

V posledních letech média stále častěji používají pojem „krize“. Nedávno byla překonána globální hospodářská a finanční krize, v Evropské unii stále ještě není vyřešena uprchlická krize a už slyšíme, že se ocitla v krizi existenční poté, co se členský stát poprvé v její historii rozhodl k odchodu, a panuje nejistota, jestli další státy nebudou následovat. V takových chvílích je více než žádoucí pohlédnout zpátky do historie. *Hledání souvislostí: Eseje z komparativních dějin Evropy* profesora Miroslava Hrocha je kniha, která to umožňuje. I přes historiografické zaměření jde o dílo, jež stojí za pozornost i z hlediska mezinárodních vztahů. Jak Hroch sám uvádí, „není tato kniha dílem historika, ale patří kamsi na pomezí historické sociologie či antropologie s jistými prvky historizující politikologie“ (s. 11).

Autor, který přednášel přes padesát let evropské dějiny na Univerzitě Karlově, nabízí ve své knize pohled na dějiny našeho kontinentu, který v dnešní době není zcela typický. Kniha totiž potvrzuje Hrochův dlouhodobě zastávaný názor, že historiografii je potřeba rozvíjet na důkladném teoretickém základě. S tímto přesvědčením Hroch přistupuje k tématům, kterým se ve své historické práci při hledání kauzálních souvislostí po celý život věnoval. Z těch nejdůležitějších textů, z nichž některé byly přeloženy do několika cizích jazyků a staly se také v zahraničí klasickými díly k dané problematice, uveďme alespoň *Social Preconditions of National Revival in Europe* (1985), *Evropská národní hnutí v 19. století* (1986), *Na prahu národní existence* (1999), *Pohledy na národ a nacionalismus* (2003), *Comparative Studies in Modern European History* (2007) a *Národy nejsou dílem náhody* (německy 2005, česky 2009, anglicky 2015).

Kniha je souborem deseti esejí ve formě samostatných kapitol o specifických otázkách historického vývoje Evropy. Pro jejich výběr nebylo rozhodující žádné objektivní kritérium ani časové hledisko kromě „*důrazu na jejich celoevropský záběr, celoevropský horizont komparativních přístupů*“ (s. 39). Do oblasti Hrochovy pozornosti tak spadají širší otázky, týkající se například nerovnoměrného vývoje evropských regionů, i otázky úžeji vymezené, zaměřené kupříkladu na důvody úspěchu a neúspěchu reformace nebo původ elit. Tematicky se kniha zaměřuje převážně na události 16.–19. století, tedy období, kterému se autor, jak sám podotýká, badatelsky a učitelsky věnoval.

V úvodu knihy Hroch předkládá čtenáři své dílo jako „úctování“ s celoživotními výsledky své badatelské činnosti, přičemž záměrem má být hledání a zprostředkování hlubšího poznání a pochopení několika klíčových procesů, které se podílely na utváření evropské společnosti až k dnešku. Knihu lze také chápat jako Hrochovo poselství dalším generacím společenských vědců a historiků. Autor na několika místech kritizuje současný stav české historiografie (s. 10–11, 93, 298), médií (s. 159, 281) i společnosti obecně (s. 381). Převažujícím trendem historiografie je dle jeho názoru příliš úzké zaměření na faktický popis nových skutečností zjištěných v archivech místo snah o pochopení obecnějších historických proměn a procesů, což je úkolem intelektuálně náročnějším. Hrozí pak, že mikrohistorické bádání odcizí historickou vědu její společenské odpovědnosti, spočívající v hlubším pochopení naší současnosti. V této souvislosti se Hroch kriticky ptá: „*K čemu, tedy k objasnění kterého historického či současného problému, to je dobré?*“ (s. 14).

Základní metodou poznání, kterou Hroch v celé knize používá, je – jak ostatně název napovídá – komparace, srovnání. Pojednání o komparatistice je podrobně rozebráno v první kapitole, kde se Hroch věnuje svému vnímání dějin a způsobu jejich poznávání.

Současně kapitola slouží jako obhajoba komparace při studiu historických procesů a návod k jejímu užití. Hroch také připomíná, že zásady komparativní metody jako průpravy pro analýzu národovědných procesů v Evropě formuloval již v šedesátých letech (s. 24). Tato kapitola je tedy praktická a užitečná pro ty, kteří chtějí začít aplikovat komparaci ve společenských vědách. Pro zkušeného vědce nicméně bude mít malou přidanou hodnotu.

Druhá esej se zaměřuje na Evropu. Hroch v ní zkoumá, proč je specifická v porovnání s ostatními kontinenty. Evropa je charakteristická svými regiony, přičemž pouze rozlišování na Západ a Východ je zkratkovité a povrchní. Ani uvážlivější rozdělení na šest makroregionů však není zcela uspokojivé. „*V Evropě a v jejích dějinách není nic jednoduché ani jednoznačné,*“ konstatuje Hroch (s. 57). Zvláštním regionem je pak střední Evropa. Tu však označuje za mýtus, výplň či východisko z nouze. V neposlední řadě má být zástěrkou českého provincionalismu a euroskepticismu. To jsou kritická hodnocení, nicméně postoj nejen Česka, ale i dalších zemí Visegradské skupiny vůči Evropské unii nás nutí brát Hrochovu tezi vážně.

Evropské regiony jsou v centru pozornosti i ve třetí kapitole. Tentokrát je však Hroch porovnává podle tempa hospodářského a sociálního vývoje. Na tomto místě však odmítá používat termínů „zaostalost“ či „vyspělost“, které jsou vágní a mají nežádoucí hodnotící konotaci. Místo toho pracuje s pojmem „nerovnoměrnost“ evropského vývoje, kterou na dalších stranách definuje a pomocí komparace vysvětluje. Přesto dle autora nakonec zůstávají dějinné proudy, z nichž nerovnoměrnost vzešla a jimiž se řídila, jedním ze základních tajemství evropských dějin (s. 93). Rozpracovaný koncept by však bylo zajímavé aplikovat také na jiné kontinenty nebo provést celosvětové srovnání.

Čtvrtá esej se věnuje vztahu národních a společných evropských dějin. Hroch se nejdříve obrací k problematice tvorby národních dějin s důrazem na 19. století, kdy se formovala převážná část národů a národních hnutí bez tradice vlastního státu. Hlavní přitom bylo zaměření na politické dějiny, neboť národ bez politických dějin vlastně dějiny neměl a nemohl se stát plnohodnotným národem. Ve většině případů proto musela přijít na řadu (re)konstrukce národních dějin. Zajímavý i pro současnou dobu je poznatek k přijetí takové národní koncepce ze strany obyvatelstva. Kde se nesetkala s úspěchem, jako například konstrukce jihoslovanského illyrismu, skončil státní útvar nezdařem. Případy národních konstrukcí britských, španělských nebo belgických stojí v této souvislosti za hlubší pozorností pro budoucí studie. Stranou však nezůstává ani otázka budování společné evropské identity. Hroch v tomto odmítá primát politických dějin zahrnujících války a soupeření panovníků. Také dějiny Evropy jako dějiny neustálého vzestupu a pokroku nejsou nejšťastnější, protože v centru pozornosti stojí západoevropské země. Hroch místo toho nabízí koncepci orientovanou na společenské a kulturní složky evropských dějin umožňující konsenzus a sounáležitost evropských regionů (s. 116). Tato teze je jistě lákavá, nicméně nezohledňuje posilující multikulturní charakter evropských společností, kde má významná část populace zázemí v jiných kulturních a náboženských okruzích.

V páté kapitole, rozsahem spíše kratší, se Hroch snaží odpovědět na otázku, proč reformace někde zvítězila, a jinde nikoli. Po provedené komparaci reformačních hnutí 16. a 17. století se mu daří identifikovat soubor faktorů a okolností, které vytvářely vhodné podmínky pro přijetí reformačních učení jako úroveň sociální komunikace nebo odpor vůči katolické církvi.

Stručnější zamyšlení představuje také šestá kapitola, pojednávající o významu krize. Tu Hroch neztotožňuje se stagnací ani s úpadkem, nebo dokonce zhroutením systému (s. 160). Na příkladu sociální a politické krize 17. století dává krizi do kontextu širších ekonomických a společenských vztahů a přechodu od feudální společnosti. Krizi pak chápe „*takové prohloubení vnitřních rozporů staré společnosti, takové prohloubení a přístření, které narušovalo její běžný chod, základní funkci vztahů, na nichž byla*

založena“ (s. 173). Krize je tak představena jako fenomén lidských dějin a čtenáři se nabízí srovnání s dnešní situací.

V kapitole sedmé přistupuje Hroch podobně k dalšímu pojmu evropských dějin – revoluci. Revoluce v sobě nese hodnotící názor, postoj a také emoce. Ať již hodnotíme kteroukoli revoluci jakkoli rozdílně, měla by podle Hrocha panovat shoda v tom, že „*revoluce je výrazným typem zásadní historické změny*“ (s. 179). Tato změna je obvykle politického a někdy také sociálního charakteru a děje se v rozporu se stávajícími normami a zákony proti vůli vládnoucích elit. Za pozornost stojí dělení revolucí podle jejich úspěšnosti, tedy dosažení trvalé systémové změny. Ačkoliv u většiny revolucí je hodnocení poměrně jednoduché, s přihlédnutím k dnešní situaci v Rusku lze souhlasit s autorovým náhledem, že „*složitě je zařazení ruské revoluce říjnové*“ (s. 192).

V osmé esejí se Hroch vrací k tématu evropských národů. Národy, národní identitu či nacionalismus považuje za důležitou složku evropských dějin a také specificky evropský fenomén, byť přenesený i do mimoevropských civilizací (s. 223). Srovnání národotvorných procesů v této kapitole vede k jejich typologii, výkladu faktorů, které rozhodovaly o úspěšném formování národů, a konečně v rámci asymetrické komparace k pokusu určit osobité rysy českého národa v evropském kontextu. Kniha již na předchozích místech úspěšně vyvrací tezi o národních charakteristikách. Ať už na příkladu revolucí, či elit, Hroch dokládá, že jde spíše o typologické charakteristiky. Podobně ani národní hnutí nelze považovat za jedinečná. Srovnání ukazuje řadu společných rysů. To platí i pro české národní obrození, které nebylo ničím výjimečným. Pokud chceme mluvit o autentické osobitosti českého národa, je třeba ji hledat v kombinaci dílčích charakteristik národotvorných procesů jako tradice tištěného literárního jazyka, spojení akademických elit s lidem nebo rozpolcenost historického vědomí. Více pozornosti by si však na tomto místě zasloužila identita československá a její konstrukce. Hroch na její adresu uvádí, že šlo o organicky silnou vývojovou tendenci 19. století a nebyla konstrukcí politicky účelovou. Nicméně její neúspěch stručně odkazuje na fakt, že se Slováci stali svébytným národem (s. 250).

Devátá esej se zaměřuje na původ vzdělaných elit ve smyslu širší sociální vrstvy, jejíž kvalifikace je charakterizována ziskem vzdělání. V souvislosti s národotvornými procesy Hroch dokazuje, že národní kultura je úzce spojena se vznikem nové inteligence. Obvykle jsou pak tyto elity poznamenány „plebejským“ rovnostářstvím a sklonem k provincialismu. V tomto původu vidí Hroch stále rozdíl mezi životním stylem národních elit, respektive politickou kulturou například v Polsku nebo Norsku v porovnání se situací v Česku. To ve svém důsledku má také vést k tomu, že skandinávským či polských politikům jsou svěřovány čelné funkce v EU a jiných mezinárodních organizacích oproti třeba zástupcům České republiky.

Módní téma alternativních dějin je předmětem poslední esejí. Hroch nicméně přistupuje k tématu skepticky. Upozorňuje, že velkou roli v historickém vývoji hraje systém, a ne individuální činy nebo konkrétní rozhodnutí, jak je obvykle atraktivně prezentováno. Aniž by tedy autor na tomto místě rozvíjel vlastní alternativní dějinné procesy, snaží se o koncepční přístup. Nepopírá, že při správně položené otázce může rozbor alternativ přispět k rozvoji kritického myšlení, aniž bychom nutně vstupovali na půdu vágních spekulací. Je však třeba se držet historické reality spočívající v pokusech o pochopení jednání lidí v daných krizových situacích a rekonstrukci možností, které oni sami viděli při svém rozhodování.

Recenzovanou knihu je možno celkově označit za podařené a inspirativní dílo, kterému nelze mnoho vytknout. Obecně by však bylo vhodné lépe vytyčit její účel. Autorův záměr není zcela zřejmý a ani otázky, o nichž kniha pojednává, k její kompaktnosti nepřispívají. Neobvyklou formu dokresluje i to, že většina kapitol je na začátku a na konci zářmována autorovými komentáři psanými kurzívou. Ty mají *de facto* vzdělávací charakter a Hroch v nich upozorňuje na širší kontext daného tématu, aktualizuje poznatky a problémy, jimiž

se v dané kapitole zaobírá, a odkazuje na jiné význačné autory a díla, které může čtenář v případě hlubšího zájmu využít.

Čtenář tak může pouze spekulovat, nakolik Hroch text zamýšlel jako učební příručku pro studenty historie, osobní bilanci (s. 40), nebo vklad do diskuse ke smyslu evropských (a národních) dějin, či snad měl dokonce ještě jiný záměr. S tímto hodnocením je také poměrně obtížné identifikovat cílovou čtenářskou skupinu. I přes uvedenou výtku je tato práce nepochybně přínosná. S ohledem na kvalitu Hrochova zpracování ji lze doporučit nejen historikům, případně jiným společenským vědcům, ale také širší veřejnosti se zájmem o evropské dějiny a proměny evropských států a společností až do současnosti. „*Problémy a nedostatky se stávají překonatelnými či řešitelnými teprve tehdy, známe-li jejich historické kořeny*“ (s. 296). Tomuto poznání *Hledání souvislostí* bezpochyby přispívá.

Ondřej Svoboda

Poznámka

Recenze byla zpracována v rámci programu Právnické fakulty Univerzity Karlovy Progres Q04 „Právo v měnícím se světě“.

Karine Tournier-Sol, Chris Gifford (eds.): The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism.

1st Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015, 259 s., ISBN-10: 1137488158, ISBN-13: 978-1137488152.

Jen máloco rezonuje v současném Spojeném království tak silně jako jeho vztah k Evropské unii. Ten představuje neuralgický bod britské politiky a stále významnější štěpnou linii (*cleavage*) v tamním politickém systému. Uchopit a zmapovat tuto komplikovanou, místy až dramatickou a kontroverzní relaci se pokouší řada publikací zejména zahraniční provenience. Problematika euroskepticismu (a to nejen britského) je totiž oblast badatelsky velmi atraktivní, nosná, a navíc vysoce aktuální, i když v ČR se zatím o publikačně frekventované téma nejedná. K těmto počínům se připojuje i recenzovaná publikace *The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism*, vydaná v roce 2015 v nakladatelství Palgrave Macmillan. Jak název napovídá, kniha se zabývá fenoménem (vy)trvalosti britského euroskepticismu, jenž se postupem času stal jedním z definičních znaků britské politiky, kultury i společnosti.

Předložený text vyniká šíří (spíše než hloubkou) svého záběru. Fenomén britského euroskepticismu zkoumá nejen na jeho projevech v politice jako takové, ale – v souladu s aktuálními badatelskými trendy – rovněž v rámci think-tanků, nátlakových skupin, médií i jiných platform. Všimá si také toho, jak se promítá v různých geograficko-politických částech země.

V knize se snoubí příspěvky z mnoha společenskovedních disciplín, včetně literární vědy, historie, sociologie, ekonomiky, politologie i mezinárodních vztahů. Oborově i geograficky pestré zázemí autorského týmu se zrcadlí již v profilech editorů. Zatímco Karine Tournier-Solová je politoložkou na univerzitě v Toulonu ve Francii, Chris Gifford působí jako politický sociolog na univerzitě v anglickém Huddersfieldu. Díky této diverzitě, multidisciplinárnímu přístupu a vysokému počtu přispěvatelů kniha nabízí zajímavý mix přístupů k tématu britského euroskepticismu a širokou škálu autentických postřehů. Nevýhodou tohoto přístupu je určitá tematická roztržitost a také ne vždy zcela kompatibilní styl zahrnutých textů. Ten sahá od esejistického pojetí přes politickou publicistiku až po standardní politologické analýzy.

Vyjma úvodu obsahuje kniha celkem dvanáct kapitol rozčleněných do čtyř hlavních tematických oddílů: Národ a národní identita (kapitoly 1–4), Stranická politika a euroskepticismus (kapitoly 5–7), Euroskeptická občanská společnost (kapitoly 8–9) a Euroskeptické zájmy (kapitoly 10–12). Jednotlivé kapitoly se pak v relativní ucelenosti (přesto ne úplnosti) zabývají vybranými problémy britsko-evropských vztahů.

Literární historik Menno Spiering si v úvodní kapitole klade za cíl dostat se k jádru euroskepticismu jakožto hluboce zakotvenému kulturnímu fenoménu. Aniž by zpochybňoval validitu tradičnější politologické perspektivy, tvrdí, že britský euroskepticismus je založen na zakořeněném, internalizovaném přesvědčení Britů o jejich odlišnosti od Evropanů. Příspěvek nabízí historickou dekonstrukci jeho kulturních – zejména pak náboženských – kořenů a tradic, sahajících až do období schizmatu mezi anglikánskou církví a papežským stolcem v 16. století. V podobném duchu – jako integrální součást kultury britského nacionalismu vycházející z dějinné zkušenosti – konceptualizuje sílicí euroskepticismus i autor druhé kapitoly Ben Wellings. Podle něj v kontextu devoluce a odstředivých sil usilujících o rozpad Spojeného království nabývá na síle anglický nacionalismus, který je primárně definován právě opozicí vůči EU. Tyto, podle autora zhoubné projevy euroskeptického nacionalismu ohrožují nejen britskou politickou tradici, ale rovněž

budoucnost Velké Británie v Evropě jako takovou. Ostrovní království se tak stává „Skotskem Evropy“, přičemž tato Angličany poháněná (re)orientace směrem od Evropy může vést až zpět k obnovení starého Commonwealthu a takzvané anglosféry. Pakliže je, jak píše Wellings, britský euroskepticismus primárně výrazem „angličanství“ (*Englishness*) coby nositele jednotné identity tváří v tvář odstředivým silám usilujícím o rozpad Spojeného království, pak se ostatním národům a skupinám (ve smyslu *polities*), které nyní společně tvoří Velkou Británii, otevírají netušené možnosti pro formulaci autonomních evropských pozic a diskurzů. Andrew Mycock a Chris Gifford se detailně zaměřují právě na příležitosti a hrozby, které euroskepticismus přináší skotské, velšské a severoirské politice. Postupně se pracovávají i k zajímavé komparaci jednotlivých národnostních variant euroskepticismu. Cornelius Crowley ve čtvrté kapitole přistupuje k britskému euroskepticismu z perspektivy evropského integračního projektu, který označuje pojmem eurokonstruktivismus. Zasaduje tak tento fenomén nejen do historického rámce, včetně přehledné sumarizace jeho periodizačního vývoje a mnoha zajímavých historických reminiscencí, ale rovněž do kontextu intelektuální debaty sahající až k Davidu Humeovi a Edmundu Burkeovi.

Příspěvek Agnès Alexandre-Collierové, uvozující druhou část knihy, nahlíží na euroskepticismus prizmatem stranického managementu. Za pomoci komparace dvou období (devadesátých let a současnosti) sleduje zintenzivňující se euroskeptickou orientaci Konzervativní strany. Správně přitom vyzdvihuje často opomíjený fakt, že tento vývoj byl mimo jiné determinován i novými pravidly organizace strany zavedenými v roce 1998 tehdejším stranickým předsedou Williamem Hagem. Tato reforma přispěla ke změně v rovnováze sil mezi jednotlivými organizačními složkami strany a zásadně zvýšila vliv řadových členů. Konzervativní poslanci tak byli (a stále jsou) čím dál tím častěji nuceni reflektovat a přejímat názory širší členské základny, která byla vždy euroskeptičtější než její zástupci ve Westminsteru. Na tento text navazuje Pauline Schnapperová příspěvkem zabývajícím se dilematy a nesnadnou, povětšinou defenzivní pozicí proevropských (či spíše vůči EU smířlivějších) politických stran – labouristů a liberálních demokratů. Popisuje, jak nesmírně obtížně se jim prosazuje pozitivní proevropská agenda ve chvíli, když je v politických kruzích, médiích i společnosti běžnou normou pohlížet na EU negativisticky jako na přebyrokratizovanou, antidemokratickou, lidem odcizenou a ekonomicky defektní entitu. Rostoucí hegemonii euroskepticismu v britské politice reflektuje i sedmá kapitola od Karine Tournier-Solové, jež se soustředí na vzestup antisystémové, populistické a radikálně pravicové Strany nezávislosti Spojeného království. Autorka nabízí zajímavý rozbor toho, jak se ze strany jednoho tématu, která jakožto centrální bod své tvrdě euroskeptické programatiky prosazovala úplné a okamžité vystoupení Británie z EU, stala široce založená populistická strana oslovující voliče napříč celým politickým spektrem.

Dvojice kapitol ve třetím oddílu publikace posuzuje britský euroskepticismus prizmatem jeho projevů a modalit v občanské společnosti. Oliver Daddow míří do mediálního prostoru a přináší hloubkovou explorační analýzu způsobu, jímž média informovala o bloomberském projevu Davida Camerona. Autor poutavě přibližuje rozličné reakce médií na tuto široce medializovanou a dlouho očekávanou řeč, v níž se Cameron 23. ledna 2013 oficiálně zavázal k uspořádání referenda o setrvání země v EU a jež je obecně považována za „*zlomový okamžik v evoluci britské debaty o EU*“ (Startin 2016: 7). Obdobně i John FitzGibbon používá Cameronův bloomberský projev jako odrazový můstek pro svoji systematickou reflexi mimoparlamentních euroskeptických nátlakových skupin a jejich stěžejního vlivu na evropskou politiku Konzervativní strany.

Závěrečný úsek knihy je rámován otiskem britského euroskepticismu v percepci národních zájmů. Kapitola Catherine MacMillanové se metodologicky opírá o diskurzivní analýzu s cílem identifikovat, jak se v průběhu času euroskepticismus ve Velké Británii etabloval jakožto dominantní diskurz. Mimo jiné si všímá i procesu konstrukce britské „*jinakosti a odlišnosti*“ a negativního vymezování se vůči kontinentální Evropě jakožto „*tomu druhému*“,

přičemž pozornost věnuje zejména evropským narativům britských elit. V následujícím příspěvku Nicholas Sowels předkládá fundovanou případovou studii britského pragmatického euroskepticismu v podobě sondáže do role financí ve vzájemném vztahu Velké Británie a Evropské unie. A konečně poslední kapitola, jejíž autorkou je Hajnalka Vinczeová, mapuje dle jejího názoru signifikantní, avšak často přehlíženou transatlantickou dimenzi britského euroskepticismu. Jako jeden z ústředních argumentů svého textu předkládá tezi, že díky prioritě přikládané zvláštnímu vztahu s USA se britské vlády v oblasti bezpečnostní a obranné politiky dlouhodobě rozhodují stylem, který podřizuje britské zájmy těm americkým a podkopává evropské alternativy.

Otázkou pochopitelně zůstává, zda má pro čtenáře a čtenářky vůbec smysl tuto knihu číst vzhledem k přelomovým a dramatickým událostem, které se ve vzájemném vztahu mezi Velkou Británií a Evropskou unií odehrály až po jejím vydání. Z pohledu autorky této recenze jednoznačně ano. Může nám totiž napomoci blíže porozumět procesu, který 23. června 2016 vyústil v rozhodnutí britských občanů opustit struktury Evropské unie. V jakých ohledech tak činí?

Rada příspěvků správně akcentuje principiální důležitost historického kontextu, který je pro pochopení současné evropské debaty ve Velké Británii zcela klíčový. Soudobá polarizovaná debata je podle nich pouze variací na stále se opakující téma, kterým je hledání odpovědi na otázku, jaký druh Evropy je pro Velkou Británii nejvýhodnější. Již v roce 1965 labouristický ministerský předseda Harold Wilson, za jehož první vlády Velká Británie podala druhou přihlášku do Evropských společenství, hovořil o „*správném druhu Evropy*“ (Parr 2006: 46). Stejně se ptali i všichni jeho nástupci včetně Margaret Thatcherové, Johna Majora, Tonyho Blaira, Davida Camerona a v konečném důsledku i Theresy Mayové. Ostatně pro drtivou většinu z nich se vysoce zpolitizované evropská otázka stala jakýmsi „osudovým tématem“, které stálo za jejich politickým pádem.

Dalším z leitmotivů knihy je poukaz na hluboce systémovou nekonzistentnost, paradoxnost a rozporuplnost, která je britskému vztahu vůči EU vlastní. Konkrétních příkladů této ambivalence lze v textu nalézt celou řadu. FitzGibbon i MacMillanová upozorňují na to, že Britové na straně jedné považují EU za hrozbu pro svoji národní suverenitu a identitu, avšak na straně druhé vnímají členství v EU jako ekonomickou a geopolitickou nezbytnost (s. 175 a 197). Vinczeová zase demonstruje nesoulad mezi rétorikou a praxí: Velká Británie si dlouhodobě stěžuje na nedostatek adekvátních evropských vojenských kapacit, avšak v reálu dělá vše pro to, aby zabránila spuštění jakékoli významnější vojenské operace pod vlajkou EU (s. 235).

Mnozí autoři rovněž zdůrazňují to, že s ohledem na historicky podmíněnou nedůvěru vůči Evropě, hluboce vetkanou do DNA britské společnosti i politiky, se stávající debata o evropské otázce pohybuje v pevně nastavených mantinelech, které ji výrazně limitují a v nichž proevropská agenda v podstatě absentuje či hraje zcela marginální úlohu. Pro čtenáře a čtenářky je zajímavé sledovat různé pokusy o osvětlení toho, jak podpora, nebo, přesněji řečeno, pragmatické akceptování projektu evropské integrace postupně ustoupily euroskeptickému diskurzu, jehož nárůst v posledních letech akceleroval natolik, že – jak trefně poznamenává Crowley – „*dokonce i argument na podporu setrvání v EU musí být formulován euroskeptickým jazykem*“ (s. 89). Na příkladu aféry týkající se řádného zakřivení okurek Crowley ilustruje způsob, jakým jsou euroskeptici ve svém „tažení proti EU“ schopni tendenčně zmanipulovat téměř jakékoli téma. Jakkoli jsou jejich argumenty mnohdy populistické a nežádka si protiřečí, ukazují se jako velmi efektivní. Klíčová v konstrukci euroskeptického diskurzu je i role britského tisku, který je nechvalně proslulý vysokou mírou dezinformací a konspiračních mytizací ve vztahu k EU (The Levenson Inquiry 2012: 687–688), a neschopnost či nechota politických elit se proti němu otevřeně vymezit.

Co se výhrad vůči recenzované publikaci týká, je třeba zmínit, že ačkoli jsou jednotlivé texty kvalitně propracované a těží z odborné kapacity svých autorů, kniha postrádá jasnou

konceptuální linku, vyznačuje se tematickou i žánrovou roztržitostí a má spíše charakter sborníku než kolektivní monografie. Každý z autorů totiž pojímá danou problematiku z odlišného úhlu a za použití odlišných forem analýzy. Metodologická i jiná pluralita samozřejmě není na škodu, ba právě naopak, avšak prostor pro větší propojenost a vzájemnou návaznost jednotlivých kapitol by se tu zcela jistě nabízel. Absenci konzistentní linky podtrhuje i fakt, že v knize schází závěrečná kapitola, která by výstupy dílčích analýz uceleně sumarizovala. Text rovněž vykazuje tendenci přehlížet vývoj evropského integračního procesu jakožto jednoho z klíčových formativních faktorů ovlivňujících posilování britského euroskepticismu v posledním čtvrtstoletí. Při čtení knihy se rovněž nelze ubránit dojmu, že autoři všudypřítomné, vůči evropské integraci a Evropské unii negativistické pozice v podstatě litují. Celou knihou se tak nese podtón určité kritiky, ba až odsouzení britského euroskepticismu, což u někoho může vyvolat pochybnosti o její vyváženosti. Zároveň dodejme, že čtenáři a čtenářky, kteří se s britskou politikou teprve seznamují, mohou v některých pasážích postrádat kontextové informace. Na jiných místech naopak zase dochází k informační duplicitě. Kvalitu knihy problematizují i drobné nepřesnosti, na něž lze místy narazit. Kupříkladu na straně 2 se hovoří o tom, že koncept euroskepticismu sahá do roku 1985 nebo 1986, kdy článek v *The Times* jeho pomocí kvalifikoval postoj Margaret Thatcherové k Jednotnému evropskému aktu. Do června roku 1986 se skutečně datuje první dohledatelné použití termínu euroskepticismus (viz Spiering 2005: 128–129; Szczerbiak – Taggart 2008: 240, 261), nicméně kořeny tohoto konceptu sahají mnohem hlouběji, jak se ostatně správně dozvíme v ostatních kapitolách knihy.

Navzdory těmto nemnohým výtkám lze recenzovanou publikaci vřele doporučit jako užitečný, obsahově přínosný a nadčasový příspěvek do diskuse dotýkající se nejen vztahu Velké Británie a Evropské unie, ale rovněž budoucího směřování Evropy jako celku. Ideální cílovou skupinu čtenářů a čtenářek pak představuje zejména odborná a akademická veřejnost alespoň částečně obeznámená s realitami britské politiky.

Monika Brusenbauch Meislová

Literatura

- Parr, Helen (2006): *Britain's Policy Towards the European Community: Harold Wilson and Britain's world role, 1964–1967*. Abingdon: Routledge.
- Spiering, Menno (2005): British Euroscepticism. In: Hermsen, Rebert – Spiering, Menno (eds.): *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*. Amsterdam: Rodopi, s. 127–156.
- Startin, Nicholas (2016): 'To be or not to be?' 'Should I stay or should I go?' and other clichés: The 2016 UK referendum on EU membership. In: *'What country, friends, is this?' A guide to the EU referendum debate*. Bath: University of Bath / Institute for Policy Research, s. 7–15.
- Szczerbiak, Aleks – Taggart, Paul (2006): Theorizing Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement, and Causality. In: Szczerbiak, Aleks – Taggart, Paul (eds.): *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism, Volume 2: Comparative and Theoretical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, s. 238–262.
- The Leveson Inquiry (2012): *An Inquiry into the Culture, Practices and Ethics of the Press, Volume II*. London: The Stationery Office, <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/270941/0780_ii.pdf>.

Willem Molle: Cohesion and Growth: The Theory and Practice of European Policy Making.

1st Edition. New York: Routledge, 2015, 321 stran, ISBN 9781138846630.

Kohezní politika se na poli Evropské unie, zejména od východního rozšíření v roce 2004, stala tématem, o němž se nejvíce diskutuje. Svým vstupem do EU se jednotlivé země stávají součástí komplexního a vnitřně propojeného systému víceúrovňového vládnutí. Negativním jevem je ale fakt, že nové členské země nedosahují takové ekonomické úrovně jako původní země EU15 a vyznačují se vysokým stupněm ekonomicko-sociální heterogenity. Tomuto tématu se tradičně dostává poměrně dost pozornosti, jak od představitelů EU, tak od akademické sféry. Vzhledem k tomu je tedy těžké v této oblasti přijít s něčím novým. Kniha Willema Molleho se o to snaží za pomoci konceptu veřejně-politického cyklu, což se jeví jako hlavní přidaná hodnota knihy.

Profesor Molle působí na katedře ekonomie na Erasmus University v Rotterdamu. Molle má velmi rozsáhlou publikační činnost cílicí na evropskou integraci, kohezní politiku a institucionální rozvoj. Téma předložené publikace, vydané v roce 2015, je velmi aktuální a přináší celistvý pohled na problematiku kohezní a prorůstové politiky. Její aktuálnost nemůže být napadena, zejména vzhledem k přetrvávajícímu nárůstu disparit napříč členskými státy a stále se rozšiřující členskou základnou. Druhým zásadním prvkem publikace je rovina prorůstové politiky, která publikaci dále rozšiřuje. A právě s tím souvisí náročnost problematiky, kterou vidím především v extrémně širokém záběru tématu.

Struktura knihy je přehledná. Celkem šest kapitol reflektuje politický cyklus, navzájem na sebe navazují a postupně gradují. Obsah a názvy kapitol vymezují jednotlivé fáze politického cyklu a jejich vztah ke kohezní a prorůstové politice. V první kapitole autor shrnuje hlavní problémy a definuje hlavní politické směry, druhá kapitola se věnuje navrhování možných řešení. Třetí kapitola se zabývá konkretizací cílů a odpovídajícími nástroji k jejich dosažení. Čtvrtá kapitola pojednává o implementaci a dosažení výsledků. Pátá kapitola se snaží analyzovat účinnost a důslednost. Závěrečná, šestá kapitola shrnuje všechny předchozí a naznačuje, jakou cestou by se mohly ubírat politiky v budoucnosti.

Autor v úvodu publikace zdůrazňuje proměnlivost a vývoj kohezní politiky a nutnost přezkoumávat ji pravidelně, čímž navazuje na svou předchozí knihu *European Cohesion Policy* z roku 2007. Aktuální verze zahrnuje již nové skutečnosti jako finanční krizi, politické cykly či přijetí strategie Evropa 2020. Molle při své analýze chápe kohezní politiku jako přirozenou odpověď na rostoucí ekonomické disparity v rámci EU, detailnější diskusi konceptu „koheze“ však nenabízí a kohezi definuje až na straně 26. To je ovšem škoda, protože Evropská unie vynakládá na dosažení koheze více než třetinu výdajů v rámci evropského rozpočtu. Přitom kohezní politika je natolik rozsáhlá a komplikovaná, že často není úplně jisté, jak ji chápat či jak vyjádřit její efektivitu.

Kniha si klade za cíl provést analýzu přístupů a najít odpověď na otázku, zda kohezní politika je skutečně efektivní, či nikoliv. Najít však indikátory, které obsáhnou dimenze ekonomicko-sociálního rozměru EU, je těžký úkol, což sám autor připouští hned v úvodu. Koheze má tři základní dimenze: ekonomickou, sociální a teritoriální. Již toto členění mi připadá zajímavé, nicméně autor neuvádí, od koho jej převzal. V první kapitole se zabývá kohezi měřenou podle HDP na obyvatele. Při této interpretaci se nabízí otázka, proč je zrovna tento indikátor vhodný pro měření ekonomických disparit a které jiné indikátory by bylo možné využít. Ekonomické disparity podle autora ústí v další problémy, jako jsou nepokoje v příměstských čtvrtích či nedostatek podpory velkých ekonomických subjektů. Tyto problémy zpomalují ekonomickou integraci, a proto je dle Molleho třeba

bojovat proti tomuto stavu společně a zapojit lokální vlády a soukromý sektor – tuto spolupráci označuje jako víceúrovňové vládnutí (*multilevel governance* – MLG). Autor zároveň říká, že MLG kohezní politiky EU zvyšuje účast a tím i efektivnost politik (s. 4). Je tomu ale opravdu tak? Jak k tomuto tvrzení autor dospěl, není zřejmé, neboť staví své závěry na příliš obecných a netestovaných předpokladech. Zejména v první kapitole autor pouze zobecňuje, tudíž zde dle mého názoru chybí kritičtější přístup k práci se základními koncepty.

S kohezí souvisí i hospodářský růst. Zde autor naráží zejména na neúspěšnou Lisabonskou strategii. Dosažení různých cílů strategie není jednoduché. Je třeba si navíc uvědomit dvě základní roviny zkoumání, na které autor upozorňuje: *oblast* (od původně šesti členských států až po současných 28 států) a *předmět* (od původně společného trhu až po hospodářskou a měnovou unii). Tyto změny vyžadují nejen změny v kohezii, ale i potřebu vyšší koordinace mezi všemi politikami, státy a úrovněmi vládnutí. Základní elementy veřejné politiky jsou: vyhodnocení problému, definice cílů, nastavení opatření pro intervenci, použití instrumentů a ohodnocení efektů (s. 7). Tento proces autor konceptualizuje a snaží se držet stejnou strukturu cyklu i v názvu kapitol v knize, což je logické a obsah se tím stává přehledným. O čem však lze pochybovat, je oddělitelnost a tím pádem identifikovatelnost jednotlivých fází v reálu.

Definice koheze říká, že to jsou „*existující disparity v socioekonomických úrovních mezi různými regiony a sociálními skupinami, které jsou politicky i sociálně tolerovatelné*“ (s. 26). Autor dochází k závěru, že teorie nevysvětlují, zda ekonomický systém přispívá ke konvergenci, nebo divergenci. Koheze se zlepšuje, když se disparity snižují, což způsobí konvergenční procesy. K vysvětlení konvergence používá Molle neoklasický přístup, předpokládající, že trhy se samy regulují a neexistují překážky pro pohyb zboží a produkčních faktorů. Práce se například přesune do míst, kde je vzácná, a tudíž drahá, což bude vyvíjet tlak na zvýšení mezd. Vyšší poptávka po pracovní síle povede ke zvyšování mezd, a naopak. Opačná situace nastane tedy v regionech, odkud práce ubyde, a tím dojde ke konvergenci příjmových úrovní a zároveň i bohatství automaticky. Na tomto místě Molle vysvětluje pohyby faktorů a neopomíjí roli technologických inovací a polohy. Autor dále zmiňuje národní a regionální disparity mezi státy v minulosti do roku 1950, v období 1950–2000 a 2000–2012. Zdůrazňuje zejména disparity po východním rozšíření a rozdělení států podle HDP na obyvatele. Podobně jako u vymezení koheze se zdá, že autor je poplatný definicím formulovaným ze strany EU, což není něco, co by měl autor s badatelskou ambicí brát za dané. Podle citovaných studií dospívá k závěru, že na národní úrovni dochází ke konvergenčním procesům, proti tomu na regionální úrovni k procesům divergenčním. Krize navíc tyto rozdíly prohloubila. Jak konkrétně, už se zde však nedočteme. Poslední období, jehož vývoj autor nastiňuje, spadá do let 2013–2020. Zde Molle na základě studií mezinárodních organizací předpokládá stabilizaci, současně však sám předpovědi kritizuje, neboť standardní modely nepředvíдалy příchod krize.

Růst je zkoumán v první kapitole pod názvem „Posílený vyrovnaný růst“. Kapitola se zabývá tím, jak dosáhnout inteligentního, udržitelného a inkluzivního růstu s důrazem na kvalitu vládnutí. Inteligentní růst je hnaný inovacemi. Autor podle míry inovací rozděluje země a regiony na lídry a následníky. Na tomto místě přebírá shlukovou analýzu jiných autorů a interpretuje jejich výsledky. Zde také zmiňuje inkluzivní růst, který se zabývá sociální kohezí, zejména vývojem nezaměstnanosti a úrovní vzdělání. Molle opět rozlišuje mezi národními a regionálními znaky, srovnává údaje s cíli Evropa 2020 a dochází k závěru, že se indikátory spíše zhoršují, než aby se přibližovaly cílovým hodnotám, čímž výzvě k dalším opatřením v oblasti příslušných politik.

Institucionální kapacitu (kvalitu vládnutí) bere Molle jako zásadní faktor, který ovlivňuje národní růst. Pro analýzu kvality vládnutí však používá pouze některé indikátory, což opět značně zkruskuje výsledky. Při měření kvality vládnutí dochází Molle k závěru, že

nízká kvalita vládnutí není způsobena krizí, ale hloubkou již existujících strukturálních problémů. Třetina obyvatel EU podle něj žije v zemích, kde je kvalita vládnutí slabá, a proto navrhuje ustoupit od politických intervencí a orientovat se na regionální potřeby. Česká republika je podle autorových výpočtů v kvalitě vládnutí na 18. pozici z 28, tedy spíše slabší. Efektivita však podle něj závisí na úzké spolupráci (či dokonce integraci) kohezní a dalších rozvojových (prorůstových) politik. Široké spektrum cílů však znesnadňuje zacílení na konkrétní oblast, a tím pádem je třeba rozlišovat kombinace cílů na národní i regionální úrovni, abychom přizpůsobili politiku specifickým problémům každého státu a regionu.

Navržením intervenčních opatření k vyřešení situace se zabývá druhá kapitola knihy. Autor zkoumá spravedlivé přerozdělení prostředků z národní úrovně do regionů a jejich oprávněnost – zejména princip subsidiarity. Teorie říkají, že veřejná politika je nejlépe prováděna na co nejnižší úrovni vládnutí. Národní vlády ztratily svoji výhradní pravomoc kvůli třem základním trendům: rostoucí integrace, rostoucí význam regionů a tendence k privatizaci velkého počtu organizací (s. 102). Důsledek tohoto vývoje je méně hierarchie a více vzájemné závislosti, což se promítá do principu partnerství a zapojení evropské, národní, regionální a lokální úrovně vládnutí. Zde se autor zabývá stručným rozdělením pravomocí a kompetencí mezi jednotlivé aktéry a dále navazuje typologií problémů a cílů kohezní politiky.

Třetí kapitola specifikuje cíle a nástroje kohezní politiky. Tyto instrumenty autor rozděluje na finanční (kolik, kde a za co), regulační (soudržnost, podmíněnost), koordinační (mezi horizontální vládní a vertikální sektorovou politikou) a diskutuje o jejich výhodách a nevýhodách. Tato část je nejobsáhlejší, a proto jí zde budu věnovat více prostoru. První část této kapitoly se zabývá financemi. Nejprve se autor zabývá podmínkami pro použití finančních prostředků, dále (trochu odvážně) tím, kolik prostředků a kam je třeba umístit. V další části autor zmiňuje dva teoretické předpoklady: interregionální (chudší regiony by měly dostat více z centrálního rozpočtu) a interpersonální (bohatší obyvatelstvo by mělo podléhat relativně vyššímu zdanění). Většina států používá kombinaci těchto dvou modelů, nicméně EU při integraci postupuje jinak. Molle přechází k otázce, jak se vyrovnat s potřebami a limity solidarity, a zmiňuje také ochotu či neochotu států platit. Dále uvádí hrubé rozdělení prostředků podle jednotlivých cílů a regionů EU a otevírá i otázku spravedlnosti, ve smyslu otázky, kolik dostanou bohaté regiony. Na tomto místě se Molle zabývá i nástroji regulačními. Autor začíná logickou strukturou definice nástrojů a legislativním procesem. Do popředí se dostává i otázka podmíněnosti, která ovlivňuje většinu politik. Na kohezní politiku má vliv velké množství dalších politik, tím pádem je těžké určit, jaký je vliv toho či onoho opatření.

Vedle finančních a regulačních nástrojů existují i nástroje koordinační. Koordinace se projevuje jak vertikálně (vládní úroveň), tak horizontálně (sektorové politiky). Zde autor zmiňuje výhody a nevýhody různých stupňů koordinace (informace, konzultace, spolupráce, integrace). V této části mě zaujal cyklus otevřené metody koordinace, definice problému, cíle, implementace, monitorování, ohodnocení. Tato metoda je využívána v oblastech, kde si státy chtějí zachovat maximum suverenity a autonomie. Praxe však ukazuje, že tento nástroj je příliš slabý, aby garantoval realizaci priorit EU.

Detailní pohled na další část politického cyklu umožňuje část čtvrtá, zabývající se implementací a výsledkem, takzvaným provedením programů. Autor pojednává o kvalitě institucí, partnerství, programování, implementaci, monitorování spolu s finančním managementem a kontrolou. Jako nejvíce relevantní a vlastně i jedinou teorii Molle zmiňuje teorii agenta a principála a v závěru kapitoly se na ni odvolává a tvrdí, že je třeba se spolehnout spíše na monitorovací zařízení, aby bylo zajištěno dodržování pravidel.

Pátá kapitola zkoumá již zmíněnou efektivitu a důslednost. Efektivitu se Molle snaží změřit na třech indikátorech, kterými jsou 1) koheze prostřednictvím konvergence méně rozvinutých oblastí; 2) vyrovnaný růst ve všech regionech; 3) plnění cílů Evropa 2020.

K dosažení optimálních výsledků hodnotí politiku ve třech fázích jejího vývoje, zahrnující evaluaci *ex-ante*, *in-course* a *ex-post* na základě vstupů (lidské a finanční zdroje), projektu (konkrétní aktivity), výstupů (zboží a služby, které vznikly díky projektu) a výsledku. Dále autor porovnává tyto indikátory mezi sebou a zkoumá vhodnost jejich použití (analýza podobných situací a řešení), účinnost (výstupy) a efektivitu (porovnávání mezi výstupy a vstupy). Účinnost politiky však není tak snadné stanovit. Přestože Molle k mému zklamání neudělal žádnou vlastní analýzu, vyslovuje, i navzdory přiznané omezenosti výsledků, obecné závěry, jako například že „*kohezní politika je dostatečná, účinnost a efektivita kontroverzní*“, a tvrdí, že „*politika je sice drahá, nicméně účinná, i když zde není dostatek důkazů*“ (s. 266). Tomuto tvrzení opravdu nerozumím vzhledem k absenci argumentů, které by to dokládaly. Dále autor podle téhož principu hodnotí politiku vyrovnaného růstu. Na základě neúspěchu Lisabonské strategie dochází k závěru, že je neúspěšná kvůli nedostatku prostředků. Pokud jde o celkový výkon, EU podle autora uvolnila značné množství nízkonákladových zdrojů, přinesla soulad mezi národními, regionálními a unijními aktivitami a vyvíjí tlak na zlepšení kapacity řízení. Negativním vlivem je závislost na pomoci, byrokracie a zprostředkovatelé, kteří ztěžují práci zejména v soukromém sektoru.

Šestá část se zabývá poučením a přípravou na budoucnost. Autor si klade otázku, zda je EU připravena čelit novým výzvám. Úspěšná integrovaná veřejná politika je závislá na kvalitě národní a regionální správy. Bohužel konvergující státy vykazují nízkou kvalitu vládnutí. Z toho autor vyvozuje, že šance dosáhnout úspěšné implementace je vyšší u států, které politickou pomoc tolik nepotřebují. Jako řešení autor navrhuje zavést podmíněnou kontrolu kvality vládnutí před tím, než finanční prostředky budou přiděleny. Jednotlivé veřejné politiky potřebují čas, aby se vyrovnaly s dlouhodobými problémy, neboť většina z nich je strukturálního charakteru. Hlavní cíl kohezní politiky je snížení disparit, tím autor navazuje na první část a odhaduje, jak by se disparity mohly pohybovat do roku 2030 (na základě prognostik EU, OECD a vlastních blíže neurčených odhadů). Dále autor uvádí, že indikátory v rámci strategie Evropa 2020 nebudou ani v roce 2020 splněny a hlavní problémy budou přetrvávat. Ani vstup do vyššího stupně integrace nepovede k významné úpravě cílů. Autor nicméně konstatuje, že systém politik je stanoven dobře a měl by se postupně měnit s novými požadavky. V budoucnosti Molle vidí potenciál v alternativních systémech, jako je fiskální vyrovnání a sociální bezpečnost, k tomu však bude potřeba mnohem více času.

Autorovi se v této publikaci podařilo přehledně uvést problematiku kohezní politiky do širších souvislostí, což považuji za největší přínos. Silnou stránkou je poměrně zdařilá a systematické členění kapitol od teorie až po empirickou část. Obsah je doplněn o „boxy“ neboli okénka, kde je problematika zkoumána na určitém příkladu. Pro lepší orientaci bych však místo některých boxů raději uvítala případové studie. Každá kapitola je zakončena závěrem, poznámkami a citovanou literaturou, což zvyšuje přehlednost a celistvost publikace. Autor pouze nepopisuje události, ale pokouší se na základě sběru dat o podrobnější analýzu a rozbor oblastí, které se týkají autorem zmiňovaných klíčových problémů. Publikace bohužel nepřináší vlastní výzkum, zejména v rámci koheze a úrovně vládnutí. Na druhou stranu čerpá z široké škály odborných článků a studií, což obohacuje obsah a kritický pohled na jednotlivé aspekty. Sám autor říká, že kniha je psaná jednoduše, aby byla srozumitelná i pro ty, co mají pouze omezené znalosti problematiky, a přiznává, že do výzkumu nezahrnul oblast matematiky (s. 17). Bohužel vynechal i oblast statistiky a ekonometrie, což poněkud znehodnocuje výsledky analýzy, k níž se dopracoval v závěru. Kniha obohacuje podle mého názoru spíše politologii. Autor se snaží hledat argumenty z podstatné části v obecném nastavení institucí, ekonomické teorii a dosti jednoduše pojatém „rozboru“ základních dat pokrývajících zejména oblast ekonomickou. Rozpor je však v tom, že závěry mají zásadní přesah do sféry veřejně-politické a do sféry institucionální, aniž by autor o těchto oblastech pojednával šířeji.

RECENZE

Kniha je určena především dvěma skupinám čtenářů – těm, kteří se zabývají Evropskou unií, a studentům magisterských programů. Jako literatura poskytující informace o fungování kohezní politiky, základních pravidel a vymezení kritických bodů však tato kniha určitě poslouží nejen studentům a výzkumným pracovníkům, ale i široké veřejnosti. Je-li kohezní politika předmětem vašeho zájmu a začínáte se tímto tématem zabývat, pro začátek určitě doporučuji si tuto publikaci přečíst.

Irena Vrňáková

**MEZINÁRODNÍ BEZPEČNOST /
VOJENSTVÍ**

- 62 047 PK
- ANDREWS, John**
The World in conflict: understanding the world's
troublespots / John Andrews. – London: Profile Books,
2015. – xii, 307 stran.
ISBN 978-1-78125-368-7 (brožováno)
- 62 101
- BALÍK, Stanislav, 1978–**
Náš boj s Islámským státem / Stanislav Balík a Stani-
slav Polnar. – Žďár nad Sázavou: Bodyart Press,
2017. – 169 stran.
ISBN 978-80-87525-51-7 (brožováno)
- 62 118
- DOYLE, James E. (James Edward), 1959–**
Renewing America's nuclear arsenal: options for the
21st century / James E. Doyle. – London: Routledge,
2017. – 126 stran. – (Adelphi; 462).
ISBN 978-0-8153-8466-3 (brožováno)
- 62 103
- FLYNN, Michael T.**
The Field of fight: how to win the global war against
radical Islam and its allies / Michael T. Flynn and
Michael Ledeen. – New York: St. Martin's Griffin,
2016. – xi, 194 stran.
ISBN 978-1-250-13162-1 (brožováno)
- 62 050
- FUTTER, Andrew**
Ballistic missile defence and US national security
policy: normalisation and acceptance after the Cold
War / Andrew Futter. – First issued in paperback. –
London; New York: Routledge, 2015. – 226 stran. –
(Routledge Global Security Studies).
ISBN 978-1-138-94027-7 (brožováno)
- 62 109
- FUTTER, Andrew**
The Politics of nuclear weapons / Andrew Futter. –
Los Angeles; London: Sage Publications, 2015. – vii,
263 stran.
ISBN 978-1-4462-9431-4 (brožováno)
- 62 137
- FUTURE**
The Future of African peace operations: from the Jan-
jaweed to Boko Haram / edited by Cedric de Coning,
Linnéa Gelot and John Karlsrud. – London: Zed
Books, 2016. – xiii, 153 stran. – (Africa Now).
International Affairs, Vol. 93, No. 4 (2017), s. 994.
ISBN 978-1-78360-708-2 (brožováno)
- 62 130
- INTERNATIONAL**
The International politics of the Armenian-Azerbai-
jani conflict: the original „frozen conflict“ and Euro-
pean security / Svante E. Cornell, editor. – New York:
Palgrave Macmillan, 2017. – xiii, 224 stran.
ISBN 978-1-137-60005-9 (brožováno)
- 62 051
- SECURITY**
Security relations between China and the European
Union: from convergence to cooperation? / Emil
J. Kirchner, Thomas Christiansen, Han Dorussen. –
First published. – Cambridge: Cambridge University
Press, 2016. – xxii, 250 stran.
Asia Europe Journal, Vol. 15, No. 2 (2017),
s. 121–131; International Affairs, Vol. 91, No. 1
(2017), s. 236.
ISBN 978-1-107-14903-8 (vázáno)
- 62 099
- STRATEGIC**
Strategic autonomy and the defence of Europe: on the
road to a European army? / Hans-Peter Bartels, Anna
Maria Kellner, Uwe Optenhögel (Hg.). – Bonn: Dietz,
2017. – 442 stran.
ISBN 978-3-8012-0498-3 (brožováno)
- MEZINÁRODNÍ POLITIKA / VZTAHY**
- 62 120
- AKTÉŘI**
Aktéři a tvorba české zahraniční politiky / Michal
Kofan (ed.). – 1. vydání. – Brno: Centrum pro stu-
dium demokracie a kultury – Masarykova univerzita,
2016. – 413 stran. – (Politologická řada; svazek
č. 63).
ISBN 978-80-7325-420-9 (CDK; brožováno);
ISBN 978-80-210-87774-3 (MU; brožováno)
- 62 136
- BORG, Stefan**
European integration and the problem of the state:
a critique of the bordering of Europe / Stefan Borg. –
[New York]: Palgrave Macmillan, 2015. – viii,
181 stran.
Journal of Common Market Studies, Vol. 55, No. 4
(2017), s. 944–945; Journal of contemporary studies,
Vol. 24, No. 4 (2017), s. 535–536.
ISBN 978-1-137-40932-4 (vázáno)
- 62 157
- CROSS, Mai'a K. Davis, 1977–**
The Politics of crisis in Europe / Mai'a K. Davis
Cross. – Cambridge: Cambridge University Press,
2017. – x, 248 stran.
International Affairs, Vol. 93, No. 4 (2017), s. 986.
ISBN 978-1-107-14783-6 (vázáno)

- 62 132
DIESEN, Glenn
 EU and NATO relations with Russia: after the collapse of the Soviet Union / Glenn Diesen. – First issued in paperback. – London; New York: Routledge, 2016. – 214 stran.
 ISBN 978-1-138-06327-3 (brožováno)
- 62 151
DIFFUSION
 The Diffusion of EU norms: the challenge of the domestic context / Mats Rickard Braun et al. – 1st edition. – Prague: Metropolitan University Prague Press, 2016. – 175 stran.
 ISBN 978-80-87956-54-0 (brožováno)
- 62 104
DOES
 Does democracy matter?: the United States and global democracy support / edited by Amb. Adrian A. Basora, Agnieszka Marczyk, and Maia Otara-shvili. – Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2017. – xxii, 200 stran.
 ISBN 978-1-5381-0185-8 (brožováno)
- 62 128
GIRARD, Renaud
 Quelle diplomatie pour la France: prendre les réalités telles qu'elles sont / Renaud Girard. – Paris: Les Éditions du Cerf, 2017. – 142 stran.
 ISBN 978-2-204-12158-3 (brožováno)
- 62 127
KAPLAN, Robert D., 1952–
 Earning the rockies: how geography shapes America's role in the world / Robert D. Kaplan. – New York: Random House, 2017. – 201 stran.
 Foreign Affairs, Vol. 96, No. 3 (2017), s. 160.
 ISBN 978-0-399-58822-8 (brožováno)
- 61 888
KHANNA, Parag
 Connectography: mapping the future of global civilization / Parag Khanna. – New York: Random House, 2016. – xxv, 466 stran.
 Foreign affairs, Vol. 95, No. 3 (2016), s. 167.
 ISBN 978-0-8129-8855-0 (vázáno)
- 62 138
KING, Natasha
 No borders: the politics of immigration control and resistance / Natasha King. – London: Zed Books, 2016. – 196 stran.
 International Affairs, Vol. 93, No. 4 (2017), s. 949.
 ISBN 978-1-78360-467-8 (brožováno)
- 62 134
ITALY'S
 Italy's foreign policy in the twenty-first century: a contested nature? / edited by Ludovica Marchi Balossi-Restelli, Richard G. Whitman and Geoffrey Edwards. – First issued in paperback. – London; New York: Routledge, 2017. – xviii, 245 stran. – (Routledge Advances in European Politics; 110).
 ISBN 978-1-138-50413-4 (brožováno)
- 62 145
MARTEL, William C.
 Grand strategy in theory and practice: the need for an effective American foreign policy / William C. Martel. – 3rd printing. – New York: Cambridge University Press, 2016. – xi, 535 stran.
 International Affairs, Vol. 91, No. 4 (2015), s. 924–925; Naval War College Review, Vol. 69, No. 4 (2016), s. 165–167; American Studies in Scandinavia, Vol. 48, No. 4 (2016), s. 99–101.
 ISBN 978-1-107-44221-4 (brožováno)
- 62 148
MARTIN, Natalie
 Security and the Turkey-EU accession process: norms, reforms and the Cyprus issue / Natalie Martin. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015. – xii, 268 stran. – (New Security Challenges).
 Journal of Common Market Studies, Vol. 54, No. 4 (2016), s. 1035–1036; Turkish Studies, Vol. 16, No. 4 (2015), s. 639–641.
 ISBN 978-1-137-45002-9 (vázáno)
- 62 150
MELNIKOVOVÁ, Lea
 Kazachstán a Střední Asie: nové výzvy a perspektivy / Lea Melnikovová, Jaroslav Fingerland. – 1. vydání. – Praha: Metropolitní univerzita Praha, 2016. – 215 stran.
 ISBN 978-80-87956-49-6 (brožováno)
- 62 143
NEW
 The New geopolitics of the South Caucasus: prospects for regional cooperation and conflict resolution / edited by Shireen T. Hunter. – Lanham: Lexington Books, 2017. – xxviii, 275 stran. – (Contemporary Central Asia: Societies, Politics, and Cultures).
 ISBN 978-1-4985-6496-0 (vázáno)
- 62 106
RELIGION
 Religion, NGOs and the United Nations: visible and invisible actors in power / edited by Jeremy Carrette and Hugh Miall. – London: Bloomsbury Academic, 2017. – xiii, 302 stran.
 ISBN 978-1-3500-2036-8 (vázáno)
- 62 146
SAKWA, Richard, 1953–
 Russia against the rest: the post-Cold War crisis of world order / Richard Sakwa. – Cambridge: Cambridge University, 2017. – ix, 362 stran.
 ISBN 978-1-316-61351-1 (brožováno)

- 62 116 **SEGAL, Adam**
 The Hacked world order: how nations fight, trade, maneuver, and manipulate in the digital age / Adam Segal. – New York: Public Affairs, 2017. – 372 stran. Foreign Affairs, Vol. 96, No. 3 (2017), s. 133. ISBN 978-1-61039-872-5 (brožováno)
- Routledge, 2017. – xi, 139 stran. – (Routledge Advances in European Politics). ISBN 978-1-138-21552-8 (vázáno)

TEORETICKÉ OTÁZKY

- 62 053 **TOWARDS**
 Towards partnership: the third decade of Czech-German relations / Břetislav Dančák and Vít Hloušek (eds.). – 1st edition. – Brno: Masaryk University, 2016. – 309 stran. – (Monographs Series, Vol. 65). ISBN 978-80-210-8541-1 (brožováno)
- 62 139/1-4 **HISTORICAL**
 Historical international relations / edited by Leira Halvard and Benjamin de Carvalho. – Los Angeles: SAGE, 2015. ISBN 978-1-4739-0220-6 (set; vázáno)
 Volume 1, Doing historical international relations, xxix, 326 stran.
 Volume 2, The History of international, xiv, 346 stran.
 Volume 3, The State of historical perspective, xiv, 364 stran.
 Volume 4, The State sytem in historical perspective, xiv, 362 stran.
- 00 000 **WEISS, Tomáš, 1980–**
 Promoting national priorities in EU foreign policy: the Czech Republic's foreign policy in the EU / Tomáš Weiss. – First published. – London; New York:

KAREL ČERNÝ

**Diskurz egyptské Revoluce 25. ledna:
Perspektiva facebookové generace**

Kvalitativní empirická studie se zabývá analýzou egyptského revolučního diskurzu, který během revoluce v roce 2011 vznikl na Twitteru. Twitterové výpovědi byly analyzovány pomocí metody zakotvené teorie. Identifikováno bylo celkem devět obecných kategorií (panarabismus, nacionalismus, historická mise, revoluční občanská společnost, jednota či inkluzivita, obava z odcizení revolucionářů, morální nadřazenost, prezident jako obětní beránek, nejistota), vztahy mezi nimi a nakonec byly navrženy i nejobecnější zastřešující kategorie diskurzu v podobě sekulárního nacionalismu a důstojnosti, respektive zplnomocnění (empowerment). Motivace pro riskantní revoluční jednání a ochota přinést oběť tak vycházela z rámování jednání do obecného narativu sekulárního nacionalismu a důstojnosti (zplnomocnění), nikoliv do narativu politického islámu. Tyto dva zastřešující narativy daly jednání revolucionářů smysl a umožnily, že se nepravděpodobné jednání stalo pravděpodobným. Zároveň spíše než propracovanou a uzavřenou ideologii narativy reprezentují kulturu odporu, jejíž klíčové elementy vykazují kontinuitu s oficiálními režimními diskurzy (sekulární nacionalismus a koncept občanství). Revolucionáři je však použili opozičním způsobem proti režimu – k jeho delegitimizaci a k mobilizaci jeho odpůrců.

VÍT STRÁTECKÝ, PETR ŠPELDA

Analýza působení elektronického džihádu v prostoru sociálních médií

Předkládaný text nabízí analýzu praktického působení elektronického džihádu prostřednictvím twitterové aktivity somálské džihádisticko-salafistické skupiny Harakat al-Šabáb al-Mudžáhidín. Studie se opírá o poststrukturalistické chápání temporality, která se ve virtuálně akcelerovaném prostředí stává klíčovým zdrojem moci. Po představení teoretického východiska – usouvztažení problému temporality a mezinárodního uspořádání včetně implikací plynoucích ze zásadní kvalitativní proměny tohoto vztahu – text analyzuje revizionistický diskurz šířený konkrétními nesystémovými aktéry. Cílem článku je naznačit analytický potenciál specifické metodiky sběru dat z prostředí sociálních sítí a představit jednu z možností jejich interpretace. Metodologická inspirace se v textu uplatňuje prostřednictvím specifických výrazových prostředků, které vhodně spojují metodologická východiska s interpretací revizionistického diskurzu o světovém řádu. Provedená analýza v kontextu konkrétní teroristické kampaně ilustruje revizionistickou dynamiku, kterou akceleruje virtuální prostor a jež narušuje normativní základ vestfálského uspořádání.

ALEŠ KARMAZIN

**Vytváření čínského snu:
Proměna čínské politické modernity a zahraniční politiky**

Text se věnuje tomu, jak heslo o čínském snu prezidenta Čínské lidové republiky Si Ťin-pchinga a politika rozvíjení této myšlenky proměňují (zahraniční) politiku a nastavení moderního politického projektu Číny. Autor využívá pragmatickou teorii sociálního vývoje doplněnou perspektivou literatury o mnohonásobných modernitách. Analyzuje, jak politika čínského snu vede k vytvoření nových důležitých projektů, jakými jsou zejména nová hedvábná stezka, ale i další. Článek dokládá, že se čínský sen odvíjí od kombinace normativního znepokojení a mocenských aspirací, které prostupují i následným rozvojem politiky a jsou přetvářeny do vzájemně propojených starých i nových myšlenek, konceptů a projektů. Politika čínského snu tedy není založena na vývoji teorie a praxe (zahraniční) politiky de novo, ale spíše na kreativním propojení mezi starými (v čínské politice dobře známými) a novými prvky.

AUTOŘI TOHOTO ČÍSLA

Mgr. MONIKA BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Ph.D.,

nar. 1984, získala doktorát v oboru politologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. Studovala také na univerzitách ve Velké Británii a v Německu a absolvovala stáž v Evropském parlamentu v Bruselu. Dlouhodobě se věnuje britské politice a problematice vztahů Velké Británie a Evropské unie. Mezi další oblasti jejího odborného zájmu patří externí vztahy EU, vztahy mezi EU a členskými státy a česká zahraniční politika. V současnosti působí na katedře politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Mgr. KAREL ČERNÝ, Ph.D.,

nar. 1980, vystudoval sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a působí na Fakultě humanitních studií UK. Zabývá se teoriemi konfliktu a sociální změny. Z věcného hlediska se zaměřuje na současný Blízký východ a také na migraci a integraci obyvatel z převážně muslimských zemí v západních společnostech včetně České republiky. Publikoval řadu monografií, mezi jinými Jezidové: komunita na úteku (2017) nebo Velká blízkovýchodní nestabilita (2017).

ALEŠ KARMAZIN, M.Sc.,

nar. 1987, je v současnosti doktorandem v Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Dříve absolvoval studium mezinárodních vztahů (MSc.Econ.) na Aberystwyth University a čínské politiky (M.Sc.) na London School of Economics, kde v daném programu získal cenu Fei Xiaotong za nejlepší magisterskou práci. Působil též jako hostující výzkumník na Pekingské univerzitě. Odborně se zaměřuje na konstruktivistické, sociologizující a kritické přístupy v mezinárodních vztazích, koncept státu, otázku mezinárodního řádu a jeho regionální variace, na čínskou a indickou domácí i zahraniční politiku a na zahraničněpolitické vztahy ve východní Asii. Jeho doktorský projekt se věnuje konstrukci a organizaci moderního státu v Číně a Indii.

PhDr. VÍT STRÍTECKÝ, M.Phil., Ph.D.,

nar. 1980, je odborným asistentem na katedře bezpečnostních studií Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Studoval mezinárodní vztahy a bezpečnostní studia na Karlově univerzitě, Uppsala University a University of St. Andrews. Je autorem či spolueditorem několika monografií a kapitol v českých i zahraničních publikacích. Jeho odborné články byly publikovány například v časopisech International Politics, Journal of Communist and Postcommunist Studies, European Security, Osteuropa či Mezinárodní vztahy.

Mgr. et Bc. ONDŘEJ SVOBODA,

nar. 1988, vystudoval právo a mezinárodní teritoriální studia na Univerzitě Karlově. Specializuje se na mezinárodní ekonomické právo a společnou obchodní politiku EU. V současnosti je doktorandem na katedře mezinárodního práva Právnické fakulty UK a profesně působí na oddělení mezinárodního práva Ministerstva průmyslu a obchodu ČR.

Mgr. PETR ŠPELDA, Ph.D.,

nar. 1986, je odborným asistentem na katedře bezpečnostních studií Metropolitní univerzity Praha. Studoval mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd UK a Metropolitní univerzitě Praha.

Ing. IRENA VRŇÁKOVÁ,

nar. 1986, vystudovala mezinárodní obchod a evropská studia na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. V současnosti působí jako doktorand na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Zabývá se systémovými změnami a současnými problémy ekonomické správy EU. K těmto tématům sama či spoluautorsky publikovala články, které vyšly i v zahraničí. Výzkum také prováděla v Institutu evropských studií na Indiana University v USA.

AUTHORS IN THIS ISSUE

Mgr. MONIKA BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Ph.D.,

born in 1984, she earned her Ph.D. in political science from Palacký University in Olomouc. She also studied at universities in the United Kingdom and Germany and carried out a traineeship at the European Parliament in Brussels. Her long-term research interests include British politics and British-EU relations as well as EU external relations, relations between the EU and its member states and Czech foreign policy. Currently, she is working at the Department of Politics and European Studies of the Faculty of Arts at Palacký University.

Mgr. KAREL ČERNÝ, Ph.D.,

*born in 1980, he is a sociologist from the Faculty of Humanities at Charles University in Prague. He focuses on theories of social conflict and social change. His research interests are the contemporary Middle East and migration, and the integration of people from predominantly Muslim societies in the West, including the Czech Republic. His recent monographs include *Yazidis: A Community on the Run* (2017) and *Instability in the Middle East* (2017).*

ALEŠ KARMAZIN, M.Sc.,

born in 1987, he is a Ph.D. candidate at the Institute of Political Studies of the Faculty of Social Sciences, Charles University. He received his M.Sc.(Econ.) in International Relations from Aberystwyth University, and his M.Sc. in China in Comparative Perspective from the London School of Economics, where he was awarded the Fei Xiaotong Prize for the best M.Sc. dissertation in the respective programme. He was also a visiting research fellow at Peking University. His research interests include constructivist and critical theoretical approaches in IR, the domestic and foreign policy of China and India, international relations in East Asia, the issue of international order and state sovereignty. His Ph.D. thesis focuses on construction and organization of sovereign states in China and India.

PhDr. VÍT STRÁTECKÝ, M.Phil., Ph.D.,

*born in 1980, he is an assistant professor of security studies at the Faculty of Social Sciences of Charles University in Prague. He studied security and IR at Charles University, Uppsala University in Sweden and the University of St. Andrews in Scotland. He authored and/or edited several research monographs and more than twenty book chapters. His academic publications include numerous articles in various journals, including *International Politics*, *Journal of Communist and Postcommunist Studies*, *European Security*, *Osteuropa* and *Mezinárodní vztahy*.*

Mgr. et Bc. ONDŘEJ SVOBODA,

born in 1988, he studied law and international area studies at Charles University in Prague. Currently, he lectures on public international law at the Faculty of Law of Charles University as a Ph.D. candidate and serves as an officer at the Unit of International Law of the Ministry of Industry and Trade of the Czech Republic. His main fields of interest include international economic law and the European Union's common commercial policy.

Mgr. PETR ŠPELDA, Ph.D.,

born in 1986, he is an assistant professor of security studies at Metropolitan University Prague. He studied international relations at the Faculty of Social Sciences of Charles University in Prague and Metropolitan University Prague.

Ing. IRENA VRŇÁKOVÁ,

born in 1986, she graduated from the Faculty of International Relations at the University of Economics. Currently she is a Ph.D. student of the University of West Bohemia in Pilsen, namely of the Faculty of Philosophy. In her areas of research she deals with system changes and the current problems of the economic governance in the EU. She authored or co-authored articles and publications on this topic that have been published not only in the Czech Republic, but also abroad. She also did research at Indiana University (USA) for the Institute for European Studies.